

Tisdagen den 19 januari

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. val

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela att val av ledamöter och suppleanter i riksdagens lönedelelegation, av ledamöter och suppleanter i styrelsen för riksdagsbiblioteket samt av riksdagsledamöter som skall äga att delta i bolagsstämmor med Statsföretag AB kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

§ 3 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 4 till civilutskottet och
nr 7 till trafikutskottet.

§ 4 Föredrogs och hänvisades
riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1970 till konstitutionsutskottet och
riksdagens lönedelegrations redogörelse för dess verksamhet under år 1970 till konstitutionsutskottet.

§ 5 Föredrogs och hänvisades
motionerna nr 46 och 47 till konstitutionsutskottet,
motionen nr 48 till inrikesutskottet,
motionerna nr 49 och 50 till konstitutionsutskottet,
motionen nr 51 till näringsutskottet,
motionen nr 52 till finansutskottet,
motionerna nr 53 och 54 till skatteutskottet,
motionen nr 55 till justitieutskottet,
motionerna nr 56–58 till lagutskottet,
motionerna nr 59–62 till socialförsäkringsutskottet,
motionen nr 63 till socialutskottet,
motionerna nr 64–68 till kulturutskottet,
motionen nr 69 till jordbruksutskottet,
motionerna nr 70 och 71 till utbildningsutskottet,
motionen nr 72 till socialutskottet,
motionerna nr 73–75 till trafikutskottet,
motionerna nr 76–79 till jordbruksutskottet,
motionerna nr 80–82 till näringsutskottet samt
motionerna nr 83 och 84 till inrikesutskottet.

§ 6 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 21 och 22.

§ 7 Allmänpolitisk debatt

Föredrogs i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1971/72 samt nr 2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1970/71.

Herr HEDLUND (c):

Herr talman! I inledningen till enkammarriksdagens första debatt kan det vara på sin plats att erinra något om utvecklingen i vårt land både i fråga om det parlamentariska livet och i övrigt under den gångna delen av seklet.

Det har förflutit lång tid mellan de olika reformerna. Stabilitet och kontinuitet — två inte oväsentliga saker i en demokrati — har varit kännetecknen. Vid reformen 1907—1909 togs det första steget mot demokratin genom beslutet om allmän rösträtt för män. Vid författningsrevisionen 1918—1921, då även den s. k. 40-gradiga skalan vid kommunalvalen avskaffades, genomfördes allmän och lika rösträtt för män och kvinnor.

Frågan om allmän rösträtt var ett elementärt krav för demokratin, och det kan väl sägas att denna fråga haft aktualitet även under senare decennier genom förslag om sänkning av rösträttsåldern.

De senaste besluten om att hela riksdagen skall väljas i direkta val på en gång har inneburit att riksdagens sammansättning i högre grad kommit i samklang med den aktuella folkmeningen.

Riksdagens roll har ständigt uppmärksammats. Under de första årtiondena av 1900-talet var parlamentarismen en målsättning, nämligen att regeringen skulle vara förankrad i riksdagen och därmed åtnjuta riksdagens förtroende. En sådan regering bör som regel bli en stark regering. Detta är utan tvivel av stort värde, samtidigt som det är nödvändigt att riksdagen kan hävda sig i det svenska statslivet — och då får riksdagen inte bli en alltför tungrodd institution.

Efter fjolårets val har det parlamentariska läget ändrats. Socialdemokraterna har inte längre majoritet och måste förlita sig på stöd från andra partier. Sålunda har socialdemokraterna och kommunisterna samverkat för att uppnå socialistisk majoritet i riksdagens utskott. Framtiden — kanske den allra närmaste — får utvisa om denna typ av samverkan kommer att fortsätta. Jag tror att det i vida kretsar både inom och utom vårt land skulle ge ett ofördelaktigt intryck om kommunisterna skulle komma att betraktas, med rätt eller orätt, som tungan på vågen.

Många och betydelsefulla frågor kräver sin lösning. Det gäller sådant som sammanhänger med det bekymmersamma ekonomiska klimatet, och det gäller även en så viktig framtidsfråga som det europeiska samarbetet i EEC.

Centepartiet har vid 1970 års val fått ett visst ökat förtroende bland väljarna. Vi kommer naturligtvis att sätta in vår kraft på att genomföra den politik vi har fört fram i valrörelsen. Trots att vi vet att det finns skiljelinjer bl. a. mellan centerns och socialdemokratins idéer, är det för oss naturligt att försöka komma fram till lösningar i bredaste möjliga samförstånd.

Under 1900-talet har Sverige som så många andra länder genomgått en

snabb teknisk utveckling. Svenskt kvalitet har blivit ett begrepp. Det har gjort det möjligt för oss att konkurrera med andra länder trots att vi har ett tämligen högt produktionskostnadsläge. De tekniska landvinningarna är ett resultat av i främsta hand många enskilda personers genialitet och arbetsinsatser men också av ett tämligen högt utvecklat skolsystem och en god allmänbildning, inte minst i tekniska frågor. Vi behöver bara se oss omkring i detta nya riksdagshus, för att bli påmind om vilka möjligheter människan har att utnyttja tekniken för sina syften.

Från den enkla men ändock på sin tid ganska ändamålsenliga kulramen har vi utvecklat komplicerade dataanläggningar, som förmår att göra invecklade räkneoperationer på bråkdelar av en sekund. Den tekniska utvecklingen har också gjort det möjligt att snabbt få veta vad som händer runt omkring oss, ja t. o. m. på månen. Låt oss göra ett raskt hopp i tankegången och påminna oss om hur vi omvandlar flodernas kraft till elektrisk ström för allehanda ändamål och hur vi använder oljan i jordens innandöme som bränsle, som drivmedel och som råvara och hur vi kan t. o. m. genom ingrepp i själva byggstenarna i materien, atomerna, skaffa energi till kärnkraftverk och fartygsmaskiner men också till skrämmande förstörelsevapen.

När vårt land industrialiserades och vi lämnade det gamla bondesamhällets struktur togs det första stora steget till det samhälle vi nu har. Det är ett samhälle för vilket det är nödvändigt att ha ekonomisk styrka. Handel med andra länder — export och import — har blivit A och O för vår ekonomi. Den sociala välfärden har fått som målsättning att ge varje människa trygghet: barnen, de som vill studera, de arbetslösa, de sjuka, människor på ålderns dagar osv. Att man skall ordna förhållandena för dessa grupper är man i stort sett ense om, även om uppfattningarna kan variera något i fråga om detaljerna.

Man har blivit alltmer medveten om att vi i takt med samhällets materiella uppsving har fått ökad miljöförstöring, mera stress och otrivsel i arbetet, växande problem i boende- och fritidsmiljön, etc. Miljöpolitiken och dess väsentligaste del, den s. k. ekologin, har internationell räckvidd. Urbaniseringen har, som vi vet, medfört koncentration till allt större städer och en utglesning av befolkningen i stora delar av vårt land, främst i Norrland.

Efter den här korta tillbakablicken vill jag behandla en del dagsaktuella problem och sådana som kan bli föremål för åtgärder inom de närmaste åren, för att sedan avslutningsvis säga några ord om framtidsutvecklingen sådan jag ser den.

Våld och krig tycks vara mänsklighetens eviga följeslagare. Elementära mänskliga rättigheter trampas under fötterna på många håll i världen. Människor förföljs på grund av sin hudfärg, ras, religion eller politiska övertygelse. Tendensen i den internationella utvecklingen förefaller vara att de krigiska konflikterna inte så sällan utspelas innanför nationsgränserna, medan förhandlingar har fått något om än obetydligt ökat utrymme vid konflikter länderna emellan.

Att ta ställning till ett annat lands interna konflikter är känsligt. Tilltron till vår neutralitet kräver sans och måtta. Men det får inte betyda en återgång till den tysta neutraliteten. Vår linje måste vara att i

internationella sammanhang hävda alla människors rätt till frihet, till jämlikhet och till rättvisa. Gör vi det, kan vi uppnå respekt och gehör för våra åsikter.

De s. k. SALT-förhandlingarna mellan Sovjetunionen och Förenta staterna om begränsning av strategiska kärnvapen har inte lett till konkreta resultat. Inför perspektivet av en fortsatt kärnvapenkappning, med de risker för ett förödande stormaktskrig som den medför, framstår en allmän och kontrollerad nedrustning som den största utrikespolitiska frågan. Utan att man hemfaller åt överdriven optimism bör SALT-samtalen hälsas med tillfredsställelse.

Ännu föreligger inga konkreta resultat från fredssamtalen i Paris om Indokinakriget, men president Nixons löfte om ytterligare amerikanska truppereduceringar i Vietnam är i varje fall ett hoppfullt tecken. Det betyder emellertid inte – det må vi komma ihåg – att en lösning är i sikte.

Inte heller i det andra stora krisområdet i världen, Mellersta Östern, kan någon fredlig lösning skönjas.

Någon optimism är kanske berättigad när det gäller situationen i Europa. Icke-vålds-avtalet mellan Västtyskland och Sovjetunionen kan utgöra början på en ny avspänningsperiod mellan Öst och Väst i Europa. Västtysklands avtal med Polen är också ett inslag i europeisk politik som är värt att uppmärksammas.

Svenskt deltagande i den europeiska säkerhetskonferens, som Finlands regering förklarar sig villig att vara värd för, ligger helt i linje med vår strävan att bidra till utjämnning av motsättningar och lösning av konflikter på fredlig väg.

I en värld så fylld av våld och konflikter har vårt land varit lyckligt lottat. En neutral utrikespolitik är inte bara ägnad att stärka vårt eget lands trygghet och säkerhet. Den ger oss också vissa om än mycket begränsade möjligheter att verka för internationell förståelse och fred.

En av de allra viktigaste frågorna under den närmaste tiden är som vi vet förhandlingarna med EEC. En samverkan mellan EEC och vårt land skulle bli särskilt betydelsefull därest EEC utvidgades till att omfatta även de viktiga EFTA-länderna England, Danmark och Norge. Om vårt land då skulle komma att stå helt utanför innebär det att vad som byggs upp inom EFTA – inte minst mellan Nordens länder – i stor utsträckning kommer att brytas sönder.

Vår första ansökan 1962 gällde som bekant associering. I denna ansökan redogjordes för vissa villkor som var nödvändiga för att bevara vår neutralitet. Nästa gång samarbetsförhandlingarna var aktuella – 1967 – förklarades från Sveriges sida att vi, som saken uttrycktes, ej ville utesluta medlemskap. Det innebar naturligtvis att samtliga de partier som ställde sig bakom uttalandet 1967 var beredda att undersöka förutsättningarna för olika samverkansformer, medlemskap ej uteslutet.

Vad hade då inträffat mellan 1962 och 1967? Innan man går närmare in på den frågan kan det vara anledning erinra om att återhållsamheten 1962 främst hänförde sig till vår neutralitet. Det var en ganska allmän uppfattning i vårt land att medlemskap i EEC inte kunde komma i fråga. Jag hade den uppfattningen. Den byggde på Romfördraget i förening

med vissa auktoritativa uttalanden om samarbetets mål, exempelvis i den s. k. Bonn-deklarationen.

Under femårsperioden 1962–1967 hade emellertid EEC-samarbetet inte kommit att omfatta vare sig försvarspolitik eller allmän utrikespolitik. Skulle fortsättningen bli densamma kunde medlemskap för Sverige vara tänkbart utan att detta skulle kollidera med den självklara neutraliteten. De kommande förhandlingarna fick bringa klarhet i den frågan, ansåg man.

Det är mot den bakgrunden som det nu pågår överläggningar i Bryssel. Säkert är det en god lösning att först gå igenom de olika sakfrågorna för att därefter komma fram till formen för anslutningen. Det är sannolikt att en uppfattning om den möjliga och lämpliga formen successivt växer fram under förhandlingarna i sakfrågorna, och det är möjligt att uppfattningen då kan komma att bli rätt samstämmig mellan oss och dem vi förhandlar med.

Skall jag säga något om min egen inställning i dag, så är jag mer pessimistisk nu än för något år sedan. Anledningen därtill är framför allt att vissa beslut fattats av medlemsländerna med anledning av Davignon-rapporten. Pessimismen hänför sig alltså till medlemskapet. Jag är alltjämt optimistisk om möjligheterna att få till stånd ett samarbete, och jag är fullt på det klara med det utomordentligt angelägna i att vi anstränger oss allt vad vi kan för att få till stånd ett sådant samarbete.

Samhällsekonomiskt befinner sig vårt land i dag i ett trängt läge. Det är ett förhållande som sannolikt kommer att bestå en bra bit in på 1970-talet, trots att långtidsutredningen hoppas på en omsvängning till det bättre redan under den närmaste femårsperioden. Denna målsättning kan emellertid inte, säger utredningen, uppnås utan rätt betydande uppoffringar, när vi jämför med vad vi kostat på oss under de senaste åren.

Tiden från 1950-talets slut till mitten av 1960-talet utgjordes av en period med stark, i varje fall god, produktionsökning och därmed också snabb standardökning för svenska folket. Denna gynnsamma situation får tillskrivas såväl de då rådande förmånliga yttre omständigheterna som en ekonomisk politik i samklang med dessa.

Man kommer inte ifrån att den besvärliga ekonomiska dagssituationen i betydande utsträckning sammanhänger med den ekonomiska politiken. Medan man i början av 1960-talet ganska hyggligt lyckades jämna ut toppar och svackor i den ekonomiska konjunkturen, har sedan mitten av 1960-talet den ekonomiska politiken inte alltid varit i takt med konjunkturen. Ibland har man, som vi uttryckt saken, nog trampat på gaspedalen litet för länge i en situation när konjunkturen själv just börjat skjuta fart – och man har kanske också någon gång slagit till bromsen för sent, dvs. när den ekonomiska aktiviteten gått in i ett lugnare skede.

Detta har vi talat om förr. Jag har varit och är alltjämt angelägen om att understryka att det är lättare att vara efterklok än att föra en politik som ständigt är up to date. Det är naturligtvis mycket lättare att i efterhand se vid vilken tidpunkt man borde ha vidtagit den ena eller den andra åtgärden.

Jag har också varit angelägen att framhålla att vi alla har varit med om

att genomföra de stora, kostnadskrävande reformerna. Från vissa håll har jag fått kritik för att jag har varit för öppenjärtigt på den punkten. Men det finns siffror som bevisar riktigheten av vad jag har sagt. Läs och se så får ni klara belegg för att vi alla har varit med. Men man kommer inte ifrån att den som har regeringsmakten, den som har finansdepartementet till sitt förfogande, bör ha större möjligheter att blicka framöver och i tid sätta upp ett varningens finger än en opposition med ganska begränsade personella resurser, en tämligen liten uppsättning av expertis.

Vi känner alla resultatet: stora prishöjningar, järnhårda kreditrestriktioner och skyhögt ränta både under högkonjunkturen 1965–1966 och under fjolårets "överkonjunktur". Till detta har kommit svårigheten att upprätthålla en tillfredsställande valutaställning, vilket gjort oss alltmer beroende av utlandet t. ex. när det gäller ränteläget. Jag säger detta även om jag menar att vi har varit för hårdhänta på den punkten.

Det dröjde också ganska länge innan regeringen grep sig an med de stora problem som följer i strukturomvandlingens spår. Jag tänker då på sysselsättningsskillnader mellan olika landsdelar, svårigheter att sysselsätta den äldre arbetskraften och tendenser till växande inkomstklyftor.

Jag vill gärna tro att årets budget i viss mån utgör en vändpunkt. Under alla förhållanden har regeringen tydligen tvingats att på allvar ta itu med de problem som följer med att näringslivet – och då inte minst de mindre och medelstora företagen – under en längre tid har varit satta på svältkost när det har gällt pengar för den nödvändiga utvecklingen och utvidgningen. Under åtskilliga år har förnyelsen och utvidgningen av vår produktionsapparat – maskinparken etc. – gått för långsamt. Detta är finansministern säkert fullt medveten om; han underströk det t. ex. för ett år sedan. Finansministern trodde då att investeringsökningen skulle komma att uppgå till 15 procent. Det är naturligtvis inte lätt att spå. Investeringsökningen blev bara hälften, dvs. 7 procent. Det är ur den växande produktionen som vi skall hämta vår standardstegring, vare sig vi väljer att ta ut den i inkomstökningar, i ökad fritid, i förbättrad samhällservice eller i nya sociala reformer.

Det sägs om den nya budgeten att den är näringsvänlig, och utan tvivel är den väsentligt mer näringsvänlig än de två föregående. Men när det talas om näringsvänlighet kan det finnas anledning att stryka under att detta inte är något självändamål. Det gäller ju att få fram mera varor till hyggliga priser för att på det sättet motverka inflationen och skapa förutsättningar för upprätthållande av full sysselsättning. Kanske är det inte så angeläget att framhålla detta för denna församling, men det finns många människor ute i landet som funderar över vad syftet är med denna näringsvänlighet och undrar om den är något självändamål. Det är den inte, som vi alla vet; den är ett medel. Det är heller inget självändamål att upprätthålla en tillräcklig reserv av främmande valutor, utan också det är just ett medel för att nå de viktiga mål som jag nyss talade om.

Vi finner i centern – naturligtvis med tillfredsställelse – att det i den ekonomiska politiken i vissa avseenden rekommenderas åtgärder som vi tyckte att man kunde ha prövat för ett år sedan: rimligare avvägning mellan finanspolitik och kreditpolitik, sparfrämjande åtgärder, undersökning av möjligheterna att på goda villkor tillfälligt låna upp kapital i

utlandet för ökade investeringar i industrin – vi vet alla att vi kan få dylika lån, det är bara fråga om villkoren. Jag ser naturligtvis också positivt på det förslag till ett extra avdrag för maskininvesteringar under 1971 som har lagts fram i budgeten.

Frågan är bara om detta räcker för att vi skall kunna uppnå den investeringsökning på 12 procent i industrin som finansministern satt som mål för det här året och som också behövs enligt långtidsutredningen. För att få i gång investeringar i tillräcklig omfattning fordras lönsamhet och möjlighet att skaffa pengar. Den skyhöga räntan motverkar lönsamheten. Det mesta blir dyrare i fråga om både varor och bostäder. Gång på gång nås vi av meddelanden om sänkta räntor i andra länder ute i världen. Om jag inte är fel underrättad vidtogs t. ex. en sådan åtgärd i Förenta staterna i går. Lönsamheten i vår egen produktion måste vara hygglig, och där spelar räntorna en icke oväsentlig roll.

Det andra villkoret är att kunna skaffa pengar. Det behövs ganska mycket pengar för att industrin och andra näringar skall orka genomföra ett vidgat investeringsprogram. Detta gäller i hög grad för de mindre företagen, som nog har blivit speciellt åsidosatta under den hårda kreditåtstramning som vi nu har haft ganska länge. Vi har hamnat i något som jag vill beteckna som en ond cirkel. Vi behöver pengar för att bygga ut näringslivet och därigenom få mera varor för bl. a. export och för att på det sättet förbättra valutareserven. Men kreditåtstramningarna motive- ras nu med att valutareserven är svag. Det behövs alltså lån för att med hjälp av investeringar förbättra valutareserven. Men lånemöjligheterna är begränsade därför att valutareserven är för liten. Där har vi den onda cirkel som det gäller att bryta sig ur, även om det måste ske med ett visst mått av obehag. Det blir ofta så när man har kommit in i en ond cirkel.

De lättnader i kreditåtstramningen för industrin som nyligen har genomförts är välkomna. Det är troligt att ett frisläppande av investeringsfonderna också kan bli nödvändigt för att få fram den av finansministern önskade ökningen på 12 procent som jag nyss talade om. Och då är det mer än troligt att man vid ett sådant frisläppande av investeringsfonderna får ta undan de överhettade storstadsområdena, i varje fall ganska länge.

Jag medger gärna att det är svårt att göra någon säker konjunkturbedömning just nu. Olika experter tycks ha skilda uppfattningar. Somliga tror tydligen att det blir någon åtstramning under 1971 och att vi därefter får goda konjunkturer; andra ekonomer, som vi inte kan helt bortse ifrån i sammanhanget, tror att 1971 blir ett ganska hyggligt år, medan 1972 blir ett dåligt år, osv. Det råder sålunda en viss osäkerhet i bedömningen. Och därför är det viktigt att vi upprätthåller en hög beredskap även för att kunna möta en mera påtaglig avmattning i konjunkturen. Vi får hoppas att någon sådan avmattning inte kommer, men så är det med all beredskap. Man vill gärna att det inte skall bli nödvändigt att sätta beredskapen i kraft, men lika fullt bör man ha den.

I finansplanen anges prisstegringarna för 1970 till 7 procent. Somliga menar att när man har räknat fram prisstegringarna ordentligt kommer vi att vara uppe i 8 procent. Jag har ingen uppfattning om vilken siffra som kommer att visa sig vara den riktiga. Det spelar heller inte så förfärligt

stor roll för mitt resonemang här, även om en procentenhet är mycket i sammanhanget. Det låter bestickande att hålla tillbaka prisstegringarna med prisstopp. Bestäm bara att priserna inte får stiga – simsalabim, då ökar de inte heller! Ja, om det vore så lätt. Men hur går det i praktiken? Det har gjorts undersökningar som visar att våra 24 största börsnoterade företag tillsammans importerar 30 procent av sina råvaror och halvfabrikat. Om det händer att ett företag, som nått och jämnt går ihop, får finna sig i att importvarorna – vi kan ju se på bränslet – stiger i pris eller att de anställda framför det naturliga kravet att liksom andra erhålla inkomstförbättringar, kan man då undgå att låta priserna öka för att få pengar till de nya utgifterna?

Ett prisstopp är en lösning i en viss situation, men det är en nödlösning, föranledd av ett besvärligt ekonomiskt läge, och det kan bara bli kortvarigt, om vi inte skall komma ur askan i elden. Alla med någon kännedom om förhållanden av detta slag, med praktisk erfarenhet av sådana här ting, tycks ha den meningen att ett prisstopp kan göra nytta temporärt. Om det blir långvarigt uppstår sådana olägenheter att man som sagt kommer ur askan i elden.

För att man verkligen skall kunna hålla nere priserna och alltså undvika några större prishöjningar är balans mellan tillgång och efterfrågan på varor nödvändig. Och kostnadsfrågan – där räntan inte spelar så liten roll – är, som jag sade, också viktig.

Detta leder till samma slutsats: Vi måste ha moderna maskiner, så att vi kan framställa tillräckligt med varor till rimliga priser – produktionen måste öka. Jag kan glädja mig åt att detta står att läsa även i finansplanen. Finansministern stryker under det mer än han gjort någon gång under sina 15, 16 år som finansminister. Det kan bara finnas två anledningar: antingen är behovet större eller insikten bättre. Jag skulle tro att motivet är det förstnämnda!

Att produktionsökningen nu är mindre än den varit under de närmast föregående åren innebär inte att reformverksamheten bör helt avstanna. Men rangordningen mellan vad som skall anses mycket viktigt och vad som skall anses något mindre viktigt blir angelägnare och svårare.

För vår del ger vi förtur åt åtgärder för trygghet åt de äldre. Inte heller får man ge tappt när det gäller att åstadkomma en rättvisare fördelning av kakan till de lägre inkomsttagarna. Denna uppgift är redan mycket svår, men den kan bli ännu svårare när det finns mindre att fördela. Den pågående avtalsrörelsen talar här ett tydligt språk.

Centern har haft glädjen att se partiets arbete för höjda folkpensioner ge resultat, men det har varit svårare att vinna gehör för tanken på vad vi betraktar som en rättvisare pensionsålder. Det är orimligt – det har sagts många gånger, men jag upprepar det – att den ena halvan av folket skall kunna få full pension vid 65 års ålder, medan den andra halvan inte kan få samma förmån förrän vid 67 års ålder.

En och annan sätter rörlig pensionsålder i motsats till centerns förslag om sänkt pensionsålder. Det är inte det frågan gäller. Pensionen är i dag rörlig mellan 63 och 70 år. Centern vill att den skall vara rörlig också i fortsättningen. Men meningarna går isär i fråga om den ålder vid vilken alla skall ha rätt till full pension. Vi vill ha en sänkning från 67 till 65 år.

Den som vill göra uttag tidigare med reducerad pension skall få göra det. Den som vill skjuta upp sitt uttag och senare få högre pension skall få göra det. Så enkel är vår uppfattning härvidlag – vi önskar både sänkt pensionsålder och bibehållen rörlig pensionsålder. Helt vid sidan om detta ligger pensionsåldern för den som har särskilt tungt arbete – härom råder enighet mellan partierna.

Nu har ju regeringen gått med på att utreda frågan om pensionsåldern. Eftersom riksdagsmajoriteten för ett par år sedan gjorde gällande att frågan skulle kunna utredas på mycket kort tid och majoriteten säkerligen hade fog för sin mening, hoppas vi att det läggs fram ett förslag snart. Men då gäller det för utredningen att verkligen ha som mål att pensionsåldern skall sänkas.

Sedan är det penningfrågan. Jag vill redan nu kort och gott säga att om man lägger fram ett dylikt förslag, är vi beredda att hjälpa till med den inkomstförstärkning som kan vara nödvändig för att klara den reform som vi här ger den första platsen. Naturligtvis är ett flertal reformer mycket angelägna, men i nuvarande läge begränsar jag mig till att nämna just pensionsfrågan.

En viktig jämlikhetsfråga är hur vi skall ge bättre förmåner åt dem som har det sämst ställt. När det gäller löner och förmåner är det en väsentlig princip att avtalsmarknadens parter i första hand själva kommer överens. Det är emellertid angeläget att samhället – stat och kommun – visar föredöme vid försöken att lösa avtalsfrågorna, eftersom samhällets handlande ofta blir vägledande för andra. Samtidigt som jag säger detta stryker jag under att samhällets resurser, som vi vet i dag, inte är outtömliga.

Allas vår vilja och målsättning är ju att skapa större jämlikhet olika grupper emellan. En målsättning som kan synas ligga långt fram i tiden men som kan komma att bli aktuell snart nog är någon form av grundtrygghet för alla, t. ex. genom en minimiinkomst. Det är ingen fantasiprodukt. De flesta känner säkert till att man i dag prövar denna reform i någon delstat av Amerikas förenta stater. Den som hade tillfälle att nyligen avlyssna en intervju i TV med en prominent amerikan fick också klart för sig att man är i färd med att undersöka möjligheterna att genomföra en dylik reform i Amerikas förenta stater. På det sättet skulle man få en förenklad administration på större delen – skulle jag tro – av det socialpolitiska fältet.

En ur min synpunkt viktig princip för denna grundtrygghet är att var och en för att få ett sådant stöd skall vara skyldig att acceptera ett arbete som han kan utföra och rimligen bör anta. Den som inte godtar ett sådant villkor, fordrar i själva verket att andra skall arbeta för honom.

Vår sannolikt genomsnittligt mest utpräglade låginkomstgrupp i dag är jordbrukarna. Utvecklingen inom jordbruksnäringen är otillfredsställande. Det anses att det svenska jordbruket om det blev en avspärrning nu endast skulle klara omkring 80 procent av kaloribehovet i vårt land under ett normalt skördeår – alltså nätt och jämnt den självförsörjningsgrad vi minst skall hålla enligt de jordbrukspolitiska riktlinjer som gäller. Hur blir det då under ett dåligt skördeår eller efter missväxt?

Den jordbrukspolitik som förs är kanske på något sätt motsägelsefull.

Statsmakterna försöker främja näringen genom lånestöd osv. till rationalisering. För att erhålla sådant stöd till jordbruksverksamhet krävs en god lönsamhet, men på grund av att marginalen mellan priser och kostnader är mycket knapp blir det färre och färre jordbruk som kan visa upp den i det avseendet erforderliga lönsamheten. Systemet verkar faktiskt i enlighet med det gamla talesättet så, att när det regnar välling har den fattige ingen sked -- låt vara att det är fråga om ett ytterligt försiktigt duggande regn.

Det är givetvis angeläget att hålla livsmedelsposten i familjebudgeten inom rimliga gränser, men det är också angeläget att uppnå jämlighet för låginkomstgrupperna inom livsmedelssektorn -- inte bara för dem som arbetar i jordbruket utan också för de stora låginkomstgrupperna inom förädling och distribution.

Låt oss titta på ett helt annat område. Bostadsposten väger inte heller så lätt i familjebudgeten, men finns det någon som ens haft en tanke på att fördenskull göra t. ex. byggbranschen till ett utpräglat låginkomstområde?

Åtskilliga näringar åstadkommer skada på miljön. När det gäller jordbruket är förhållandet så gott som -- men inte helt -- det motsatta. Nringen är nödvändig för att vidmakthålla vårt kulturlandskap och för att möjliggöra naturvård över huvud taget. Det finns ett utredningsförslag rörande jordbrukets roll i det sammanhanget, men det har lagts på is.

Andra talare kommer här att närmare belysa den besvärliga situationen inom jordbruket -- att vi omsider hotas av mjölkbrist, att vi troligtvis inte har den beredskap i fråga om försörjningen som vore önskvärd osv. Därför skall jag inte ta upp tiden med den saken.

När vi frågar oss vilka politiska spörsmål som väntar under de närmaste åren, måste vi hålla i minnet att miljövärden står högt upp på den lista som vi politiker har. I det sammanhanget finns stora problem, som kräver en lösning. Centerpartiet har varit ganska aktivt på detta område -- jag skall inte använda några kraftigare ord härvidlag. Vi vet att allt större krav ställs på rent vatten, frisk luft, frihet från buller och en hygglig boendemiljö, arbetsmiljö och fritidsmiljö. Det har nu gjorts beräkningar, som anger att av sammanlagt 60--70 miljoner sjukdagar per år en tredjedel -- alltså över 20 miljoner dagar -- hänför sig till sjukdomar som uppstått genom stress och psykisk otrygghet. Detta innebär ett produktionsbortfall som uppgår till miljardbelopp och det finns mycket att göra för att förbättra människornas levnadsomständigheter.

Lokaliserings- och regionalpolitiken har varit en av de stora frågorna under 1960-talet och blir det sannolikt ännu mer under 1970-talet. Centern har efter sin förmåga arbetat för att skapa ett förstärkt näringsliv och nya arbetstillfällen i områden med arbetslöshet och för att förbättra livsmiljöerna i storstadsområdena. Koncentration av näringsliv och bebyggelse till några få tätortsområden är olyckligt både för den utglesade landsbygden och för den överdimensionerade storstaden. Inför 1970-talets regionalpolitik tar vi fasta på att det i statsverkspropositionen sägs att ett regionalt handlingsprogram för hela landet skall föreläggas riksdagen år 1972. Vi hoppas att det blir inledningen till en verklig satsning på ett decentraliserat samhälle.

Det förefaller som om nackdelarna vid en överdimensionerad storstadsbebyggelse har varit underskattade hittills. Där måste en ändring ske. Man har lanserat idén om att Storstockholm skall få öka med drygt 1 miljon människor fram till år 2000. Det skulle då bli 2,5 miljoner människor i Storstockholm, och man skulle få nästan hela landets folkökning i det området. Men betyder inte det att det skulle bli mycket svårt, kanske nästan omöjligt, att ge invånarna i Storstockholm acceptabla livsmiljöer? Det är en huvudfråga för 1970-talet att skapa tillfredsställande avvägning mellan storstad och glesbygd, att minska den stora bebyggelsekoncentrationen.

Det finns risk för att vi i dagens allvarliga ekonomiska läge glömmer bort frågorna om det framtida samhället. Risken är då också att vi inte i tillräcklig grad kommer att ställa upp och söka konkretisera mål och sedan aktivt leda utvecklingen fram mot målen.

Ett talande exempel är just den befolkningsomflyttning som jag nämnt. I ett kortsiktigt ekonomiskt, och jag tror ett på det hela taget svagt underbyggt, tänkande har man i viss omfattning inte bara accepterat utan också stimulerat omflyttningen. Vi ser följderna i befolkningscentra: trängsel, jäkt, buller, föroreningar, bristande rotfasthet, svårartade sociala problem, långa resor och väntetider — allt medförande onödiga fysiska och psykiska påfrestningar och förslitning av människorna. I de avfolkade regionerna har vi speciella sociala och kulturella problem, som fordrar särskilda insatser för att befolkningen skall få någorlunda godtagbara villkor. Många angelägna förbättringar av grundläggande miljöbetingelser kräver helt enkelt bättre geografisk balans i befolkningsutvecklingen. Vi måste snarast få fram en riksplanering med den målsättningen, som sedan skall följas upp i den ekonomiska och inte minst i den regionala politiken, varom vi blivit lovade ett förslag under 1972.

Genom enkammarriksdagen har den översta beslutsinstansen i vår demokrati fått en, som vi nog tycker, bättre utformning. På det kommunala planet sker stora ändringar genom kommunsammanslagningar. Men hur är det med underbyggnaden? Har vi tillräckligt uppmärksammat att demokratin behöver förnyas och vinnas åter av varje ny generation? Här måste målet vara decentralisering. På länsplanet bör den kommunala självstyrelsen, den s. k. länsdemokratin, få verka över praktiskt taget hela fältet och bli den främsta bäraren av regionalpolitiken. I de nya stora kommunerna måste målsättningen vara densamma, således att finna former för en decentralisering och även här söka följa parollen: Makten ut till folket.

Vi har alla känt trycket från den unga generationen av ett ökat utbildningsbehov. Kvantitativt har framstegen varit stora, och på det hela taget har det nog också varit fråga om en kvalitativ förbättring. Men är det rätt kvalitet alltigenom? Jag tänker inte främst på sådana problem som påtalas inom språkundervisningen vid universiteten och som naturligtvis måste ägnas stor uppmärksamhet utan på sådana frågor som t. ex. om de studerande vid de ospärrade utbildningsvägarna verkligen får en utbildning som på sikt är meningsfull för dem. Är de, närmare bestämt, underkunniga om vilka möjligheter de efter utbildningen har att få arbete? Jag vill framhålla betydelsen av detta led. Det måste bedrivas ett

upplysnings- och informationsarbete så att de studerande så långt det är möjligt känner till vilka förutsättningar som finns att nyttiggöra den erhållna utbildningen. Först då kommer utbildningen att framstå för dem – framöver i varje fall – såsom verkligt meningsfull.

Jag har inte något färdigt svar på dessa stora frågor om meningsfullheten i det här sammanhanget, men det är problem som obönhörligen måste ägnas stor uppmärksamhet.

Inte minst inom arbetslivet är frågan om den enskildes möjligheter att påverka sin egen miljö och delta i beslut som påverkar miljön av stor betydelse. Målet måste vara en utbyggd företagsdemokrati. Representation för de anställda inom ett företags styrelse är en naturlig sak. Men här måste vi bygga vidare på s. k. lägre nivå, där olika arbetstagare skall kunna säga sin mening om hur arbetsplatsen lämpligen bör utformas. Jag tror att detta är tankegångar som alltmer har mognat fram inom näringslivet, men jag vill även erinra om vår stora offentliga sektor och de speciella problem som i detta sammanhang existerar inom denna.

Herr talman! Jag har här genom exempel från några områden försökt belysa behovet av mål och analyser på litet längre sikt. Jag vill även göra en annan kommentar. Det sägs att vi är på väg in i det postindustriella samhället, där allt större del av människorna är sysselsatta inom serviceverksamhet i vid bemärkelse, medan tillverkningsindustrin minskar i motsvarande mån. Följden anses vara att antalet arbetstagare blir den faktor som i högre grad än kapitaltillgången kommer att prägla utvecklingen i framtiden. Jag tror att de som sjar om detta är inne på rätt linje.

Frågan är då i vilken utsträckning det bör påverka vår framtidsbedömning. Skall vi se antalet presterade arbetstimmar som det avgörande för en snabb standardhöjning? Svaret på den frågan ligger nog i själva standardbegreppet. Levnadsstandard eller livsnivå gäller i varje fall numera inte bara ekonomiska och materiella behov. De olika exempel jag här har nämnt avser just i stor utsträckning icke-materiella behov och önskemål. Vi måste – inte minst i vår bedömning på längre sikt – ge begreppet ”standard” det vidgade innehåll som utvecklingen pekar mot. Människan lever som bekant inte av bröd allenast. Sedan det dagliga brödet räknats spelar frågorna om trivsel, mening i tillvaron och bl. a. känslan av delaktighet i mänsklig gemenskap, samhällsgemenskap, en allt större roll. Jag tror att den saken måste vara en grundläggande värdering i vår framtidsbedömning.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det var en tid för länge, länge sedan då regeringen i Sverige lade fram den nådiga luntan med ängslan och oro för vad som skulle hända med förslagen i utskotten. Skulle det bli prutningar, strykningar eller alldeles nya förslag?

Årtiondena har gått och denna hälsosamma insikt på regeringssidan att riksdagen ytterst är den som bestämmer har dunstat bort. Det var bara under koalitionsregeringens sista år som det kunde hända att någon socialdemokratisk ordförande i ett utskott eller en avdelning kom och föreslog en kopp kaffe i gamla riksdagskaféet. Då visste man att i botten på kaffekoppen låg ett förslag till en kompromiss som skulle gå ut över

något av statsråden från det gamla bondeförbundet. Men frånsett den parentes som kan det nog sägas att de allra flesta av oss som är kvar från tvåkammarriksdagen bara har erfarenhet av regeringar som med stort mått av tvärsäkerhet kommit till riksdagen för att få en stämpel på sina förslag, en och annan gång kompletterade med en artig skrivelse till Kungl. Maj:t och någon sällsyntare gång med en liten ändring av något anslagskrav. Det har då sällan varit fråga om den prutning som regeringar förr var så rädda för.

En enda av oss har — såvitt jag vet — haft till specialintresse att analysera minoritetsregeringars problematik. Det säger något att det är vår ålderspresident. Från augusti 1929 fram till januari 1971 har han kommit tillbaka till ämnet — från skiftande vinklar och med olika bedömningar alltefter sin utsiktspunkt: från ett studentrum i Lund, som chef för enpartiregering, som koalitionsledare eller nu som äldre statsman.

Oftast har han målat minoritetsregeringars situation i nattsvarta färger. Utskottsväldet i riksdagen har för honom t. ex. i uppsatsen "Funderingar kring regeringsproblemet", skriven under koalitionsåren, varit lika med att politiken blivit ett meningslöst intrigspel, en strid mellan oförenliga gruppintressen om — jag citerar Tage Erlander — "den ekonomiska politiken under en kristid och om sysselsättningsproblem när arbetslöshet hotar". Det handlar alltså om lägen som inte verkar så alldeles obekanta just i dag.

I januari 1971 målar emellertid Tage Erlander som ålderspresident en minoritetsregerings möjligheter i långt ljusare färger. Är det inte litet märkligt att han väljer sitt förordande från ett år som för de allra flesta av oss är ganska nattsvart — 1933 — fast det hade ju för all del den ljusglimten att Tage Erlander just det året blev riksdagsman. Då hände också att en minoritetsregering blev stark genom en uppgörelse i riksdagens utskott. Vad har herr Erlander nu i tankarna? Är det någonting han vill stå fadder för?

Det kanske kan tyckas oartigt att så här länge uppehålla sig vid herr Palmes företrädare och hans positionsförskjutningar av den socialdemokratiska synen på minoritetsregeringars möjligheter, deras handbojor och deras utbrytningsförsök ur minoritetsläget. Det är 1971 års politiska läge vi skall ägna oss åt, och det finns väl då ingen tid för några romantiska tillbakablickar till förhållandena på Helgeandsholmen. Ja, om det behövs kan jag lämna en särskild förklaring till att jag liksom tar sats för att ge mig på statsminister Palme. I remissdebatten i fjol inpräntade han i mig att när jag inte längre fick kalla honom excellens så skulle jag i stället tilltala honom med ordet "farbror". Det tar liksom litet emot, fastän jag medger att han borde ha blivit äldre, luttrad och visare av valutgången.

Men det är nu inte det enda skälet till den här inledningen. Eftersom det väl kommer att sägas en del här i dag om det nya styrkeläget i riksdagen, har jag funnit det rimligt att först påminna om hur den regerande socialdemokratin, denna bjässe i svensk politik, alltid lyckats vrida sig så att den blivit fördelaktigt fotograferad. Enpartiregering med majoritet i riksdagen är bra, om den är socialdemokratisk. Koalitionsregering är bra, om den domineras av socialdemokrater. Minoritetsregering

är bra, om den är s-märkt. Allting annat är liksom av ondo, och det gäller också när man hämtar exempel från Norge, Danmark, Finland och andra länder, där regeringsfloran är rikare än hos oss.

Så till dagens verklighet och regeringen Palme. På en punkt är den sig lik. Den sitter fast i valårets glättade skildring av många problem. Regeringen ger i budgeten och finansplanen en förhållandevis ljus bild av hur den internationella konjunkturen utvecklas. Industrin antas bli tillräckligt stimulerad av att man gör nya investeringar i maskiner och i rationellare metoder genom ett 10-procentigt avdrag och en styrning av de lån som bankerna nu skall få ge, med något uppmjukade regler just till industrisektorn. Små personalökningar till statliga myndigheter skildras som fortsatta reformer även när de nått och jämnt svarar mot det bortfall av arbetskraft som arbetstidsförkortningen medför. Beskrivningen av folkpensionärernas och barnfamiljernas bättre förmåner har de nog svårt att själva riktigt känna igen. Jag tror inte heller att vägverket tycker att allmänheten får en rättvis bild av hur många vägkilometer som stryks bort i planerna eller att televerket finner att beskrivningen av telefonköernas växande är riktigt målände.

Årets budget och den ekonomiska politik som stakats ut måste ses mot bakgrunden av fjolårets ekonomiskt politiska misslyckande. Den massiva kritik som riktades mot räknestyckena i förra årets finansplan, inte bara från oppositionen utan från en rad fristående experter, rubbade inte då regeringens sätt att beskriva läget. Med en envishet som varit värd ett bättre syfte stod den fast vid sina orealistiska siffror och det trots att man gjort liknande misstag året innan. Jag skall gärna erkänna att det var svårt att förutse den starka lageruppbbyggnad som ju blev en betydande orsak till utvecklingen. Men vad som stod klart redan tidigt förra året och vad som i själva verket varit uppenbart än tidigare för de flesta var att regeringen på allvar måste angripa inflationsutvecklingen och att industriinvesteringarna inte kunde väntas öka kraftigt i ett läge med extremt hårda kreditrestriktioner.

Den här åtstramningen slog ju särskilt hårt på de mindre och medelstora företagen, och det ledde till att för deras del den planerade investeringsökningen så gott som helt uteblev. Vi vet att 24 av de största företagen ensamma svarade för en lika stor investeringsökning som den totala på 7,5 %.

Regeringens misstag var att sätta sin lit så ensidigt till kreditpolitiken i stället för att mera jämnt söka fördela bördorna mellan påbuden från riksbanken och dem som kom från finansdepartementet. Det är inte möjligt annat än att valtaktiska hänsyn här spelade en för stor roll för regeringens handlande. Annars kan det inte förklaras att regeringen slog in på en kurs, som den rimligen måste ha känt på sig var felaktig.

Det är nu mer klart än någonsin att det var oklokt av regeringen att säga nej till våra förslag och erbjudanden förra året. Hade man i tid kallat samman en stabiliseringskonferens med utgångspunkt i mittenpartiernas konkreta förslag till ekonomisk sanering, så hade utgångsläget inför årets avtalsförhandlingar varit bättre. Nu vet vi alla att utfallet av den ekonomiska politiken 1971 i högsta grad blir beroende av vad som sker på avtalsnarknaden. Regeringen kommer med några varnande ord om

vad som kan hända ifall man går utöver den samhällsekonomiska ramen. Men det räcker inte med varningar och hot. Det behövs ett grundmurat förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att upprätthålla penningvärdet. Det är inte heller rimligt när eljest ansvarskännande grupper drivs till desperationens rand, därför att regeringen inte i tid tar itu med de organisationsförändringar som skall ligga till grund för löneförhandlingar. Därför kan inte regeringen frångå sig ansvaret för krislägena i polisförhandlingarna.

Jämfört med valåret är det nu många andra tonfall i budgetens beskrivningar. Landet har kommit in i en besvärlig ekonomisk situation. De stora underskotten i bytesbalansen och den snabba inflationen har fört in Sverige i ett läge där man inte kan möta en konjunkturförsvagning med den mer expansionistiska politik som i och för sig hade varit önskvärd.

Finansministern har tidigare målat upp vad som händer i en sådan situation. Han säger: "Klaras icke en ekonomisk utveckling i balans med omvärlden, så nödgas varje regering, oavsett politisk färg, avskryva all diskussion om reformpolitik, bättre standard och fortsatta framsteg."

Vad som nu bjuds är alltså en åtstramning av den inhemska efterfrågan, både den privata och den offentliga, för att ge utrymme åt industrins investeringar och för att vända underskottet i handelsbalansen till ett överskott.

Politiken är, kan man säga, lätt deflationistisk, även om finanspolitiken är mindre stram än det kan förefalla. Budgetunderskottet kommer säkerligen att bli väsentligt större än de 200 miljoner som anges.

Nu kan man naturligtvis diskutera realismen i sådana här kortsiktiga målsättningar. I fråga om exportprognosen är det en optimistisk bild vi får av den internationella konjunkturen. Men det viktiga är ändå kanske att komma ihåg att den förbättring som kan och bör ske 1971 i handels- och bytesbalans bara är temporär, en frist som vi har fått genom förra årets lageruppbyggnad. För att häva de kroniska underskotten i bytesbalansen fordras ett kraftigt överskott i handelsbalansen och därmed en väsentlig förstärkning av den industriella kapaciteten.

Det betyder att de kommande åren blir magra år för många, med låg konsumtionsökning och återhållsamhet när det gäller offentliga utgifter.

Särskilt bekymmersamt kan det bli 1972, om de har rätt som i likhet med konjunkturinstitutets chef Börje Kragh förutspår ökade konjunktur-bekymmer för just det året — samma år som regeringen tror att det skall bli goda tider igen.

Mycket beror självfallet på kreditpolitiken under det kommande året. Man får inte glömma bort att den fortfarande verkar och kommer att verka med eftersläpning. Därför borde lättnader ha beslutats redan i höstas. Vi krävde det, både offentligt och i den beslutande instansen.

Det är riktigt som det står i finansplanen att det behövs ett fortgående och ömsesidigt samarbete och informationsutbyte mellan stat och näringsliv. Men det behövs också ett ömsesidigt förtroende. Och det står *inte* i finansplanen.

Statsmakterna kan med all rätt ställa krav på företagen i fråga om deras sociala, ekonomiska och miljömässiga ansvar mot samhälle, lön-

tagare och konsumenter. Vi vill på en del punkter skärpa de kraven. Men företagsamheten har också rätt att kräva att statsmakterna har förståelse för näringslivets arbetsförutsättningar och förtroende för företagens vilja och förmåga att handla självständigt inom de givna ramarna.

I en samhällsekonomi av den typ vi hittills haft i Sverige – i stort sett en socialliberal ramhushållning – krävs en viss rollfördelning mellan statsmakt, företag och löntagargrupporganisationer. Om regeringen sätter denna rollfördelning åt sidan till förmån för en mer dirigistisk politik också mot de enskilda företagen, genom att vilja gå in och styra dem inifrån, då är det inte underligt om framtidstron och viljan att göra nya riskfyllda investeringar inom företagen sviktar.

Redan i höstens allmänpolitiska debatt frågade jag regeringen när investeringsfonderna skulle börja släppas fria utanför den lokalisering- och regionalpolitiska användningen. Frågan är i dag än mer motiverad. Är regeringen beredd att snabbt släppa investeringsfonderna för investeringar utanför storstadsområdena?

Jag tror det behövs en mera allmän insikt inom socialdemokratin om de mindre och medelstora företagens betydelse för Sveriges ekonomi och förståelse för deras speciella problem. Det var häpnadsväckande att på senhösten höra regeringens företrädare säga, att nu hade det liksom blivit lugnt från småföretagen. Ja, en hel del hade ju tystnat genom konkurs, och andra slet i det tysta dag och natt för att klara sin knappa likviditet.

Budgeten innebär ökade svårigheter på arbetsmarknaden, en tillväxt av bruttonationalprodukten som ligger väsentligt lägre än genomsnittet i Västeuropa, en obetydlig ökning av hushållens disponibla realinkomster och så gott som reformstopp.

Särskilt oroande blir för många den ökande otryggheten på arbetsmarknaden. Vi vet av erfarenhet att arbetslöshetsproblemen slår ojämnt för olika delar av landet, för olika åldersgrupper och för olika branscher.

En utvecklade regionalpolitik blir då ett viktigt medel att hålla tillbaka problemen inom de näringsgeografiskt svagare områdena. Även om det skedde en utbyggnad förra året så är det mycket som återstår. Jag beklagar att t. ex. transportstödet inte har vidgats och att telefontaxor och flygpriser för Norrland inte har modifierats.

Tillämpningen av 1963 års trafikpolitiska beslut har ju nästan helt inriktats på den del av beslutet som avser att de enskilda trafikgrenarna skall bära sina egna kostnader. Men vad som står där om de sociala målen har regeringen lyckats glömma till den grad att SJ:s egna anställda nästan revolterar inför det dystra läget att inte kunna ge allmänheten den trafikservice som den finner rimlig. Inte ens partivännernas tilltro till regeringen som alla goda tings bärare räcker riktigt till för att skydda mot angrepp från just det hållet. När man märker med vilken glöd som ordföranden i Statsanställdas förbund "blåser på" herr Norling och hans föregångare, så får vi andra, som inte har samma kolartro på regeringen, dra ett djupt andetag för att kunna hänga med. Trafikutskottet får väl rätta till regeringens försummelser.

Vikande arbetsmarknadskonjunkturen drabbar alltid hårdast de äldre löntagarna. Det är utan tvivel ett av dagens allvarigaste sociala problem. Taktiken i struktumvandlingen har varit snabb under de senaste åren,

pådriven inte minst 1970 av den hårda kreditpolitiken. Men samtidigt har vi kunnat konstatera, att de tidigare optimistiska kalkylerna bara håller till en del. De gick ut på att löntagare, som av dessa skäl hade mist sina jobb, med hjälp av olika arbetsmarknadspolitiska insatser snabbt skulle sugas upp av mer expanderande näringar. Nu märker vi i stället hur varje år människor stampas ut från arbetsmarknaden, döms till långvarig arbetslöshet eller undersysselsättning.

I ett av de många brev som jag har fått under det senaste året om sådana här frågor konstaterar en 42-årig ingenjör utan självömkan att han nu återigen har blivit friställd och att det är svårt att få "nya arbeten då man kommit upp i åren". Han delar uppenbarligen den erfarenheten med många. Det måste vara något fundamentalt fel när människor strax över fyrtio känner sig överflödiga eller har faktiska svårigheter att få jobb på grund av sin ålder. En sådan situation kan inte accepteras. Företagen måste besinna sitt ansvar. Jag vill klart och tydligt säga ifrån att företagens rationaliseringsiver inte ensidigt får gå ut över den äldre arbetskraften.

Det är nu alldeles nödvändigt att få en överblick över vad den riksomfattande konferensverksamheten kring den äldre och handikappade arbetskraften har lett till. Samarbetet mellan länsarbetsnämnderna, företagsläkarna, löntagarnas organisationer och företagen själva måste nu ge förtur åt att spåra upp sådana arbeten som särskilt väl lämpar sig för äldre och handikappade och övertyga företagen om att man med relativt små ändringar på själva arbetsplatsen kan ge dessa människor ett lämpligt jobb. Det är inte bara humanitära skäl som talar för det utan också arbetskraftssituationen i företag som nu går ut och gör stora värvningsaktioner. Jag hoppas att regeringen är beredd att genom AMS gå ut till de stora företagen och begära en sådan inventering. De statliga företagen och myndigheterna får ju då en chans att rehabilitera sig för tidigare försyndelser med onödigt stränga krav på friskintyg.

Jag utgår ifrån att regeringen här i princip har samma syn som folkpartiet. Man glömde visserligen länge bort ett riksdagsbeslut i denna riktning efter motioner från folkpartiet, men man reagerade positivt på vår rapport om aktivitet och trygghet för de äldre. Men hur tänker man leva upp till de väldiga förväntningar man skapade under valrörelsen?

I takt med förändringarna i industrins struktur ökar vårt direkta beroende av andra länder. Vår ekonomi blir alltmer specialiserad, med allt större import som underlag för exporten. Under 1960-talet har det vuxit fram ett internationellt kommersiellt kreditmarknadssystem, delvis vid sidan av de nationella reglerna, som hårt har bundit ihop de stora företagen i en finansiell gemenskap.

Docent Gunnar Eliasson skriver i en nyutkommen bok bl. a. att detta kreditsystem, vars "omfattning och betydelse knappast har någon motsvarighet i historien", har medfört ökad rörlighet och effektivitet i utnyttjandet av kapital, har stimulerat handel och tillväxt. Men det har också, tillsammans med andra inslag, gjort de industrialiserade västländerna mer känsliga för störningar. Vill man följa nationella ekonomiskpolitiska målsättningar krävs det samarbete med andra länder. Det finns bara ett sätt, menar Eliasson, att samtidigt kontrollera utrikeshandeln

och det ekonomiska beroendets avigsidor med deras produktionsbefrämjande fördelar, och det ligger i en internationell harmonisering av den ekonomiska politiken.

Detta är tänkvärda synpunkter. Ett utbyggt europeiskt ekonomiskt samarbete är inte ett hot mot ekonomisk och social trygghet och rättvisa i vårt land. Det är i stället en förutsättning för att sådana värden skall kunna upprätthållas och utvecklas. En återgång även gradvis till en mera självhushållande ekonomi skulle inte bara bromsa upp tillväxttakten. Den skulle ställa oss inför en bakåtriktad strukturomvandling av mycket smärtsammare slag än den vi nu upplever. Den nationella självtillräcklighet, som kommer till uttryck hos en del av EEC-motståndets apostlar, är helt orimlig.

Det finns högst rationella motiv för statsmakterna att verka för den nära anknytning till EEC, som det talas om i 10 november-deklarationen i Brüssel. För de stora exportföretagens framtidsplanering blir de resultat, som kommer fram av de klagörande samtalen om de följande förhandlingarna, så viktiga att man kan säga, att de påverkar förläggningen av de tunga investeringarna. Nu sker dessa som bekant i skrämmande stor omfattning utanför Sverige.

Det är självfallet att statsmakterna ensamma måste besluta om förhandlingsstrategi och förhandlingsmål. Men det är ändå rimligt av både praktiska och principiella skäl att regeringen lovar att låta allmänheten få del av allt det material, som kommit fram vid kommerskollegiets överläggningar med näringslivet och som belyser verkningarna av olika lösningar. Det förhållandet att vi godtar regeringens förhandlingsuppläggning grundar sig på förhoppningen att regeringen med kraft skall försöka driva fram en så nära anknytning som möjligt. Vi måste, som herr Hedlund sade, göra allt vad vi kan för att få ett tillfredsställande resultat i EEC-förhandlingarna. Det innebär också att regeringen måste ge opinionen all rimlig möjlighet att följa själva händelseförloppet. Hemligstämpeln har hittills brukats i alltför stor omfattning.

Den nära anknytningen till EEC är emellertid, som jag sagt, en angelägenhet för hela svenska folket. Själva anslutningsformen kan inte slutligt bedömas, eftersom åtskilliga fakta om hur EEC bedömer sin egen framtid kommer fram under själva förhandlingarna, rimligen först sedan frågan om Storbritanniens inlemmande i marknaden har klarnat. Men vad som redan nu förefaller tydligt är, att om vi inte ens får en tullunion kommer hela svenska folket att få betala det mycket dyrt.

Det är ju inte bara fråga om de jättebelopp, som tullsatserna går upp till, utan helt enkelt risken för utstampning av viktiga producerande enheter inom järn- och skogsförädlingen. Och därvid kommer, som Gunnar Eliasson visat, den omvända strukturrationaliseringen att mycket hårt gå ut över löntagarna och hela folket.

Denna kärva ekonomiska situation och de ovissa framtidsutsikterna måste, hur man än vrider på problemet, ses som en bakgrund till de många uttrycken för social oro. Många grupper känner sig ha kommit särskilt i kläm i spiralen priser-löner-skatter. De frågar sig vad för slags prisstopp som gäller när staten inte själv behöver iaktta det. De känner bitterhet – mer eller mindre motiverad – mot beslutsfattare i företag och

statsapparat och frågar sig vad som skall hända den dag när prisstoppet upphävs.

Vid sidan av detta finns emellertid också vad jag skulle vilja kalla en programmatisk oro, bland de marxistiska och med dem besläktade grupper, som är lika mångordiga när de beskriver vårt samhällssystems bottenlösa elände som de är fåordiga när de skall tala om vad som skall skapas sedan det nuvarande systemet trasats sönder. På gamla riksdagshusets baksida har de i skrift lyckats med ett enda ord ange målet: anarki. Enligt dessa falska profeter skulle alltså kaos vara målet för vår färd.

På motsvarande sätt kan man tala om en närmast programmatisk oro hos vissa hittills privilegierade grupper, som med ogillande betraktar nära nog alla nya värderingar och nya uttrycksmedel för protest och ifrågasättande i ett mer öppet samhälle och som gärna spinner på temat utvandring, kapitalflykt och kulturskymning. De realiteter som kan dölja sig under ett sådant tema – och som i sina enskildheter kan vara allvarliga – pressar man samman till en ganska kverulantisk brygd.

Såvitt jag förstår, finns det emellertid en mera spontan oro, också i mera utbredd mening, kanske mindre artikulerad och preciserad, bland grupper som inte känner sig hotade till några särskilda privilegier eftersom de inga har. Den oron kan gälla grundläggande trygghet till arbete, oro inför perspektivet att förlora en invand sysselsättning och tvingas bryta upp från den gamla miljön. Den kan gälla att samhällsmiljön i rent yttre mening har blivit osäkrare och riskablare och att myndigheterna inte förmår ge medborgarna ett tillräckligt rättsskydd. Den kan gälla alkohol- och narkotikamissbrukets förödande verkningar och samhällets stundom halvhjärtade ansträngningar att komma eländet in på livet.

Oron finns också i de nya skolformerna. Den finns bland föräldrar som upplever en viss vilshenhet i allt det nya. De är osäkra om det nya ger rimliga garantier för att barnens utbildning är meningsfull och om eleverna kan räkna med jobb som svarar mot den långa utbildningstiden. Oron kan också komma ur en stark känsla av att oersättliga miljövärden håller på att gå förlorade och att det krävs en helt annan kurs för att den miljö man själv och ens efterkommande får leva i skall bli dräglig. Vad man längtar efter är helt enkelt ett mänskligare samhälle.

Det finns de som hävdar, gärna med en viss dyster iver inför det här nya perspektivet, att sådana här stämningar kommer att leda till en mer återhållsam, konservativ, ja rent av reaktionär utveckling i det svenska samhället. Jag tror inte alls att det behöver bli så. Att oron finns är symtom på problem som vi måste ta itu med. Att den faktiskt kommer till uttryck och inte trängs ner i det fördolda är en glädjande konsekvens av ett öppnare samhälle. Om oron möts med förståelse, kan den kanske förlösas i nya beslutsamma ansträngningar att tillsammans möta problemen. Vi har att leva med oron och dess olika uttrycksformer, och det vore ett misstag att tro att den radikala vägen har ebbat ut och att reformkraven för att lyfta grupper som har kommit efter inte längre skulle ha någon kraft. Snarare bör man se de speciella orosuttryck som jag har försökt skildra som exempel på att vi inte har kommit långt nog, att de gemensamma insatserna är otillräckliga. Det som förenar vitt skilda

grupper är ju att de visar en hälsosam otålighet mot tröga myndigheter och politiska beslut.

Men att möta dessa förväntningar och anklagelser kräver, som t. ex. Ingmar Ström drastiskt utvecklade i slottskapellet, en hel del av oss politiskt ansvariga. Det förutsätter bl. a. uppriktighet när det gäller att tala om vad som är möjligt att göra och vad som inte kan göras, i varje fall på kortare sikt.

"Vad hjälper det att bygga katedraler av skönhet, om de står som monument långt borta från livet och människorna och framtiden", varnade Olof Palme på den socialdemokratiska partikongressen. Det var synd att han själv, regeringen och socialdemokratiska partiet så snabbt glömde bort den tanken. Det vare mig visserligen främmande att påstå att förra årets finansplan eller det socialdemokratiska valmanifestet var några sällsynt sköna katedraler. En och annan småkyrka fanns väl med i Kramforsmanifestet. Men värre var de luftslott, målade i ljusa röda färger, som herr Palme byggde landet runt, grundade på finansministerns försäkringar att landets ekonomi var stark. När vi kom med frågor och kritik, fick vi det patetiska svaret: "Vi har rätt att bli trodda på vårt ord!" Men det var vad man inte kunde bli den gången. Det som var starkt i september kan ju inte rimligen ha hunnit krokna så till januari som regeringen nu medger.

Det är inget fel i att tala om långsiktiga mål och inget fel i att drömma, men *det måste vara fel att skjuta på obehagliga beslut just till efter ett val* och samtidigt söka ge intryck av att många reformer som hett eftersträvats ligger inom nära räckhåll. Då väcker man förväntningar som inte kan infrias. Att det kan skada det socialdemokratiska partiet måste ju bekymra mig mindre. Värre är att det med en viss rätt kan väcka besvikelse och bitterhet inför hela det politiska arbetet. Det var tydligen en oemotståndlig frestelse för den socialdemokratiska partiledningen att i valets upptakt fara till Stekenjokk. Det skulle väl framstå som en symbol för regeringens vilja att trygga sysselsättningen i bygder med stora problem. Nu blev det i stället en bild av en statsminister som hugger i sten och därmed en bild av en socialdemokratisk löftespolitik som havererat i den verklighet som inte längre ville samarbeta med herr Palme.

Skall vi möta människors förväntningar och oro, krävs det också en uppriktig vilja att granska reformernas innehåll. Socialdemokratin har en viss benägenhet att berusa sig med siffror och uppräkningslistor av redan fattade reformbeslut, när valet närmar sig. Ingen bestrider heller att mycket värdefullt har uppnåtts. Det är däremot bedrövligt att regeringen är så ovillig att gå in i diskussion om hur reformerna verkligen faller ut. Varje antydning från en politisk motståndare att allt kanske inte stämmer med regeringens egna ritningar leder till våldsamma socialdemokratiska reaktioner, sårade utrop från berörda statsråd och allmänt tal om att hela reformarbetet hotas.

Den attityden måste i längden vara ett hinder för ett meningsfullt reformarbete. Utbildningsdebatten är bara ett exempel bland andra. Vi som aktivt har stött reformeringen av skolan och som i den väldiga satsningen på utbildningsmöjligheterna för landets ungdom sett ett av de verkligt stora framstegen under 1960-talet, vi får inte rygga tillbaka för

att granska om de uppställda målen verkligen kan nås och har nåtts. Utbildningsministern tycks fortfarande inte ha insett betydelsen av en allmän värdering av den nya skolans resultat, dvs. en förutsättningslös och oberoende granskning, ledd av fristående experter utanför skolmyndigheterna. I detta krav ligger självfallet i och för sig ingen kritik mot dessa myndigheter utan bara det enkla faktum att det är bra att andra än de som själva genomfört besluten närmare granskar hur det fallit ut. Att som regeringen nu gör låtsas att den av oss begärda samlade värderingen redan pågår är tyvärr bara en bluff.

Herr Palmes egen reform av studenternas rätt att studera vid universitetet var också så pass genomgripande att det nu är rimligt att göra en bedömning hur den s. k. PUKAS-ordningen slagit ut. Är herr Palme beredd att kommentera den allvarliga analys som t. ex. professor Gårding fört fram och som bl. a. innebär att kurserna tas i något större enheter? De konstruktiva förslag som han och andra kommit med skulle kunna ge säkrare kvalitetsgarantier och samtidigt förenkla administrationen av ett system som Gårding och flera med honom nu säger ligga "på gränsen till knappologiskt vansinne".

En annan viktig förutsättning för en trovärdig politik är en bättre planering av reformarbetet. Få saker har förvånat mig mer än att just en socialdemokratisk regering i praktiken visar en sådan bristande förståelse för behoven att planera sitt eget och statens arbete.

En första förutsättning för en sådan planering är givetvis att man i grova drag anger de ekonomisk-politiska målsättningarna för en flerårsperiod. Jag har tidigare på Arosmässan uppmanat statsministern att när långtidsutredningen föreligger ge besked om regeringens syn på de avvägningsproblem som där tas upp. Vilka mål vill man sätta upp för den kommande planeringsperioden, och vilka medel vill man utnyttja? Det är ju en sådan plan som finansutskottet behöver för att kunna ge riksdagens bedömning av läget.

Jag hoppas att statsministern kan övervinna finansministerns kända motstånd mot ett sådant långsiktigsprogram och att regeringen förelägger 1971 års riksdag en översiktlig grov planering för den kommande 3–5-årsperioden. Det kan väl inte vara så farligt att ta upp det i regeringen nu när det inte längre finns något stenograferande statsråd som avser att i bokform utge herr Strängs kärnord, såsom: det där med program – det är bara dumt; det är bara till besvär; Per Albin ville inte ha några.

Jag tror att även om budgeten ger en antydning om att regeringen i stort accepterat långtidsutredningens syn på de grundläggande avvägningsproblemen, även om man där på ett sätt tar ställning och struntar i den kritik som kommit till uttryck i Aftonbladet och en del andra socialdemokratiska tidningar, så återstår det ändå att redovisa en lång rad avvägningsproblem, inte minst i fråga om hur man rangordnar de olika delarna av reformarbetet, vilken strukturomvandlingstakt man vill acceptera och åtskilligt annat. I väntan på den finansdebatt som skall komma inom drygt en månad, och andra ekonomiska debatter senare i vår, skall jag emellertid inte i detalj gå in på budgeten och finansplanen. Herr Dahlén kommer senare att ställa finansministern till svars på några väsentliga

punkter, och den ekonomiska debatten kommer säkert att fortsätta under dagen.

De fysiska planeringsfrågorna är inte mindre viktiga än de ekonomiska. Det var inte så länge sedan herr Palme som kommunikationsminister med verklig entusiasm försäkrade att nu skulle det bli någonting av med den översiktliga riksplaneringen. Herr Palme var mycket värtalig när det gällde att skildra farorna just av en oplanerad, improviserad politik – oersättliga miljövärden kunde gå förlorade om man inte gjorde en central bedömning av markutnyttjande, avvägning mellan områden för industriexploatering, fritid och oförstörd natur. ”Det finns inget försök,” sade herr Palme, ”att forma en målsättning på mycket lång sikt för vad vi vill göra av vårt land, hur vi vill använda och gestalta det till människornas välfärd och glädje. Då blir det lätt så att slumpen, den kortsiktiga ekonomiska fördelen, det skenbarligen minsta motståndet, får ta överhanden.”

Ja, så lät det den gången, och det låg mycket i det. Men sedan dess har herr Palme vandrat vidare och det blev inte så mycket av det hela. Det arbete som bedrivits har trots vad planverkets chef hävdar i mångt och mycket förts slutet inom kanslihusets väggar och man har vägrat att presentera förslag och riktlinjer men däremot under tiden fattat åtskilliga för all framtid bindande beslut.

Vi håller för vår del fast vid de riktlinjer för miljövårdsarbetet som angivits i folkpartiets program, i motioner till förra årets riksdag – sammanfattade i valrörelsen som ett löfte –, senast uttryckta i motståndet mot regeringens miljöpolitiska manövrer under hösten och nu i årets motioner. Socialdemokraterna hånar oss när vi värnar om Ritsem och Kaitum, men vi sätter in den kampen i ett större sammanhang.

Miljövårdsarbetet har nu kommit in i ett stadium där det är dags att göra en sammanfattande översyn och tala om vad man sätter främst. Miljövårdspolitikerna måste vara långsiktig av främst det enkla skälet att den har verkningar på så lång sikt. Redan bristen på beslut från statsmakterna är ofta detsamma som fortsatta och ökade miljöproblem. Vi är övertygade om att det går att driva på lagstiftningsarbetet med större energi och snabbhet, att ta in krav på tillståndsgivning när man bygger vägar och flygplatser, att skärpa reglerna för avgasrening i bilar och minimireglerna för utsläpp av avloppsvatten, och vi har preciserat det i årets motioner.

Att öppet redovisa reformarbetets möjligheter och begränsningar, att ange de ekonomiska svårigheterna och vad som krävs för att möta dem, att klart tala om riktlinjerna för politiken på längre sikt och vara villig att utnyttja planeringsinstrumentet – det är vad det öppna samhällets medborgare begär av politiker och partier. Vi har alla försyndelser i det förgångna, och herr Palme har så ofta och värtaligt skildrat folkpartiets att jag inte skall trötta kammaren med att räkna upp dem – jag ser hur statsministern redan sitter beredd att hoppa upp hit till talarstolen och låta forsen flöda.

Men åtminstone på en punkt hoppas jag att vi skall komma ur de litet ofruktbara debattknepen. Det gäller våra krav på ökad när demokrati, där statsministern började litet olyckligt för ett år sedan med att tala om att

vi förde fel debatt – det går rimligen inte att säga det om den motion med 20-talet konkreta punkter som vi väckte i går. Jag hoppas att Olof Palme och socialdemokratin är beredda att successivt ompröva sin attityd till de konkreta kraven på en ökad när demokrati. I fjolårets remissdebatt hamnade vi i en ganska slagordsmässig motsättning, som väl ändå är ganska onödig.

Kravet på att avståndet i beslutsprocessen mellan styrande och styrda skall minskas växer fram med oemotståndlig styrka. En negativ socialdemokrati kan till en tid försena ett genomslag i praktisk politik precis som man försenade inrättandet av enkammarriksdagen, men den kommer i längden inte att kunna stoppa sådana krav. Och inget skulle glädja oss mer än om socialdemokratin på detta viktiga område lade av sin attityd av trumpen och motsträvig surmulenhet och gick in i en diskussion om hur 1970-talet skall förvandlas till det årtionde då när demokratin bröt igenom i praktisk politik.

Till dessa demokratiska problem hör också opinionsbildningens villkor. Den debatten har fått en särskild aktualitet genom den annonskatt som regeringen vill införa. Motivet för införandet av skatten sägs i finansplanen främst vara behovet av att stärka presstödet. Tidningsutgivareföreningens arbetsutskott, där LO-direktören Bertil Nilsson och redaktör Präntare i Arbetarbladet ingår, säger stillsamt i en skrivelse till regeringen att det resonemanget inte är hållbart. Socialdemokratiska tidningar tycks undra vad som har tagit åt de teoretiska begåvningarna i kanslihuset, om de helt enkelt har "fått fnatten". Skatten drabbar ju tidningarna i ett läge av vikande annonskonjunkturer. Den kommer att slå hårt, kanske framför allt på andra- och tredjetidningarna – dvs. de tidningar som regeringen främst vill hjälpa. Ökningen av presstödet är ju bara en mindre del av vad regeringen beräknar att ta in genom annonskatten. Man måste säga att finansministern tar ut en rejäl provision: 200 procent på de 30–40 miljoner som han vill stödja pressen med.

Man kan naturligtvis diskutera en allmän skatt eller avgift på reklam. I så fall kan motiven inte främst vara fiskala, utan att man med en sådan skatt tror sig uppnå allmänt goda samhällsekonomiska effekter. Jag är skeptisk till detta. Reklam måste i många fall ses som en förutsättning för konkurrens och som ett led i marknadsföring och effektiv distribution. Man kan kritisera dess avarter och försöka få bort dem, men att belägga den delen av produktionskostnaderna med en extra skatt kommer att slå mycket godtyckligt.

Hela detta problem skall reklamutredningen närmare granska, och då får vi ta ställning till det. Men för regeringen är det tydligen just nu likgiltigt vad den utredningen finner vid sina mycket omfattande undersökningar. "Gärna utredning men först ett rejält beslut", så tycks man resonera. Jag vill fråga statsministern: Ämnar regeringen åtminstone låta remissbehandla förslaget om annonskatt och om presstödet utformning?

Herr Palme och hans partikolleger frammanar som bakgrund till detta förslag bilden av en socialdemokrati som befinner sig i en sorts opinionsmässigt underläge. Det är svårt att ta sådana klagolåtar på allvar. Man måste nog ha slutit sig inne i maktens ljudisolerade kassaskåp, om man

Nr 8

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

inte upptäckt den socialistiska dominansen i kulturdebatten eller alla de undersökningar som visar på växande socialdemokratiskt utrymme i så viktiga opinionsorgan som t. ex. Dagens Nyheter. Man måste allt vara bra främmande för opinionsbildningens villkor, om man tror att tidningar som har en s. k. borgerlig partibeteckning därmed skulle gå partiernas ärenden på nyhetsplats eller ens alltid på ledarsidan. Man måste ha radio- och TV-apparaterna ständigt avslagna, om man upplever Sveriges Radios nyhetsförmedling som borgerligt dominerad. Man måste hysa ett märkligt ointresse för fackföreningspressen, om man inte förstår dess väldiga opinionsbildande kraft – för det är väl inte så att man tror att just fackföreningspressen alltid företräder oppositionens synpunkter?

Nej, denna socialdemokratiska beklagan över att man i opinionsbildande sammanhang är i ett underläge kan inte tas på allvar. Den är väl avsedd att tjäna som en effektiv bakgrund till förslag av just den här karaktären. Visst behöver dagspressen stödjas, visst behövs allsidighet och mångfald, men ett presstödsområde som leder till pressdöd kan vi inte godta.

Nu vore det rätt orimligt, om genomdrivandet av just annonnsskatten skulle göras till en prestigefråga av regeringen. Man kan heller inte med skäl påstå att den stabiliseringseffekt, som ligger i att regeringen den här vägen tar in ca 80 miljoner per budgetår till statskassan, skulle bli avgörande för den slutliga bedömningen av den nödvändiga åtstramningen. Vid den tidpunkt då kompletteringspropositionen läggs fram bör det vara möjligt för de berörda utskotten att göra en samlad bedömning just av stabiliseringsbehovet, så att man ser vad som med hänsyn till förändringarna i konjunkturläget då kan bedömas som skäligt.

En socialdemokrati som i en sådan situation låter majoriteten i utskott och kamrärer bindas till kommunisterna på det sätt som man gjort genom förhandlingarna vid utskottsvalet kommer raskt att finna sin politiska framtidsväg blockerad. Det är inom den samlade demokratiska opinionen som lösningar i ett sådant läge bör sökas, som herr Hedlund uttryckte det, ”i bredaste möjliga samförstånd”. Regeringen har nu att bestämma sig. En minoritetsregering kan rimligen inte upprepa fjolårets högmodiga nej till alla förslag från annat håll. Det är riksdagen och inte regeringen ensam som nu får väga samman hela den stora stabiliseringsansträngningen, som går vida utöver frågan om annonnsskatten. 1971 blir ett självprövningsår för den svenska socialdemokratin. Den självprövningsårets statsministern ville skjuta ifrån sig i höstas kommer han nu inte förbi.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Då den siste talmannen i riksdagens sista första kammare den 16 december avslutade kammarens överläggningar, uttalade han en förhoppning om att Sveriges riksdag i sin nya form måtte framgångsrikt vårda den gamla riksdagens demokratiska arv och att ”dess överväganden och beslut måtte lända till fäderneslandets bästa, till dess andliga och materiella förkovran i full insikt om Sveriges begränsade men icke betydelselösa roll i internationella sammanhang och om det ansvar som åvilar den för allas vår och våra efterlevandes framtid”.

Det finns, herr talman, anledning att ta dessa ord till motto för

remissdebatten i den första enkammarriksdagen. Förre talmannen Boheman hade i detta uttalande lyckats komprimera några av de mest väsentliga elementen i våra förväntningar och våra förhoppningar inför morgondagens politiska utveckling.

Anpassningen av vår konstitution till en ny tids förhållanden har bara passerat inledningsskedet. Men vi ställer ändå stora anspråk på de reformer som nu har genomförts; de är betydelsefulla. Vi förväntar oss, trots de svårigheter som det stora antalet riksdagsledamöter måste ge anledning till, att den parlamentariska församlingen skall återfå en del av den tyngd den tidigare hade och att växelspelet mellan regeringsmakt och parlament skall vitaliseras till gagn inte bara för det politiska arbetet inom detta hus utan för den svenska demokratins livskraft över huvud taget. Det ligger alltså ett stort ansvar på riksdagen, dess nya utskottsorganisation och dess enskilda ledamöter, när det gäller att ta till vara de möjligheter som författningsändringarna ställer till riksdagens förfogande.

I en tid då medansvar och medinflytande utgör politiska honnörsord, måste de enskilda medborgarna kunna uppfatta reformen som en realitet. De tendenser till ett mer eller mindre utpräglat beställningsskrädderi, som kännetecknade den parlamentariska verksamheten på 1960-talet, får alltså inte tillåtas följa med hit till Sergels torg. Men överflyttningen från berlinerbarocken till Peter Celsings rostfria skapelse behöver fördenskull inte innebära en brytning med de samarbetstraditioner och de personliga relationer över partigränserna som kännetecknade samvaron och debatterna i det gamla huset.

Det politiska läget efter 1970 års val innebär också en maktförskjutning från regering till riksdag. Den mest betydelsefulla konsekvensen av 1970 års val är den socialdemokratiska regeringens beroende av antingen den icke-socialistiska oppositionen eller herr Carl Henrik Hermanssons kommunistiska parti. Det är en för svenskt politiskt liv nästan drastisk scenförändring som har ägt rum från majoritetsregeringen Erlander inför 1969 års stora partikongress till regeringen Palme i dag, och den jävar allmänt hävdade påståenden om stelhet och oföränderlighet i svenskt demokratiskt liv. De tre valen 1966, 1968 och 1970 markerar en ny rörlighet inom väljarskarorna, en rörlighet som ur demokratisk synvinkel är uppmuntrande och som måste framtvunga ett större hänsynstagande till de enskilda väljarna.

Det nyttar, herr talman, föga för en oppositionspolitiker att fundera över den taktik som kan bli regeringen Palmes i detta nya läge. Vi kan spekulera över regeringens vilja och dess möjligheter att driva den målmedvetna och kraftfulla politik som inte minst vår samhällsekonomi just nu kräver. Vi kan hysa farhågor för att handlandet kommer att präglas mera av kortsiktiga, partitaktiska hänsyn än av det ansvar för vår ekonomi och landets bästa på sikt som talman Boheman talade om. Men sådana funderingar har naturligtvis främst akademiskt intresse. Det blir regeringens praktiska politiska åtgärder som ger oss svaret, och de kommer att betygsättas av väljarna, liksom också regeringens förmåga att efter valstridens överord och uppmaningar åstadkomma samverkan i väsentliga frågor med de andra demokratiska partierna.

Herr Erlanders inledningsord då den nya riksdagen öppnades borde

vara förpliktande främst för regeringen: "Riksdagens viktigaste uppgift i nuet är att förmå samla sig kring en konstruktiv, fast ekonomisk politik." Det är den socialdemokratiska regeringen som har försatt landet i ett sådant läge att dylika uppmaningar framstår som angelägna. De förpliktar till hänsynstagande till och samarbete med den demokratiska oppositionen. Domen kommer att bli hård om herr Palme väljer att bygga minoritetsregeringens handlande på uttalad eller underförstådd samverkan med herr Hermanssons 17 kommunister.

Striden om riksdagens utskott har ur denna synvinkel varit oroande. Den omständigheten att det socialdemokratiska partiet har funnit det vara med sitt och med det politiska livets intresse förenligt att vidta åtgärder för att bereda kommunisterna en representation i riksdagens utskott, som de enligt hittills gällande regler och sedan länge fast praxis inte är berättigade till, är uppenbarligen ett uttryck för det beroende av kommunistpartiet som socialdemokraterna redan vid riksdagens inledning ansett sig behöva bygga sin politiska maktutövning på.

På sina håll ute i Europa råder en missuppfattning om valets konsekvenser för den svenska demokratin. Det nya valsystemet har givit ett sken av kommunistseger, och detta felaktiga intryck av valutgången har förstärkts av den mellan socialdemokraterna och kommunisterna träffade uppgörelsen.

Att socialdemokraterna inte har velat genom en klart redovisad ändring av riksdagsstadgan öppna formell väg för att ge det minsta partiet den representationsrätt socialdemokraterna anser att det bör ha utan i stället valt att "smussla fram" en sådan lär inte vara ägnat att stärka vare sig den socialdemokratiska prestige eller tilltron till påståendena om oberoende gentemot kommunistpartiet. Och särskilt anmärkningsvärt är statsminister Palmes argument för de vidtagna åtgärderna, nämligen att socialdemokraterna "är goda demokrater och slår vakt om demokratins spelregler". Detta uttalande utgör ju en indirekt anklagelse för antidemokratiskt handlande mot herr Palmes egen företrädare och en tidigare generation socialdemokrater här i riksdagen. De ansåg ju inte särskilda föranstaltningar påkallade för att ge den då betydligt starkare kommunistiska gruppen utskottsrepresentation. Åren 1944, 1946, 1948 och 1950 hade kommunisterna respektive 10,3, 11,2, 6,3 och 4,9 procent av valmanskåren. Åren 1954 och 1956 var procenttalen 4,8 och 5, 1964 och 1966 5,2 och 6,4 — allt siffror som bör jämföras med förra årets 4,8 procent. Socialdemokraternas demokratiska sinnelag bör väl inte rimligen ha påverkats av att första kammaren med dess regeringskonserverande effekt nu har avskaffats.

Herr talman! Jag vill upprepa att den socialdemokratiska minoritetsregeringen skall bedömas efter sina handlingar. Vi kan bara hoppas att dess första åtgärd i den nya enkammarriksdagen var ett uttryck för ovana vid det nya minoritetsläget — en reminiscens från den tid då socialdemokraterna själva kunde bestämma utan hänsyn till andra partigrupper. Socialdemokraterna har anledning att tänka om, för sin egen skull och inte minst med hänsyn till den arbetarrörelse som i sin kamp för förmänskligad demokrati i socialdemokratin har sett den bärande politiska grupperingen.

Den politiska atmosfären är i dag motsägelsefylld och splittrad. Vi ståtar alltjämt med Europas högsta levnadsstandard. Vi kan åberopa statistikens alla tabeller som bevis på hur bra vi har det i jämförelse med andra länder. Och ändå präglas den enskilda människans tillvaro generellt sett ingalunda av framtidstro och tillförsikt.

För bara ett år sedan betraktades den svenska arbetsfreden som något enastående, och delegationer från världens alla hörn besökte vårt land. De tog med häpnad del av statistik över frånvaron av arbetskonflikter och motsättningar på arbetsplatserna. I dag är, som vi vet, bilden en annan, och vi söker finna en tillfredsställande förklaring till den oro som under det senaste året kommit att i växande utsträckning känneteckna inte bara arbetsmarknaden utan tillvaron över huvud taget.

Detta är en internationell företeelse, kan regeringspartiets företrädare göra gällande. Men kontrasten mellan det förgångna och det nuvarande är i vårt land mera påtaglig än annorstädes. Det förefaller som om den materiella välfärdsutvecklingen hos oss snabbare än på andra håll bidragit till normupplösning. Brytningen med det förflutnas värderingar och bristen på nya tycks ha blivit hårdare här, och det var inte utan orsak, antar jag, som talman Boheman underströk betydelsen av vårt lands "andliga förkovran".

Det är ingen tillfällighet att motsättningarna på arbetsmarknaden i dag är hårdare än tidigare. Det är ingen tillfällighet att respekten för gällande avtal minskar och tendenserna till vilda strejker ökar. Det är ingen tillfällighet att de revolutionära krafterna inom vissa ungdomsgrupper är klart destruktiva och inte uppbyggande, att dess uttrycksformer präglas av hat och våld och av en intolerant fanatism, helt oförenlig med den grundsyn som präglar den västerländska kulturen. Det finns bakom allt detta ett gemensamt drag, nämligen de många känsla av att leva i ett samhälle, vars utveckling de inte kan påverka, styrt av makter, ovilliga eller oförmögna att lösa de problem som de många upplever som tvingande.

Och, herr talman – det vill jag understryka – dessa problem löses inte genom att göra samhället starkare. Utbyggnaden av den statliga förvaltningsapparaten har i praktiken visat sig vara ägnad att ytterligare understryka den enskilda människans känsla av ensamhet och maktlöshet. Vi har i dag nära en miljon arbetstagare i offentlig tjänst, lika många som i den tillverkande industrin. Staten upplevs – erinrade direktor Ingmar Ström om i sin predikan i slottskapellet – "som kall, opersonlig och i sina kontrollfunktioner okänslig för de personliga behoven". Individerna av i dag fordrar inte bara trygghet. De fordrar medkänsla, delaktighet och vidgade möjligheter att själv påverka sin miljö, sin tillvaro och sin framtid. Att inte enbart vara föremål för *andras* överväganden och *andras* beslut. Skillnaden mellan det auktoritära och det byråkratiska samhället blir därmed inte stor. I båda fallen är det den individuella erfarenheten, det individuella ansvaret och den enskildes frihet som skjuts undan.

Olle Hedberg har i sin senaste bok gjort gällande att en ny klasskilnad håller på att uppstå. Han skriver: "Så länge det bland de styrande fanns folk som personligen provat livets svårigheter, svält, arbetslöshet, så länge

var risken inte så stor att klyftan mellan det nya samhällets klasser skulle bli oöverstiglig. Men nu dyker det i alla länder upp intellektuella, som redan i gymnasiet upptäckt att de är övermänniskor och som har en obetvinglig lust att planera i stort, tvinga människor att bo, där de inte vill bo, men där de enligt deras uträkningar bör bo, tvinga dem att leva som de enligt deras principer bör leva. Det är förfärligt hyggliga personer, men de märker inte att de håller på att utvecklas till en sorts hygglighets-tyranner. Om folk bara förstod sitt eget bästa! Går det inte med lock så blir vi tvungna att ta till pock. Riksintresset framför allt.”

Eller – herr talman – för att gå till en Olle Hedbergs ytterlighet, Sven Delblanc, som uttryckt liknande tankar: ”Vi lever mestadels i en känsla av djupaste främlingskap och beroende inför en opersonlig, anonym samhällsmakt. Det är denna makt som vid vite tillhåller oss att fylla i obegripliga blanketter, som snäser av oss i telefon eller hänvisar oss till en annan överhetsperson, vilken i sin tur inte har kommit för dagen, har gått till lunch eller har gått för dagen. Inget är klart, visst och enkelt i denna maktens byråkratiska labyrint, inget utom övertygelsen om att det alltid är vi, medborgarna som har fel. Var är makten? Makten är alltid någon annanstans.”

Att citera skönlitterära alster kan sägas utgöra missbruk av den 350-hövdade kammarens tid. Men, ärade kolleger, känner ni inte igen er? Är inte beskrivningen riktig? Ger den inte en målande bild av hur alltför många människor upplever sin vardag i dag?

Och denna de långa avståndens vardag finner vi inte bara i förhållandet mellan samhället och medborgarna. Den finns också mellan de stora fackförbunden och dessas enskilda medlemmar och verkstadsklubbar, mellan den socialdemokratiska regeringens nya akademiskt utbildade, nästan till makten födda experter och de djupa leden. Sådana avstånd överbryggas inte över natten genom anknytning till statsrådsberedningen av en eller annan företrädare för ”rörelsen”. Då socialdemokratin kritiserar den demokratiska oppositionen och gör gällande att den står främmande för, som det brukar heta, ”de arbetande massorna”, kan detta i dag lätt träffa dem själva. Är statsministern övertygad om att de arbetande individer som dessa massor består av känner den starka gemenskap med socialdemokratin som de gjorde en gång under rörelsens genombrottsår?

Det är i den verkligheten som de vilda strejkerna har sin grogrund – dessa brott mot vedertagna regler om att ingångna avtal skall hållas. Men bakom strejkerna ligger – det är min övertygelse – även materiella bevekelsegrunder. Många anser inte att den behållna ersättningen för gjorda arbetsinsatser är tillräcklig, minst av allt i de fall då de uppfattas som monotona och meningslösa. Jäktet, hetsen och slitet för brödfödan ges icke tillräcklig kompensation i en tid med fortgående prisstegringar och ständigt stigande skatter. Man jämför med grannen, man jämför med andra grupper, som i sin tur jämför med andra. Och jämförelserna tycks alltid utfalla till nackdel för den som jämför. Då jämlikhetssträvanden blir jämförelsesträvan slår jämlikhetspolitiken slint. Och – för att på nytt citera Ingmar Ström – för ”de små grupperna som inte har majoritet för sina jämlikhetssträvanden blir det verkligen bekymmersamt”.

Herr talman! I årets, liksom i tidigare års finansplaner, manar finansministern intresseorganisationerna till återhållsamhet. Han väddar till de olika gruppernas samhällsansvar. Den inbördes bevakningen och strävandena från olika gruppers sida att kompensera sig för icke bara arbetets påfrestningar utan också fördyringar och skattehöjningar leder oss in i en giftcirkel, där vi alla till sist måste bära bördan av en samhällsekonomi i obalans.

Det är lätt att *mana* till återhållsamhet. Men det vore obestridligen ännu lättare att göra det, om vederbörande själv bidragit till att undanröja själva *motiven* för de krav som reses. Det låter sig inte göra med uttalanden i en valrörelse om "vårt lands starka ekonomi" eller med löften om skattesänkningar som skall göra tillvaron ljusare för två tredjedelar av det svenska folket. Flertalet medborgare kan räkna, herr statsminister. Och det är verkligen inte svårbegripligt att enskilda arbetstagare och familjeförsörjare, som pressar sin arbetsförmåga, vill få *något* utbyte för nya insatser. De vill inte acceptera en *sänkt* reell standard.

Vi är alla medvetna om de anspråk som ställs på samhället. I växande omfattning. Men de arbetande människorna tycker ändå inte, att det är rimligt att de ovanpå en mervärdeskatt av nära 18 procent skall ha en kommunalskatt av nära 25 kronor och en direkt statsskatt som ger sådana marginaleffekter att inkomsttagarna redan i 30 000-kronorsklassen får avstå betydligt mera än hälften av varje nyförvärvad tusenlapp och dessutom i förekommande fall också får räkna med att få minskade bostadstillägg och höjda daghemsavgifter. Att i vissa fall inte få ett enda öre kvar av lönen för gjorda merprestationer anser de vara oacceptabelt. Och hur tror regeringen att hemmakvinnorna i de familjer där hustrun, på grund av barnpassning eller läget på arbetsmarknaden, icke *kan* få arbete utanför hemmet upplever en s. k. skattereform som ger familjen mindre att leva för än den hade tidigare? Det socialdemokratiska skattesystemet kan inte få utgöra sista ordet. Dess konsekvenser är redan orimliga för ett växande antal arbetstagare. Och de blir ännu orimligare. Systemet har dessutom klart negativa samhällsekonomiska konsekvenser.

I finansplanen apostroferas med rätta de problem som effektivitetssträvandena orsakar den äldre och handikappade arbetskraften. Det är framför allt de äldre arbetstagarna — de som mer än andra bidragit till att skapa dagens välstånd — som får bära bördan av omställningsåtgärderna i näringslivet, av de strukturförändringar som utgör den *ena* sidan av vår anpassning efter konkurrensförhållandena på världsmarknaden. Man kan diskutera om inte utvecklingen gått alltför snabbt i vårt land. Jag hör till dem som gör gällande att vi med en annan näringspolitik och — under de senaste åren — en annan kreditpolitik inte skulle ha behövt slå ut företag i den omfattning som nu varit fallet och därmed inte behövt skapa de svårigheter som framför allt drabbat den äldre arbetskraften.

Då man diskuterar hur den äldre arbetskraftens problem skall lösas, riktar man framför allt in sig på de *efterföljande* åtgärderna. Det satsas mindre på de *förebyggande*. Att enskilda företag för att överleva och i den allmänna kostnadsjakten kan vara mindre benägna att anställa äldre arbetskraft som har svårt att följa arbetsrytmen må inte förtänkas dem. Den kritik som man skulle kunna rikta mot dem drabbar i hög grad även

arbetskamrater vid det löpande bandet och i ackordslaget, som är angelägna om att mindre effektiva kamrater inte bidrar till att tunna ut innehållet i lönekuverten. Parterna på arbetsmarknaden borde ha anledning att fundera över om inte lönesystemets uppbyggnad kan vara *en* av orsakerna till dessa problem – de problem som vi alla är så medvetna om.

Miljön på arbetsplatsen, hetsen och stressen vid det löpande bandet, slamret och den alltför ofta förekommande otrivseln drabbar inte bara denna arbetskraft. Arbetskyddsfrågorna och arbetsmiljöfrågorna har generell giltighet. Företag och samhälle måste satsa mera på dessa problem. Paradoxalt nog skulle problemen kunna sägas vara en effektivitetsfråga, eftersom lösningen på sikt kanske utgör en förutsättning för att vi kan dra kvalificerad arbetskraft till den svenska industrin. Kostnaderna för bättre arbetarskydd och en mer positiv arbetsmiljö måste självfallet bäras av företagen och drabbar därmed indirekt hela folkhushållet. I den internationella konkurrensens integrerade värld har vi svårt att skilja ut oss från det generella mönstret, om inte våra företags lönsamhet och produktivitet är så stor, att den medger i motsvarande mån högre satsningar hos oss. Men vi kommer ändå inte ifrån det internationella beroendet. Hela finansplanen avspeglar detta och den utomordentligt begränsade nationella handlingsfrihet som vi i dag har. Vi kommer inte ur ekorrhjulet. Så länge strävanden efter högre materiellt välstånd karakteriserar utvecklingen ute i världen – och den är som bekant inte minst framträdande i de utvecklingsländer som ännu har långt, långt kvar till vår nivå – så länge kan vi inte göra det så enkelt för oss som somliga bildstormare tror, nämligen att lösa dessa miljöproblem genom att avsakta utvecklingstakten. Det borde vara ett gemensamt intresse för stat och näringsliv att sprida information om att lönsamma företag har större förutsättningar att själva angripa arbetsplatsens miljö- och trivselproblem än företag, pressade av kostnader och pålagor, och att bättre resultat i regel nås genom stöd, uppmuntran och stimulans än genom skatter och avgifter som måste tas ut för att finansiera av myndigheterna i efterhand vidtagna åtgärder.

Herr talman! De problem som vi brottas med uppe i vårt fredliga hörn är trots allt små i förhållande till allt det elände som projiceras på världsscenens rundhorisont. Det är därför förklarligt att många av dem som inte finner mening i den vardagliga tillvaron här uppe riktar intresse och känslöengagemang mot internationella frågor, i första hand sådana som inte rör vårt eget land och som kan anknytas till – som det brukar heta i statsministerns förskönande omskrivningar – ”nationella och sociala befrielseörelser”. Den identifiering med revolutionsrörelserna ute i världen som en stor del av den unga generationen i dag ägnar sig åt kan alltså sägas utgöra ett alibi för bristande utrymme för liknande samhällsförändrande insatser inom det egna välfärdslandets gränser.

Generellt betecknande för grundsynen på det internationella skeendet är bristen på balans och bristen på insikt om – som talman Boheman uttryckte det – vårt eget lands ”begränsade roll i internationella sammanhang”. Vad som dessutom framstår som särskilt anmärkningsvärt är att just de grupper, som är beredda att mycket långt tänja den internationella solidariteten, hör till dem som har minst förståelse för det

internationella samarbete som utgör målsättningen för vår egen kontinent och för Västeuropa. De förstår eller vill inte acceptera det grundläggande motivet för det europeiska samarbetet, nämligen att *i första hand* förebygga väpnade konflikter mellan Västeuropas stater och *i andra hand* stärka Västeuropas ekonomi för att inte bara höja folkens och de enskilda människornas välfärd utan också därmed förebygga militära konflikter med Europas omvärld. Fred, ekonomisk och social utveckling är mottot för EEC-samarbetet, det samarbete som dessa demonstranter demonstrerar mot runt om i landet under återopande av den internationella marxismens krav på internationell förståelse. Den svenska EEC-debatten har kommit att präglas av okunnighet, av förutfattade meningar och av, skall vi kalla det, politisk vidskepelse. Europadebatten råkade på något sätt på sned efter Tage Erlanders Metall-tal 1961 och under den debatt som då fördes, präglad av svensk självtillräcklighet och svenskt högmod. Det var verkligen inte bara neutralitetspolitiska motiv som dikterade det uttalandet och en del liknande uttalanden. I dag, herr talman, är grundsynen en annan inom regeringspartiet och inom svensk fackföreningsrörelse. Det noterar jag med mycket stor tillfredsställelse.

Reminiscenserna från början av 1960-talet har dock haft negativa konsekvenser för opinionsbildningen. De har bl. a. fördröjt den informationsverksamhet som borde ha varit naturlig med hänsyn till rent svenska intressen. De politiska partierna har, liksom fackföreningsrörelsen och näringslivets organisationer, ett ansvar för att sprida kunskap och att bryta ner det motstånd som har sin rot bl. a. i rester av främlingsfientlighet och i överskattning av vår egen förmåga att bygga vår framtid utan hänsyn till omvärlden. Men störst är regeringens ansvar. Gör den verkligen vad på den ankommer för att med alla medel upplysa om vad som händer om Sverige – i motsats till England, Norge och Danmark – inte kommer med i gemenskapen? När kommer regeringen exempelvis att redovisa allt det material som redan nu finns och som belyser konsekvenserna för det svenska näringslivet och därmed för allas vår ekonomi i en sådan här situation? Varför har icke detta material redan offentliggjorts?

Årets finansplan präglas verkligen inte av någon viljeinriktning i Europafrågan. Och för Europaländerna är *samarbetsvilja* ett nära nog avgörande begrepp. Vi skall inte tro, att inte det mesta av vad som skrivs och sägs här uppe om vårt bristande intresse för Europa vidarebefordras och noteras i de länder som vi sedan i Bryssel skall övertyga om det berättigade i våra önskemål.

EEC är inte någon de rike människens klubb, inte en samling kapitaliststater, sammansvetsade av ett gemensamt intresse att suga ut omvärlden. Även om EEC-staternas fackföreningsrörelse inte är lika stark som den svenska, är inom EEC:s arbetarrörelse enigheten om samarbetets betydelse fullständig. I Västeuropa möter man mycket sällan en argumentation av det slag som de svenska kommunisterna bedriver, väl synkroniserad med den sovjetryska pressens mer eller mindre hotfulla anklagelser för NATO-samarbete.

Inte mindre än 18 afrikanska stater är i dag associerade med EEC och får därigenom utvecklingshjälp och ett underlättat handelsutbyte. Tanzania, Kenya och Uganda håller på att associeras. Förhandlingar väntas bli

återupptagna med Nigeria. Jugoslavien och Spanien har speciella överenskommelser. Turkiet och Grekland är associerade, även om det grekiska associationsavtalet av kända skäl tills vidare har lagts på is. Medlemskapsförhandlingar pågår som vi vet med England, Irland, Danmark och Norge. Med Sverige, Finland, Schweiz och Österrike har några *förhandlingar* ännu icke igångsatts. Det är bara sonderingar som pågår. Genom det sätt på vilket regeringen har handlagt anslutningsfrågan har Sverige tills vidare uteslutits från det förhandlingsförfarande som i dag omsluter våra två nordiska grannländer. Vilka konsekvenser det kan få, är det naturligtvis för tidigt att avge något bestämt omdöme om.

Det finns, herr talman – det vill jag särskilt framhålla – icke någon anledning att i dag bråka om innehållet i den svenska ansöknings. Den "öppna" framställningen är ett faktum, som vi alla får böja oss för. Vi bör nu ha ett gemensamt intresse att skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt inom svensk opinion och nere i Bryssel för den form av anslutning som bäst tillgodoser svenska och europeiska intressen. Jag har – det vill jag gärna erkänna – alltjämnt den meningen att medlemskap med neutralitetsförbehåll utgör den lämpligaste anslutningsformen för oss och för vår reella suveränitet, det vill jag säga på förekommen anledning.

Herr talman! Världsbilden är lika mörk som tidigare. Det är ett totalomdöme som tyvärr står sig, även om skuggor och dagar växlar. Sydostasien, Mellanöstern, Afrika, Medelhavsområdet, Sydamerika – över allt markeras världskartan av oroshärddar eller öppna konflikter.

Men den nya västtyska östpolitiken, har den inte – kan man fråga sig – lett till en avspänning i Europa, som på sikt måste få betydelsefulla konsekvenser för världsfreden? Detta görs gällande i frontalet och jag tror att det också är en allmän uppfattning i Sverige.

Det är sant att det västtysk-sovjetiska augustiavtalet har lett till att den tidigare sovjetiska trumelden mot Västtyskland upphört och att avspänning nåtts även genom överläggningarna mellan Västtyskland och Polen. Men förhandlingarna om Berlin – om tillfarten till staden, om förbindelserna mellan människorna i de två stadshalvorna och om Berlins status som del av Västtyskland – har varit resultatlösa. Vid inte mindre än ett dussin sammanträden under det gångna året har de fyra stormakterna sökt nå en lösning – utan resultat trots att en uppmjukning i Berlinfrågan uttryckligen gjorts till förutsättning för västtysk ratificering av Sovjetavtalet och avtalet med Polen.

Det finns som bekant kritiska utrikespolitiska bedömare som gör gällande att avspänningen ute i Europa endast är skenbar, att den är ett uttryck för en ny taktik från Sovjetunionens sida, påverkad av det ideologiska och militära hotet från Kina, de svårösta ekonomiska problemen som östblockets stater brottas med och vilka helt enkelt tvingat fram behov av ekonomiskt samarbete med västsidan. Bakom dessa avspänningsåtgärder skulle alltså ligga målmedvetna strävanden från östsidan att isolera Förenta staterna, att minska NATO-sammanhållningen, att ge Sovjetunionen större rörelsefrihet på andra fronter; man har därvid pekat särskilt på uppladdningen i Mellanöstern och den sovjetiska uppbyggnaden av nya baser kring Medelhavet.

Globalt sett, menar man, skulle alltså motsättningarna bestå eller t. o. m. vara hårdare än tidigare även om en lokal uppmjukning kunnat registreras på det europeiska avsnittet. Det är mot den bakgrunden den europeiska säkerhetskonferensen skall bedömas, den konferens som även den positivt apostroferades i trontolet. Det är positivt, herr talman, att de två motparterna kommit varandra närmare beträffande förberedelserna för konferensen och konferensens uppläggning, men alltjämt är motsättningarna många och steget till dess förverkligande långt.

Nyckelproblemet för avspänning är och förblir Berlin. Kan en tillfredsställande lösning nås i Berlinfrågan följer därmed en positiv kedjereaktion, men där är oenigheten fortfarande kompakt. Är den politiska viljan, frågar man sig, på alla håll verkligen inriktad på en lösning? En säkerhetskonferens med Berlinfrågan olöst är utesluten, menar många.

Det finns emellertid, herr talman, ett annat, positivt drag i utvecklingen och det är det ekonomiska samarbete som trots de militära allianserna och trots muren i Berlin succesivt har byggts upp mellan de enskilda öststaterna och framför allt Västtyskland, Storbritannien, Italien och Frankrike. Dessa länder står i dag inför något som skulle kunna rubriceras som en finansiell och industriell inbrytning i Östeuropa. Under år 1970 uppgick exempelvis deras kreditgivning till enbart Sovjet till respektive 400, 1 200, 200 och 810 miljoner dollar och antalet långsiktiga industriella överenskommelser, liksom siffrorna för exporten, pekar på en motsvarande snabb utveckling av förbindelserna. Vi står bara i början av den. Men om denna utveckling fullföljes måste den helt enkelt leda till en utjämning av motsättningarna och till att öststaternas ekonomiska beroende och därmed också på sikt politiska bundenhet minskar.

För balansens skull, herr talman, bör i denna optimistiska bedömning kanske skjutas in att analyserna också färgas av andra toner. Man pekar på att utgångspunkterna är helt avvikande på ömse sidor om järnridån. Väststaterna menar att handelsutbytet, motiverat inte minst av respektive staters egna ekonomiska bevekelsegrunder, skall ha det klart politiska syftet att verka liberaliserande och att på sikt åstadkomma en nedbrytning av politiska bindningar i Europa. På den andra sidan däremot anses målet vara att stärka den nuvarande maktkonstellationen, att med andra ord upprätthålla status quo. Den förbättring av öststaternas ekonomi som tillflödet av kapital, know-how och kvalificerade industriella produkter innebär skulle alltså verka i det här konserverande syftet. Och därmed skulle också det västeuropeiska samarbetet i EEC motverkas. Den politiska målsättningen bakom den europeiska kommersiella strategin skulle alltså ha de här två olika syftena.

Vi här uppe kan naturligtvis självständigt spekulera över betydelsen av de här olika ingredienserna i det europeiska skeendet. Men hur vår analys än utfaller är det ändå svårt att motbevisa, att vidgat handelsutbyte, låt vara mellan stater med helt olika ekonomiska system, i längden måste verka utjämnande både mellan blocken och inom dessa mellan de olika staterna.

Ingen av de internationella tendenser jag här pekat på är emellertid så stark eller så entydig, att den kan tas till utgångspunkt för minskad

säkerhetspolitisk vaksamhet inom vårt eget land. Vi är fortfarande, om vi skall fullfölja den utrikespolitiska linje bakom vilken hela svenska folket står samlat, tvingade att ha ett försvar som ger trovärdighet åt vår alliansfria politik och ger oss full handlingsfrihet.

Insikten om det här sambandet är i dag inte lika framträdande inom alla folkgrupper som det var tidigare. Att försvarsviljan i dag inte tycks vara lika stark som den var förr kan bero på önsketänkande av typen: "krig kan inte drabba oss". Men det kan också bero på bristande information om den internationella situationen och möjligheterna för svenskt försvar att fylla sin uppgift i en konflikt. Vårt värnpliktsförsvar bygger på allmän förståelse för försvaret och dess uppgifter och på insikten om det direkta sambandet mellan försvar och utrikespolitik. Om det finns fog för påståendet – och det finns det – att hela svenska folket står bakom vår utrikespolitik, då måste det vara en statsmakternas och hela samhällets uppgift att skapa förutsättningar för att även det andra ledet i ekvationen får bärkraft.

Nu har regeringen i sin strävan att som det heter "strama upp" budgeten senarelagt militära beställningar. I och för sig finns naturligtvis ingen anledning att rikta kritik mot att försvaret liksom andra samhällssektorer får finna sig i restriktioner om samhällsekonomin så kräver, även om det inte beror på oss utan på omvärlden om våra försvarsmedel skall behöva tas i anspråk. Tidigare erfarenheter av sådana här s. k. senareläggningar av försvarsanslag ger emellertid anledning till en viss oro; senareläggning har haft en benägenhet att permanentas som herr finansministern vet. Jag vågar ändå utgå ifrån att vi den här gången kan tro regeringen på dess ord – eller hur, herr försvarsminister? – att det verkliga är fråga om en förskjutning och att det inte är fråga om en reducering.

Vi har en annan säkerhetsfråga som vi inte kan bortse ifrån, nämligen vår jordbrukspolitiska beredskap. Det finns uppenbarligen risk för att den målsättning, som på sin tid uppställdes rörande jordbrukets beredskapsuppgifter, i dag inte kan upprätthållas. Den av prispolitiken och kostnadsutvecklingen föranledda minskningen av vår mjölkproduktion kan nämligen få ytterst allvarliga konsekvenser för proteinförsörjningen i ett avspärrningsläge. Jag tycker att det vore värdefullt, om statsmakterna snarast ville inför riksdagen redovisa vår försörjningssituation på det här området. Den kan bli avgörande, givetvis inte bara för våra möjligheter att försvara oss, utan också för vår förmåga att i ett spant utrikespolitiskt läge motstå utpressningsåtgärder från främmande makts sida.

En av de reformer, herr talman, som de partiella författningsändringarna innebär, är det vidgade utrymme som riksdagen avses få för en konstruktiv debatt om budgeten. Jag själv har, såsom åtskilliga av mina kollegor känner till, år efter år kritiserat att Sveriges riksdag i motsats till andra parlament inte har ägnat finansplanen och budgeten någon realbehandling på grundval av den samhällsekonomiska situationen. I andra parlament spelar som bekant budgetdebatten en nära nog central roll. Jag har drivit den meningen att vi redan före författningsändringen skulle ha kunnat åstadkomma en sådan realbehandling för att förstärka riksdagens inflytande och för att förhindra den överbudspolitik som kan drivas i

avsaknad av en ram för den ekonomiska handlingsfriheten. Att reformeringen inte tidigare kunnat genomföras har väl bl. a. berott på att finansminister Gunnar Sträng med sin konservativa läggning inte varit nämnvärt road av att få sina ritningar störda.

Vad som nu är betydelsefullt är att finansutskottet och riksdagen utnyttjar dessa möjligheter till en egen självständig budgetbehandling och att de nya uppgifterna icke betraktas som enbart formella.

Redan i inledningsskedet kan vi konstatera en inbyggd konflikt mellan den hittillsvarande remissdebatten och den blivande budgetdebatten. Grundlagberedningen var medveten om denna motsättning men uttalade sig för att den allmänpolitiska debatten i mitten av januari skulle bibehållas i förhoppning om att någon debatt om finansplanen icke skulle äga rum i samband med den utan uppskjutas till dess att finansutskottets utlåtande föreligger någon gång i februari månad.

Vi har nyss hört herrar Hedlund och Helén, som båda har talat om finansplanen. Jag kommer också att göra det, och många andra talare likaså här i dag. Denna ordning är alltså, herr talman, icke tillfredsställande.

Man kan inte rimligen begära att talarna i årets första allmänna riksdagsdebatt skall förbigå den urkund regeringen lagt på riksdagens bord, en urkund som drar upp gränserna för de olika huvudtitlar vars innehåll sedan diskuteras av riksdagens ledamöter. Det samhällsekonomiska och budgetpolitiska sambandet är alltför påtagligt. Debatten blir ofullständig.

Trots detta, herr talman, skall jag försöka följa grundlagberedningens intentioner och i varje fall den här gången begränsa mig till mycket allmänt hållna synpunkter på samhällsekonomin.

Den s. k. långtidsutredningens huvudrapport om svensk ekonomi 1971–1975 utlöste, som vi alla vet och som herr Helén påminde om, nära nog raserianfall på sina håll i den socialdemokratiska pressen. Trots att den utgjorde en objektiv och kylig analys av tendenserna i ekonomin under första hälften av 1970-talet och angav de objektiva krav på den ekonomiska politiken som statsmakternas egna målsättningar måste förutsätta, gjordes utredningen ner på många håll.

Utredningen påstods i Fackföreningsrörelsen vara baserad på "en förlegad borgerligt influerad syn på samhällsekonomin funktionssätt. Om dess betraktelsesätt bleve vägledande -- det Gud förbjude -- skulle vi få en utveckling där den materiella välfärden prioriterades medan människorna skoningslöst stöttes ut från arbetslivet och avfolkningsbygderna finge allt svårare att överleva."

"Långtidsutredningen bör makuleras", ropade Aftonbladet, som betecknade den som ett fruktansvärt fantasilöst projekt. Även en så balanserad tidning som Arbetet var kritisk.

Det är, herr talman, mot den bakgrunden intressant att nu konstatera att herr Strängs finansplan i allt väsentligt inte bara uttrycker samma grundsyn som långtidsutredningen, utan t. o. m. mera restriktiva tankegångar än utredningen.

Medan långtidsutredningen exempelvis anser sig böra förutse en tillväxttakt i vårt land motsvarande en ökning av bruttonationalproduk-

ten med 3,8 procent, har finansministern med hänsyn till befarade risker för bytesbalansen inte vågat räkna med mer än 2,8 procent.

Den feiaktiga politiken under de senaste budgetårens högkonjunktur och den bristande satsningen på de produktiva investeringarna har låst vår ekonomiska rörelsefrihet. På tröskeln till en konjunkturavmattning, om vars styrka det givetvis kan råda delade meningar, nödgas vi nu iakttä den återhållsamt som hade varit på sin plats förra budgetåret. Det innebär att vi skjuter våra samhällsekonomiska problem framför oss med – om inte något alldeles oförutsett skulle inträffa – åtföljande stegrade negativa effekter på den framtida välförhållanden.

Den socialdemokratiska regeringen har alltså försatt oss i en situation, där vi med bibehållen balans i förhållande till omvärlden inte kan utnyttja våra resurser. Övervärderingen av vår valuta har utgjort en bidragande orsak till de konkurrenssvårigheter varmed den importkonkurrerande hemmamarknadsindustrin haft att kämpa de senaste åren. Ett stort antal företag inom exempelvis textil-, skogs- och glasindustrin har slagits ut, framför allt mindre och medelstora företag, som inte kan byggas upp igen när vi återvunnit den balans som ger vår valuta den rätta relationen i omvärlden.

Det är verkligen inte att ändamålsenligt utnyttja vårt lands arbetskraftsresurser att slå ut hemmamarknadsindustrier och föra över friställd arbetskraft till mera permanent sysselsättning i skyddade verkstäder eller omskolning i AMS:s regi. Risken för att sådant sker är uppenbar.

Men jag skall gärna medge, herr talman, att finansministern med den uppställda målsättningen – balans genom begränsad tillväxttakt – långt mera konsekvent än tidigare har prioriterat den industriella kapacitetsuppbyggnaden. Han har t. o. m. gått så långt, att man i den allmänna debatten har påstått att herr Strängs finansplan och budget tillskurits i moderata samlingspartiets verkstad – ett påstående som, herr talman, utgör en lindrig överdrift och smickrar varken oss eller, förmodar jag, herr Sträng.

Finansplanen illustrerar alltså hur ekonomisk låt-gå-politik kan försätta en mäktig finansminister i en tvångssituation. Han kan egentligen inte effektivt använda något enda av de många instrument, som vanligen ingår i den konjunkturpolitiska arsenalen. Kommer finansministern ihåg alla de debatter som vi har haft i den tidigare riksdagens båda kamrar, då jag på moderata samlingspartiets vägnar krävde en annan resursfördelning i samhället? Jag varnade för konsekvenserna av den ensidiga satsningen på den offentliga sektorn. Varningarna har nu besannats. Vi tvingas nu godta en långsammare utveckling än vad som annars skulle ha varit möjligt. Den utvecklingen drabbar de enskilda arbetstagarnas ekonomi, och den begränsar våra möjligheter att fullfölja reformpolitiken. De miljarder kronor som bara någon procents ökning av bruttonationalprodukten skulle ha ställt till de enskildas och folkhushållets förfogande skulle utan svårighet kunna komma till mycket god användning. Det värsta är att den av herr Sträng eftersträfvade rörelsefriheten blir ännu mer beskuren, om blott någon enda av finansministerns många optimistiska kalkyler skulle slå fel.

Det må för dagen räcka med dessa allmänekonomiska konstateranden,

herr talman. Jag kan i mycket stor utsträckning ansluta mig till herr Hedlunds och herr Heléns kritiska analyser av finansplanen och budgeten. Jag skulle måhända något hårdare än vad dessa mina kolleger inom oppositionen har gjort velat stryka under skattesystemets konsekvenser för kompensatoriska löneökningar, för inflation och för den belastade samhällsekonomin. Under februaridebatten får vi återkomma till finansplanen, till budgeten och det ekonomiska läget.

Jag skall alltså inte nu – vilket jag i och för sig hade velat göra – ta upp t. ex. frågan om investeringsfondernas frisläppande, vilket jag har talat för, inte heller kreditpolitiken, inte räntan, inte den långfristiga upplåningen utomlands – en upplåning som uppenbarligen skulle öka våra möjligheter att ytterligare lätta kreditpolitiken och även sänka räntan.

Det är bara några konkreta politiska spörsmål inom statsverkspropositionens ram som jag inte kan gå helt förbi.

Först den aviserade annonnsskatten. Jag har redan kallat den för ett politiskt hugskott och jag vidhåller det. Regeringen har alltid brukat göra gällande att man inte skall under pågående utredningsverksamhet bryta ut begränsade avsnitt, och den ståndpunkten borde ju ha lett till att reklamutredningens arbete avvaktades, innan förslaget till annonnsskatt aviserades. Men oberoende av denna mera formella, kritiska synpunkt kan så många principiella och sakliga invändningar riktas mot annonnsskatteförslaget, att det – i varje fall såsom det hittills presenterats – förefaller helt oantagbart.

Att pressen – det fria ordet – behöver stöd är i dag ställt utom debatt. Men att tro sig kunna nå effektiva resultat genom en beskattning, som måste vara ägnad att begränsa annonsstockens omfattning, främst hos de tidningar som i första hand bör stödjas, förefaller – för att använda ett målande ord – ovanligt stolligt.

Ett annat ämne, som också förtjänar att kort apostroferas, är den s. k. aktiva näringspolitiken. Orsaken härtill är att finansministern såvitt jag kan finna har underlåtit att med ett enda ord i finansplanen behandla denna tidigare så kära materia. Beror det på, herr finansminister, att även herr Sträng har börjat bli tveksam och hysa tvivel beträffande effektiviteten och den långsiktiga utdelningen av den planlösa löftes- och inköpspolitik som industriministerns energiska medarbetare sysslat med framför allt under de senaste åren inom ramen för AB Statsföretag och andra liknande nya näringspolitiska skapelser? Om så är fallet, är det bara tillfredsställande. I dagens läge, då alla krafter måste inriktas på ett högt resursutnyttjande och effektiv företagsamhet över huvud, finns det inte utrymme för näringspolitiska experiment. Varningsskyltar som Durox och Stekenjock kan man inte utan vidare löpa förbi.

Jag vill framhålla att en vanlig människa blir skrämmd när han tar del av industriminister Wickmans nästan exalterade bekännelse i Teknisk Tidsskrift nyligen till den centrala forskningsbyråkratins förmåga att skåda in i framtiden och prioritera våra vetenskapliga och ekonomiska möjligheter. Hur skulle det vara med en analys av vad som i detta hänseende hittills har åstadkommit av den byråkrati, som exempelvis har byggts upp inom Styrelsen för teknisk utveckling? Där finns ju en del material

som skulle kunna redovisas.

En s. k. stram budget förutsätter prioriteringar. Det är nödvändigt att bland alla angelägna önskemål bestämma sig för det som är mest angeläget. Till de mest angelägna hör rättstryggheten.

Det är mot bakgrunden av den allmänna normupplösning jag tidigare i detta anförande har berört, som våldet och den växande kriminaliteten skall bedömas. När man från det parti som jag företräder krävt mera beslutsamma och målmedvetna insatser för att hävda rättssamhällets förpliktelser, är det ett uttryck för det ansvar som vår generation har för att upprätthålla civilisationens och kulturens mest elementära krav.

Vi löser inte rättstrygghetens problem enbart genom att öka antalet poliser eller genom att förstärka ordningsmaktens resurser över huvud taget. Det har vi aldrig påstått. Det är bara *en* sida av ett stort problem, men inte desto mindre betydelsefull med hänsyn till den enskildes behov av säkerhet för sig själv och sin egendom. Vi måste gå längre. De nedbrytande tendenserna måste angripas över hela linjen målmedvetet och med användning av alla de resurser som samhället äger. Passivitet och bristande medvetenhet om allas vårt ansvar i det hänseendet utgör en förklaring till många av de tendenser som – det är jag djupt övertygad om – allvarligt oroar majoriteten av vårt svenska folk.

En fråga som är nästan lika brännande är säkerheten på våra vägar. Är regeringspartiets företrädare i allmänhet och kommunikationsministern i synnerhet helt övertygade om att samhället gjort *allt* vad som kan krävas för att öka säkerheten i trafiken? Är den administration och den organisation som byggts upp för att verka på detta område den mest ändamålsenliga? Ger den verkligen utrymme för de aktiva åtgärder som den stigande olycksfrekvensen föranleder? Förekommer inte splittrande dubbelarbete? Är lagstiftningen tillräckligt genomtänkt? Fyller övervakningen rimliga anspråk? Är vägbyggnadspolitiken inriktad på att göra den växande trafiken säker? Som enskild medborgare, bilförare och politiker är jag personligen *inte* övertygad att regeringens företrädare kan besvara dessa frågor jakande. Finns det inte skäl att i en parlamentarisk utredning förutsättningslöst på nytt angripa hela trafiksäkerhetsproblemet?

Och slutligen: Vårt land har velat ge sig självt en framträdande plats på det miljöpolitiska fältet. Vi har tagit många internationella initiativ. Det är säkerligen en allmän föreställning utomlands att Sverige har kommit långt. Och ändå vet vi att alltför mycket återstår att lösa och att vi inte lever upp till de speciella förutsättningar, som vi har i vårt glest befolkade land, och till vårt ansvar inför kommande generationer. Jag vet att utredningar pågår och att vi har anledning att avvakta deras resultat. Men de åtgärder som regeringen redan signerat på det regionalpolitiska miljöområdet är oroväckande. Bristen på grundsyn är iögonenfallande. Det förefaller mig som om regeringen hittills styrts av redan fattade underhandsbeslut och att motiveringarna och planeringen tillrättalagts i efterhand.

Är det alldeles säkert att en föregående planering av den industriella utvecklingen i Bohuslän skulle ha lett fram till beslutet om Brofjorden? Och är Ritsem- och Kaitumprojekten led i en på förhand utformad och noga genomtänkt naturvårds- och miljöplanering eller är de bara resultat

av ett "hattande" från fall till fall?

Den rundmålning som jag här har gjort över en stor del av det politiska fältet utmynnar, herr talman, i en programförklaring från moderata samlingspartiets sida. Vi kommer under årets riksdag och därefter att efter måttet av vår förmåga – och vår förmåga är i dag inte lika stor, kvantitativt, som den var tidigare – söka påverka den politiska utvecklingen, främst i följande hänseenden.

1. Den enskilda människans ställning i samhället måste förstärkas. Hennes integritet måste skyddas. Hennes rörelsefrihet måste garanteras. Hon måste ges större medansvar. Demokratin måste göras levande.

2. Den svenska utbildningspolitikens problem måste analyseras. Åtgärder måste vidtagas, främst inriktade på att höja utbildningens kvalitet.

3. Våra tidigare strävanden för ökad rättstrygghet skall fullföljas. Dagens samhälle måste garantera den enskilda människan säkerhet till liv och egendom.

4. Ägandet måste decentraliseras genom vidgat enskilt sparande och genom uppmuntran av arbete och initiativ.

5. Skattesystemets konsekvenser måste beaktas. De höga marginalskatterna berövar den enskilde arbetstagaren en alltför stor del av resultatet av hans ansträngningar. Det skärper de samhällsekonomiska problemen. Skattesystemet måste överses för att skapa större rättvisa framför allt åt barnfamiljerna och de sambeskattade.

6. Miljön är vår tids stora politiska problem. Den förutsätter åtgärder som först i framtiden ger utdelning. Landskapsvården, jordbruket och samhällsplaneringen – inte minst bostadspolitikerna – utgör element i det miljökomplex som i alltför liten utsträckning beaktats av den socialdemokratiska regeringen.

7. Kraven på inre säkerhet saknar betydelse om icke den yttre säkerheten garanteras. Utrikespolitik och försvarspolitik utgör oskiljaktiga led i vår säkerhetspolitik. Vår försörjningsberedskap måste uppmärksammas, samtidigt som jordbrukets berättigade krav på inkomstlikställighet med andra grupper tillgodoses.

8. Vi måste sprida kunskap om den internationella solidaritetens förpliktelser och om vårt ekonomiska, politiska och kulturella beroende av Europa. Den av missriktad nationalism, okunnighet och förutfattade meningar betingade kampanjen mot den Europeiska gemenskapen måste bekämpas.

9. Den brist på balans som kännetecknar vårt lands ekonomi och de problem som i dag avtecknar sig för den svenska välståndsutvecklingen är vi beredda att lämna vårt bidrag till att lösa. Vi hoppas att regeringen skall visa sig ha den politiska viljan och styrkan att tillsammans med den demokratiska oppositionen angripa dessa frågor. De värden det här gäller får icke offras för kortsiktiga politiska vinster, eventuellt vunna med stöd av den kommunistiska minoriteten.

Och allra sist, herr talman, anser jag det vara min skyldighet att redovisa min och mitt partis uppfattning om samarbetet inom den icke-socialistiska oppositionen. Det har spekulerats och kannstöpts alltför mycket i det hänseendet under de gångna månaderna. Det finns därför skäl att slå fast att höstens valresultat klart

Nr 8

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

bekräftat, att majoriteten av väljarna uppfattar en samverkan mellan de tre icke-socialistiska partierna som ett realistiskt alternativ till fortsatt socialdemokratiskt maktinnehav. Detta förhållande utgör måhända ett av de mest betydelsefulla resultaten av 1970 års val.

Socialdemokraterna skall i fortsättningen icke lyckas spela ut oppositionspartierna mot varandra. Socialdemokratiska påståenden, att den borgerliga oppositionen icke kan samarbeta i regeringsställning, kommer icke att uppfattas som trovärdiga, allra minst nu, då socialdemokraterna själva befinner sig i minoritet och för att utöva regeringsmakten förutsätter stöd t. o. m. av kommunisterna i riksdagen.

Ett icke-socialistiskt trepartisamarbete efter ett val utgör den enda förutsättningen för att socialdemokraterna, om de försätts i tillräcklig minoritet, skall tvingas lämna regeringen. Alternativet bygger på att icke något av de tre antisocialistiska partierna driver en i förhållande till de övriga båda så avvikande politik att alternativet förlorar trovärdighet. De tre partierna måste, om och då ett regeringssamarbete aktualiseras, förena sig om ett gemensamt program och lägga klart partiskiljande frågor – som herr Hedlund brukar säga – ”på hyllan”. Hur förhandlingsläget dem emellan gestaltar sig i en sådan situation blir beroende av valresultatet, på de önskemål väljarna själva framfört i valet.

Herr talman! Efter dessa huvudlinjer kommer moderata samlingspartiet att bedriva sin politik under den förestående treårsperioden. Vår målsättning är, herr statsminister, att bringa statsministerns regering på fall för att ge landet en bättre politik.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till de tre företrädarna för de borgerliga oppositionspartierna. Det är mycket frestande att ta upp en hel del av deras synpunkter, för att i en del fall utveckla dem, i andra bemöta dem, stundom måhända med en viss skärpa. Men jag skall inte falla för den frestelsen för att mitt inledande anförande inte skall bli för långt. Jag får återkomma i replikomgångarna.

Vidare kommer jag inte att detaljbehandla budgeten, särskilt med hänsyn till att vi kommer att ha en finansdebatt om en månad.

Under året kommer överläggningarna med EEC att stå i förgrunden för det politiska och ekonomiska intresset. Det är en stor och viktig fråga av genomgripande betydelse för vår framtid.

Man möter stundom föreställningen att vi vid dessa överläggningar skulle stå inför en helt ny, fullständigt oprövad situation. Den föreställningen kan ge upphov till en felsyn. Det är viktigare att slå fast att vi nalkas dessa överläggningar med utgångspunkt i våra grundläggande nationella erfarenheter, som under decennier bestått provet i vår praktiska politik.

Det är därvid tre grunddrag i den svenska politiken som står i förgrunden.

Det gäller för det första värdet av en fast och orubblig neutralitetspolitik. Den har bestått provet. Dess framgång präglar ett folk. Den svarar mot våra nationella intressen, men vi har också brukat säga att den svenska neutralitetspolitiken är till gagn för fred och stabilitet i vår del av

världen.

Under mina samtal med olika europeiska regeringar under fjolåret var min viktigaste fråga denna: "Anser ni att Sverige ur era synpunkter och med tanke på era intressen konsekvent bör fullfölja sin neutralitetspolitik eller önskar ni en förändring av denna?" Svaret var klart och entydigt detsamma i Bonn, Paris, London och Moskva: "Det är i vårt intresse att den svenska neutralitetspolitiken fullföljs fast och konsekvent."

Detta var ett viktigt besked. Det är en avgörande utgångspunkt för överläggningarna med den Gemensamma marknaden. Någon förändring av neutralitetspolitiken kommer icke under diskussion. Naturligtvis bestämmer vi själva innebörden av vår neutralitetspolitik, men eftersom den bygger på förtroende hos andra för vår vilja och förmåga att fullfölja den valda handlingslinjen, hindrar den oss från att delta i ett förpliktande utrikespolitiskt samarbete inom en grupp av stater med syfte att utforma gemensamma ståndpunkter. Gränser sätts också för våra möjligheter att acceptera en överflyttning av beslutanderätten från nationella till internationella organ inom ramen för en ekonomisk och monetär union, sade vi i diskussionen.

Under senare tid har strävandena till ett politiskt samarbete mellan EEC-länderna förstärkts. Konkret har denna strävan kommit till uttryck i de mycket omtalade Davignon- och Wernerrapporterna. Vi har ingen anledning att fälla några negativa omdömen därom. Århundranden av uppslitande krig mellan de västeuropeiska länderna ger motiv nog för dem att söka sig fram till bindande former för ett politiskt samarbete som kan förhindra en upprepning. Det är *en* sak. Från vår utgångspunkt markeras svårigheten att förena neutralitetspolitiken med ett medlemskap i EEC. Att konstatera detta är helt enkelt att erkänna verkligheten. Jag finner att herr Hedlunds uppfattning i hög grad är samstämmig med regeringens på den punkten.

Den andra grundläggande erfarenheten gäller det nordiska samarbetet. Detta har växt fram ur en närhet, geografisk men också social, kulturell och ekonomisk. Visst har vi i det nordiska samarbetet mött besvikelser – att Nordck-avtalet i fjol inte kunde föras ut i verkligheten var en svår besvikelse. Men framgången överväger ändå. Vi har i det praktiska samarbetet i många avseenden hunnit längre än EEC-staterna. Ekonomin i våra länder blir mer och mer sammanflätad. 70 000 människor här i landet får t. ex. sysselsättning genom export till Norge.

I alla de nordiska länderna pågår en livlig diskussion om EEC. Vår uppläggning av förhandlingarna i Bryssel företer skillnader som i hög grad är betingade av olikheter i de nordiska ländernas säkerhetspolitik. För Sveriges del ter det sig självklart att stödja våra nordiska grannars strävan att hävda sina nationella intressen såsom de själva definierar dem. Vi har ingen anledning att komma med pekpinnar, att försöka föreskriva vilken politik våra grannar skall föra – jag noterar med förvåning att herr Antonsson nyligen varit ute på den galejan igen. Men lika självklart är att vi i det förestående förhandlingsskedet bör söka alla möjligheter att värna, vidga och fördjupa det nordiska samarbetet.

Den tredje grundläggande erfarenheten är vår frihandelstradition. Arbetarrörelsens pionjärer kämpade redan på 1880-talet under slagordet

"inga svälttullar", ty de skulle betalas av småfolket. Vi satsade tidigt på att bygga vårt framåtskridande på att sälja våra råvaror och industriprodukter på världens alla marknader. Vi valde att bli en exportnation. Vi valde i konsekvens härmed att genom låga tullar öppna våra gränser för produkter från andra länder.

Så framgångsrik var denna strävan att nära hälften av vår industriproduktion nu går på export. Vi har i vår ekonomi blivit mer utlandsberoende än de flesta andra länder. Medan Sveriges andel av världens befolkning är 2 promille är vår andel av världshandeln 2 procent. Det betyder samtidigt att vi med öppna ögon accepterat en integrering i andra länders ekonomi. Där finns det inte någon väg tillbaka utan mycket allvarliga störningar för vår produktion och vår levnadsstandard.

Av vår export går cirka tre fjärdedelar till EEC eller till de länder som nu förhandlar om medlemskap med EEC. Vi har en växande handel med östeuropeiska stater och med u-länder, men det är en illusion att tro att vi skulle kunna ersätta någon större del av vår handel med Västeuropa genom att söka oss nya marknader på annat håll. Detta är ett faktum.

Sverige har i alla internationella sammanslutningar följt en konsekvent frihandelslinje. Vårt mål har varit att frigöra handeln och ta bort handelsbarriärerna. Den linjen har vi följt i Norden, vid det europeiska samarbetet, i GATT och i Kennedyrundan. Den skall vi fullfölja. Sedan länge har vi eftersträvat ett uppbrytande av barriärerna mellan handelsblocken i Europa. I många år har vi eftersträvat en överenskommelse i detta syfte med EEC. Efter misslyckade försök under 1950- och 1960-talen har konkreta överläggningar med Gemensamma marknaden inletts. Det vore helt inkonsekvent och i strid mot våra grundläggande traditioner på utrikeshandelns område om vi nu skulle avstå från möjligheten att söka en form för medverkan i det europeiska ekonomiska samarbetet. För regeringens del har det varit självklart att gå till dessa överläggningar i positiv anda, i förhoppning om att de skall leda fram till ett konstruktivt samarbete till ömsesidigt gagn. Förhandlingarna kommer att ta tid. De gäller en rad sakfrågor som griper in i viktiga delar av svenskt samhällsliv. Ett samarbete förutsätter att vi får vara beredda att ta på oss förpliktelser av olika slag. Dessa olika frågor skall jag inte ta upp i detta sammanhang. Vi kommer att få rika tillfällen att informera om dem och diskutera dem i riksdagen och i den allmänna debatten. Vi kommer fortlöpande att ställa material till förfogande för en fri och öppen debatt, så att opinionen kan följa förhandlingarnas gång. Någon tyst diplomati blir det inte fråga om.

Låt mig emellertid ta upp en principiell synpunkt! När vi valde frihandel så valde vi därmed också att utsätta oss med särskild styrka för den internationella konkurrensens påfrestningar, för den internationella konjunkturens svängningar. Vi satsade på att sälja utomlands. När depressionen gick över världen drabbades vi av arbetslöshet, hårt och obarmhärtigt. Det blev Ådalens öde. Där var hela näringslivet uppbyggt på export. När krisen gick över världen stängdes fabriker. Men inte heller under 1950- och 1960-talens konjunkturen gick vi fria. Importkonkurrensen slog hårt mot vår hemmamarknadsindustri. Det vet man t. ex. i Borås och i Norrköping. Människor blir arbetslösa, och i orter med

ensidigt näringsliv hotas hela bygdens existens.

Arbetarrörelsen upptäckte tidigt att om vi vill vara ett frihandelsland, och det är till gagn för samhället som helhet, måste vi bygga upp ett skydd för de enskilda människorna. Vi måste skapa en samhällsorganisation av sådan styrka att den kan erbjuda detta stöd för människorna. Detta var ett av motiven när man byggde upp sysselsättningspolitiken och trygghetsreformerna och när man fullföljde med arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik och nu senast näringspolitik.

Liknande problem har naturligtvis andra länder med stor utrikeshandel mött. De har försökt lösa dem på olika sätt. Det är likväl ett faktum att vi mer än de flesta andra länder velat använda samhället som ett stöd för de enskilda människorna inför de väldiga förändringar som öppenheten mot omvärlden och internationaliseringen fört med sig.

Det socialdemokratiska partiet säger i Kramforsmanifestet att grundläggande för vår EEC-politik är möjligheterna att fortsätta att arbeta för solidaritet och social rättvisa. Vår fria handel och vår öppenhet mot omvärlden får icke bli ett hot mot trygghet och social rättvisa. Det får inte vara så, att flertalets välstånd köps till priset av försämringar och otrygghet för många. När det gamla bryts ned och det nya byggs upp, när den tekniska och ekonomiska utvecklingen slår in över våra gränser, måste solidariteten ha en sådan styrka att samhället kan värna de enskilda människornas trygghet. Därför behöver vi också ett betydande mått av nationell handlingsfrihet när det gäller utformningen av vår trygghetspolitik.

Vår strävan har varit att samla en bred opinion kring grundlinjerna för svensk utrikespolitik och handelspolitik och kring vårt arbete på att nå en konstruktiv överenskommelse med den Gemensamma marknaden. Den linjen skall vi fortsätta att följa, därför att vi tror att den är till gagn för vårt land.

Jag har redan sagt att herr Hedlunds uttalanden var i hög grad samstämda med regeringens politik. Jag har inte heller mycket att invända mot herr Helén. Han rasade huvudsakligen mot vad han kallade för EEC-motståndets apostlar. Jag vet inte om han därmed möjligen avsåg aposteln Johannes, även om han med hänsyn till den apostoliska successionen hos mittenbrodern vill uttrycka sig litet mera försiktigt.

Herr Bohman ställde en fråga om industripolitiskt material. Det är riktigt att kommerskollegiums s. k. hearings med näringslivets branscher har sammanfattats i en mycket omfattande sammanställning, som lämnats till handels- och industridepartementen. Den sammanställningen är offentlig, och partiledarna har själva fått den. Grundmaterialet är i sig självt hemligt beroende på branschföreträdarnas egna önskemål. Men sammanfattningen är mycket lång och utförlig.

Däremot är jag mera kritisk mot herr Bohmans resonemang i övrigt. Han byggde upp det så, att han egentligen sade sig vilja företräda en annan EEC-politik men att han nu böjt sig för fakta och därför inte, som han sade, ville "bråka" om vår ansökan. Jag tror att ett sådant förfaringsätt kan vara ägnat att skapa oklarhet. Den EEC-politik som herr Bohman tydligt företräder i sitt hjärta, nämligen att vi i dagens läge skulle trappa upp vår ansökan och söka fullt medlemskap i EEC, anser jag

Nr 8

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

bestämt icke vara förenlig med förtroendet för en fast och konsekvent neutralitetspolitik. Det är därför en något dubiös brist på "bråk" om regeringens politik, när man omedelbart dessförinnan har sagt att man egentligen skulle ha velat någonting helt annat.

Vår medverkan i det internationella ekonomiska samarbetet förutsätter styrka i den svenska ekonomin. Oppositionen målar i dag i mörka färger. Det har herrarna alltid gjort, åtminstone då ni varit i opposition. Den s. k. vanstyrepropagandan har i varje fall från moderaterna och folkpartiet återkommit i någon variant varje år under hela 1960-talet. I efterhand sade häromdagen en nationalekonom att 1960-talet varit något av en guldålder för svensk ekonomi. Vi har även nu i grunden utomordentligt gynnsamma betingelser för vårt framåtskridande. Men skall målen kunna förverkligas, måste vi föra en stram ekonomisk politik.

Ni kritiserar regeringen för att den icke tidigare skärpt finanspolitiken. Ni hävdar att ni själva krävt en skärpning. Möjligen i de allmänna talesätten, men det är inte det som räknas. Vad som räknas är de konkreta ställningstagandena i Sveriges riksdag. Under de senaste fyra åren har oppositionspartierna varje år krävt en kraftig försvagning av finanspolitiken. Det rör sig i genomsnitt om 500–1 000 miljoner per år och parti – 1967, 1968, 1969, 1970, år efter år detsamma. Ännu så sent som hösten 1970 ville ni försvaga finanspolitiken med åtskilliga hundra miljoner kronor i jämförelse med regeringens åtstramningsförslag. Det har ni egentligen att ta igen i årets budget. Försök således inte att i efterhand uppträda i fjädrar som endast efterklokheten lånat er!

Ni kan givetvis kritisera regeringen för att den fört en för svag finanspolitik. Men för att kritiken skulle få trovärdighet borde ni rikta den också mot er själva och låta den åtföljas av självbekännelsen att oppositionens politik i detta avseende varit ännu mycket värre.

Herr Hedlund hade egentligen en mycket sympatisk vändning i sitt anförande, då han sade att det är lätt att vara efterklok, och det kan man inte vara alltför mycket. Han sade också att regeringen har nog ibland trampat på gaspedalen litet för länge. Men i efterklokhetens namn kan jag för min del säga att i de lägena har centerpartiet närmast suttit på gaspedalen och varit omöjligt att lyfta därifrån.

Herr Helén sade: Tänk om regeringen hade följt våra förslag från i våras. Ja, tänk om – tänk om vi hade följt folkpartiets förslag att försvaga finanspolitiken med mellan 500 och 1 000 miljoner eller, som man föreslog i höstas, med några hundra miljoner. Tänk om vi hade följt dessa förslag – då hade ju läget i dag varit betydligt svårare. Mitt svar är att vi kan vara lyckliga över att vi inte följde förslagen.

Herr Helén säger att det var valtaktiska skäl från regeringens sida som gjorde att åtstramningen inte kom tidigare. Men om det var det, så dömer ju herr Helén sig själv i självbekännelse ännu mycket hårdare, ty då har han bedrivit en valtaktik som var värd 1 000 miljoner kronor mer.

Herr Helén brukar stundom göra moraliska betraktelser över politiker. Men man skall vara litet försiktig. Jag kan väl inte gärna ge herr Helén ett farbroderligt råd, men jag får ge honom ett broderligt eller vänskapligt råd att vara försiktig i efterklokhetens tecken, ty det finns i riksdagens protokoll angivet var folkpartiet har stått.

Det har över huvud taget under hela efterkrigstiden varit en grundläggande svaghet för oppositionen att den i överbudet och i den finanspolitiska försvagningen sökt finna sin ideologiska skiljelinje mot socialdemokraterna — eller alternativt därigenom sökt dölja konsekvenserna av sin egen ideologi. Det har varit det konstanta, ständigt återkommande.

Jag säger nu inte detta för att gråta över spilld mjölk eller för att inleda en polemik i efterhand, även om ni provocerade mig därtill. Jag säger det framför allt med sikte på framtiden — som en varning, som en vädjan. Det som tidigare mest var en uppvisning för galleriet kan i dagens parlamentariska situation bli djupt allvar. Låt oss gärna ha en öppen debatt om skilda idéer och värderingar. Låt oss med utgångspunkt däri forma konkreta förslag som får prövas i detta hus och av folkmeningen. Men sök inte en kortsiktig politisk framgång genom att försöka försvaga en stram ekonomisk politik med överbud och lättnader som kan trasa sönder en i grunden stark ekonomi. Det är inte landet betjänt av, det är inte partierna betjänta av.

Återigen: Jag säger inte detta för att polemisera utan för att framhäva den viktigaste punkt där det i landets intresse finns anledning till samförstånd över partigränserna och för att klargöra förutsättningarna för det socialdemokratiska regeringsansvaret.

En fast ekonomisk politik är nödvändig för att hålla tillbaka prisstegringarna. 1970 blev den internationella inflationens år, och det har med rätta vållat bekymmer och oro i hela världen.

Det finns många och goda skäl för att hata inflationen — som Gösta Rehn en gång sade — inte minst för den som är intresserad av inkomstutjämning i samhället och solidaritet mellan medborgarna. Men att i en internationellt integrerad ekonomi med full sysselsättning uppnå fullständig prisstabilitet tillhör knappast verklighetens värld. Det skulle bl. a. förutsätta en så hård statlig styrning av företagen, arbetsmarknaden och konsumenterna att ytterligt få skulle vilja acceptera den. Inte heller skulle en fullständig prisstabilitet gå att förena med strävandena att stödja låglönegrupperna inom industri, servicenäringar och jordbruk — alldeles oavsett om det blir duggregrn eller manna som faller över dem.

Men det finns all anledning att genom en fast ekonomisk politik försöka att så långt som möjligt begränsa prisstegringarna. En uppdriven vinstkonjunktur i näringslivet leder ofelbart till inflation, och löneuppgörelser som går klart utöver det realekonomiska utrymme gagnar på sikt ingen. Det kan däremot skada det vi har byggt upp och det som vi gemensamt vill skapa för framtiden. Den ekonomiska politikens uppgift är att skapa förutsättningar för en stabil utveckling i dessa avseenden, och det är också syftet med den strama ekonomiska politik som sätter sin prägel på årets budget.

En fast ekonomisk politik är nödvändig för att skapa utrymme för en industriell utbyggnad. I det utvecklingsskede som nu förestår bör de industriella investeringarna erhålla förtur. Det sade vi klart ifrån i vårt valprogram. Det gäller investeringar av betydelse för vår industriella slagkraft, oavsett om ägandet är offentligt, privat eller kooperativt. Det finns utomordentligt starka rationella skäl för det. Sverige tillhör världens mest utvecklade industrinationer. Industriproduktionens tillväxt förblir

en förutsättning för att förverkliga de sociala mål som vi uppställer för utvecklingen i 1970-talets svenska samhälle.

Den industriella utbyggnaden har fått särskild betydelse med hänsyn till den förändrade situationen inom vår utrikesbalans. Vi måste skapa utrymme för ökade turistutgifter och för en växande hjälp till de fattiga länderna. Vi måste kompensera den ökade import som blir följden av strukturförändringarna inom den traditionella hemmamarknadsindustrin. Och detta måste framför allt ske genom en ökad export av i första hand kvalificerade industriprodukter. Ett traditionellt underskott i vår handelsbalans måste förbytas i ett överskott. Det är en ny situation som möter den ekonomiska politiken.

Detta är ett centralt och svårlöst problem för den ekonomiska politiken under de närmaste åren; därom borde det inte vara svårt att uppnå bred enighet. Enighet om målet räcker emellertid inte. Det blir av avgörande betydelse vilka metoder som kommer till användning för att lösa bytesbalansproblemen. Den frågan får vi också återkomma till, bl. a. vid den mera ingående behandling av långtidsutredningens betänkande som kommer att äga rum senare i vår, när remissbehandlingen är avslutad och kompletteringspropositionen har lagts fram. Men låt mig redan nu ta upp några huvudpunkter.

Vi måste främst upprätthålla en generellt sett hög investeringsnivå i ett samspel mellan en slagkraftig offentlig sektor och industrins utbyggnad. Man kan stundom möta återklngen av en gammal debatt om att lösningen av våra ekonomiska problem skulle stå att finna i en kraftig nedskärning av den offentliga sektorn och bostadsproduktionen. Men det vore socialt oförsvarligt och dessutom ekonomiskt oförnuftigt. Kraftförsörjning, kommunikationer, utbildning, daghem, bostäder etc. är starkt dynamiska inslag i vår ekonomiska utveckling. Det är också fullt konsekvent att det ofta är industrins representanter som står i främsta ledet när det gäller krav på mera bostäder, skolor, daghem etc. på en viss ort. De vet nämligen att framgången för deras företag är beroende av en väl utbyggd samhällelig basorganisation. En av vårt lands väsentliga fördelar i den internationella konkurrensen inför 1970-talet är att vi hunnit längre än andra länder när det gäller att bygga ut samhällets service för människorna och därmed också för företagen. Jag har således en helt annan mening härvidlag än herr Bohman, och jag skall återkomma därtill.

Jag hinner inte redovisa siffror, men jag uppmanar riksdagens ledamöter att ta del av den senaste OECD-statistiken, som visar vad olika länder satsar per invånare på områden som bostäder, utbildning och sjukvård. Vårt försprång är mycket större än jag hade kunnat tro. Det betyder å andra sidan att vi i dagens läge kan iakttaga återhållsamhet när det gäller ökningstakten i de offentliga investeringarna.

Under lågkonjunkturen för några år sedan gjorde statsmakterna, för att hålla sysselsättningen uppe, kraftiga påslag på områden som samhället direkt kan styra. Vi kom därigenom snabbt upp på en hög nivå. Efter fem år har vi t. ex. redan orkat genomföra mer än halva det program om en miljon lägenheter på tio år som riksdagen ställde sig bakom 1965.

En allmän återhållsamhet när det gäller de offentliga investeringarna är

naturligtvis kännbar. På en del områden måste ökningstakten likväl förbli hög. Jag kan nämna två så olikartade fält som kraftproduktion och daghem. Men på statens, kommunernas och landstingens områden finns starka och berättigade krav på en utbyggnad. Jag hoppas emellertid på förståelse för de ofrånkomliga restriktioner som verkligheten uppställer. Det är självklart att vi skall fortsätta att gå framåt. Frågan är bara hur snabbt vi kan göra det på varje särskilt område. Vi framhöll i Kramforsmanifestet: "Vi vill en hög investeringsnivå inom landet, i dagens läge särskilt på det industriella området." På den nuvarande generationen ställs kravet att den målmedvetet skall satsa på ett uppbyggnadsarbete för framtiden. Det är ingenting nytt. I decennier har socialdemokratin, ofta i hård strid med partier som lockat med kortsiktiga och till synes lättfångade konsumtionsökningar, företrätt kravet på en hög kapitalbildning. Resultaten har inte uteblivit. Den senast publicerade internationella statistiken bekräftar ånyo, att kapitalbildningen per invånare förblir större i Sverige än, såvitt man kan se, i något annat land.

Striden har, förutom de nyss nämnda kraven på kortsiktiga konsumtionsökningar, gällt formerna för kapitalbildningen, sättet att finansiera investeringarna. Vi har sökt undvika att en önskvärd kapitalbildning leder till ytterligare snedvridning av förmögenhetsfördelningen och ytterligare maktkoncentration till de traditionella ägargrupperna. Hushållssparandet förblir självfallet av central betydelse, men därutöver har vi satsat på gemensamma former för kapitalbildningen, såsom AP-fonderna, Investeringsbanken, finansiellt sparande över budgeten etc. Det betyder konkret att de svenska löntagarna – de vanliga svenska medborgarna – genom uppoffringar av konsumtionsmöjligheter i nuet satsat på uppbyggnaden av framtidens Sverige. Det är deras vilja och deras förtroende i detta avseende som även i framtiden blir helt avgörande för vår framstegstakt och våra möjligheter att lösa skilda balansproblem.

Nu är klimatet i Sverige på många sätt mycket gynnsamt för industriell expansion. Mitt i den allmänna klagokören framskymtar stundom detta faktum. I en skildring i Dagens Nyheter av Volvos väldiga expansion konstaterades, att denna till väsentlig del möjliggjorts genom den mot expansiva företag utomordentligt generösa svenska skattelagstiftningen. Jag tror att svensk industri skulle få större förståelse för sina resonemang om dessa och andra liknande fakta någon gång framhölls. Attityden av förföljd oskuld är icke alldeles klädsam när det inte är så helt med vare sig förföljelsen eller oskulden.

Industriinvesteringarna har under de två senaste åren ökat med 12 procent. Näringslivets totala investeringar steg, om man inräknar lagerinvesteringarna, med inte mindre än 20 procent under 1970. Detta var möjligt trots en hård kreditpolitik, som av många mindre och medelstora företag i praktiken uppfattades som brutal. En del företag lämnades tydligen opåverkade av denna och kunde dessutom finansiera en löneglidning av sällan skådad omfattning. Andra – främst bland de mindre och medelstora företagen – drabbades tyvärr desto hårdare. En generell ekonomisk politik slog således mycket ojämnt. Det visar svårigheten att driva en generell ekonomisk politik utan att den i praktiken blir selektiv på ett annat sätt än som egentligen var avsett.

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Vi bör inte försöka åstadkomma en ytterligare ökning av industriinvesteringarna genom generella lättnader i den ekonomiska politiken. Priset skulle alltför lätt bli en ökning av efterfrågetrycket vilken skulle äventyra den ekonomiska stabiliteten. Tvärtom skärps finanspolitiken. Staten drar sig ytterligare tillbaka från lånemarknaden. Dess finansiella sparande ökar kraftigt detta och påföljande år. Lättnader i kreditpolitiken bör i första rummet sättas in punktvis på områden där de största effekterna finns att nå.

Det är i detta mönster man bör betrakta den nu framlagda budgeten. Industrin får under 1971 ett särskilt investeringsavdrag på tio procent. En selektiv kreditpolitik kan bedrivas med Investeringsbanken, Industrikredit, Företagskredit och Exportkredit som instrument. Samma syfte har riksbankens överenskommelse med affärsbankerna om kreditgivningen.

Inom ramen för en allmänt sett stram ekonomisk politik vill vi således skapa finansiellt utrymme för en ökning av industriinvesteringarna. Det är därvid fråga om en långsiktig inriktning av den ekonomiska politiken.

Det är den ena sidan av bilden. I det nuvarande utvecklingsskedet finns goda skäl att ge särskilt företräde åt den industriella utbyggnaden. I det nuvarande utvecklingsskedet finns det samtidigt särskild anledning att inrikta reformarbetet på produktionslivets villkor – på människans ställning i arbetslivet. Det är den andra sidan av bilden.

Man bygger inte upp slagkraften hos exportindustrin eller någon annan industri enbart genom att skaffa pengar till nya maskiner, lokaler och byggnader, även om det är viktigt nog. Det räcker inte med att tillförsäkra aktieägare och kapitalplaceringar en rimlig avkastning på deras insatta medel. Det avgörande blir till sist människornas arbetsinsatser, deras vilja att ställa sin arbetskraft till förfogande och göra en fullvärdig insats. Om det industriella arbetet medför en ständig känsla av oro för att bli bortrationaliserad, hälsovådliga arbetsplatser, kvardröjande sociala skillnader, om framtidsperspektivet för den enskilde saknar avancemangsmöjligheter och i stället innebär sjunkande förtjänst från 45-årsåldern, då kommer människorna att dra sig för att arbeta i den industriella produktionen. Då kommer det inte att finnas folk bakom de nya maskiner och i de nya lokaler som man vill bygga upp.

Min avsikt är inte att teckna en alltför mörk bild av dagsläget i dessa avseenden. Jämfört med hur det var förr och jämfört med hur det är snart sagt i varje annat land råder bra förhållanden i Sverige – på enskilda arbetsplatser har man i olika avseenden hunnit mycket långt. Men det finns ändå tillräckligt mycket av uppenbara brister och av berättigat missnöje för att hävda att arbetslivets problem bör stå i förgrunden för reformarbetet under 1970-talet.

När jag för några år sedan som utbildningsminister presenterade den nya reformen för yrkesutbildningen framförde jag min övertygelse om att vi under 1970-talet kommer att uppleva det praktiska yrkesarbetets renässans både när det gäller de konkreta villkoren och när det gäller värderingen av olika arbetsinsatser. Bakom den övertygelsen låg såväl handfasta ekonomiska överväganden som en värdering av det socialt önskvärda. Snabbt är vi där. Industrin står där med sitt akuta arbetskrävsbehov. Människornas idéer rör sig bort från gamla konservativa

klassfördomar till en positiv syn på social utjämning såsom en självklarhet i ett modernt dynamiskt samhälle. Det gäller för oss att så förändra samhällsstrukturen att denna strävan kan förverkligas samtidigt som vi ser till att inte nya klyftor uppstår.

Under 1950- och 1960-talen har vi på det politiska och fackliga området arbetat hårt för social utjämning och en större jämlikhet. Resultaten är ju påtagliga framför allt på de områden där samhällets direkta insatser är avgörande, nämligen i fråga om utbildning, pensioner, sjukvård, bostäder etc.. Att vi trots dessa väldiga ansträngningar likväl inte har nått längre beror väsentligen på att marknadskrafterna har verkat i motsatt riktning. Dessa krafter har så att säga blåst i ansiktet på dem som har arbetat för jämlikhet.

Nu kan läget i framtiden bli ett annat. Det är möjligt att marknadskrafterna under 1970-talet kommer att i väsentliga avseenden blåsa med i strävandena för social utjämning. De sociala ambitionerna och dessa marknadskrafter kommer kanske att vara mera samstämda än förut. Det är alltså en möjlighet och inte en säkerhet. Detta vore enligt min mening starkt positivt. Det gäller samtidigt att se till att det inte uppstår nya klyftor, att det inte lever kvar ett låglöneträsk, grupper av utslagna och eftersatta människor. Det gamla klassamhället får inte leva upp i ny skepnad.

Reformer på arbetslivets område står i förgrunden för de fackliga organisationernas krav, i partikongressens beslut och i vårt valprogram. Det har satt sin prägel på de reforminsatser som inom ett snävt ekonomiskt utrymme har gjorts både i fjol och i årets budget. Jag behöver bara hänvisa till de kraftiga satsningarna på arbetsmarknadspolitik, arbetsmiljö, förtidspension, sociala reformer osv.

Samhällets insatser är av avgörande betydelse, men vill man nå det önskade målet krävs en positiv medverkan från industrin och de fackliga organisationerna. Det är en självklar följd av att vi har en blandekonomi och att vi har fria organisationer på arbetsmarknaden.

De krav på medverkan i ett konstruktivt reformarbete som samhället har anledning att ställa kan sammanfattas i sex punkter. Jag vill understryka att de gäller oavsett ägandeform, alltså beträffande såväl enskild som statlig och kooperativ industri.

1. En ökad sysselsättning med särskild hänsyn till kvinnornas, de äldres och de handikappades problem.

2. En jämnare fördelning av sysselsättningen i olika delar av landet.

3. En utjämning i den sociala behandlingen av människor i arbetslivet.

4. En förändring av arbetsmiljön till större trygghet och människovärde.

5. En målmedveten kamp mot förgiftningen och förstörelsen av vår yttre miljö.

6. En strävan till medbestämmande och medinflytande i arbetslivet.

Jag vill göra några kommentarer till dessa punkter. Låginkomstutredningen uppger att det finns kanske 100 000 människor som önskar arbete på den svenska arbetsmarknaden men som av olika skäl inte har kunnat beredas sysselsättning. Det är socialt orättfärdigt. Det innebär även ett slöseri med våra produktiva resurser.

Långtidsutredningen konstaterar att fler och fler äldre och handikappade slås ut från arbetsmarknaden. Industrin producerar inte bara varor, säger länsarbetsdirektörerna enligt tidningsreferat, utan den producerar även handikappade.

Visst gör samhället väldiga insatser. De 550 miljoner kronorna i arbetsmarknadsanslag för äldre och handikappade gav den 1 oktober 1970 sysselsättning till mer än 44 000 människor. Nu höjs anslagen till sysselsättning för de äldre och handikappade med ytterligare 100 miljoner kronor. 6 000 människor har fått del av det äldrestöd som infördes år 1968. Flera tusen har fått den förtidspension som infördes i fjol. Det har konkret förändrat tillvaron för hårt slitna människor.

Men det räcker inte att staten träder in som hjälpgumma i den teknologiska utvecklingens spår. Det är ett rimligt och med viss skärpa ställt krav att företagen på ett positivt sätt skall ta hand om sina äldre medarbetare, bereda arbetstillfällen för dem som drabbats av handikapp, medverka till att bryta upp undersysselsättningen.

Tre av skogslänen kunde vid årsskiftet redovisa en befolkningsökning. Sysselsättningsläget i Norrland förbättrades påtagligt i fjol. Regionalpolitiken har utan tvivel haft effekt.

Nu träder det regionalpolitiska program som riksdagen i fjol beslutade i kraft. Men vi måste vidare framåt. Berättigade krav kan därvid ställas på den offentliga sektorn. De stora investeringarna i Norrbottens industrier, utbyggnaden av det norrländska utbildningsväsendet, det förslag till utflyttning av statliga myndigheter som kommer i vår, är konkreta uttryck för en strävan att motsvara kraven.

Men när 95 procent av vår industri är privatägd, måste samhällets insatser nu till väsentlig del inriktas på att stimulera och påverka denna industri till etablering i sysselsättningssvaga regioner. Industrins gensvar på dessa strävanden kommer att bli avgörande för om människornas förtroende för blandekonomin skall bevaras.

Från en del håll kräver man att vi nu generellt skall frisläppa investeringsfonderna — det är i och för sig ett steg i rätt riktning att herrar Helén och Hedlund tog bort storstadsregionerna. Men locka inte företagen att tro på detta! Tala i stället om för de företag som har investeringsfonder att de kan använda dessa fonder nu för etablering i Norrland och i skogslänen. Där finns också människorna och arbetskraften.

Vi måste komma bort från i det moderna samhället omotiverade skillnader i den sociala behandlingen av människor på arbetsplatserna. Detta är i hög grad en facklig förhandlingsfråga helt enkelt därför att det är praktiskt och klokt att lösa den förhandlingsvägen. Men det finns all anledning för samhällets representanter att klart redovisa sin principiella inställning.

I Kockumrapporten tillfrågas en arbetare om han blivit skadad någon gång. ”Ingenting allvarligt” svarar han. ”Jag knäckte ett finger, har haft tre revben intryckta och en del småskavanker med brännsår och sådant — det har inte rört sig om några stora ting.” Kockumrapporten och andra undersökningar har givit en bild av den svenska verkligheten som länge varit alltför undanskymd. Det kommer den inte längre att förbli.

Tidningen Metallarbetaren frågar mig i sitt senaste nummer om jag accepterar ett samhälle, som ser så ut som den senaste statistiken på olycksfall i arbetet visar. Mitt svar är: Nej! Vill samhället gå vidare framåt på detta område, frågar tidningen sedan. Mitt svar är: Ja! Arbetsmiljön måste bli ett stort reformområde. Men man måste komma ihåg att arbetsmiljön och den yttre miljön hänger samman. Det är direkt och konkret så.

Fåglar tystnade därför att de förgiftats av utsäde som betats med kvicksilver. Betningen förbjöds. Men hur många människor hade dessförinnan på sina arbetsplatser skadats av detta kvicksilver?

Dieldrin förbjöds när det upptäcktes att det skadade fisken. Det användes också i ylleindustrin. Hur många textilarbetare har på sin arbetsplats skadats av detta gift?

Studiet av naturen leder oss tillbaka till miljöer där människor lever och arbetar. Så hör miljöpolitiken samman. Och glöm inte att miljöpolitiken gäller något mycket mera än en önskvärd men stundom något exklusiv naturvård. Det gäller människans grundläggande levnadsbetingelser. Det gäller vardagens slit på arbetsplatser, i bostadsområden och stadssamhällen.

Socialdemokratin utformade för en del år sedan ett miljöprogram. Detta program är vi i färd med att genomföra. Internationellt sett svarar vi utan tvekan för en förnyelse på detta område, och Sverige betraktas som ett förgångsland. Men det förestår oerhörda uppgifter för att föra det arbetet vidare. Vi är bara i början. Samhället måste, för att förhindra förgiftning, spela en mera aktiv roll i den tekniska och industriella utvecklingen.

Vi måste lösa miljöproblemen bl. a. genom att på olika sätt förstärka det demokratiska medinflytandet i företagen genom att de anställda får större medbestämmande över sin miljö, i bostadsområdet genom att de boende får mera att säga till om, i den yttre miljön genom att samhällets inflytande förstärks. Denna demokratisering är ett värde i sig.

Debatten om företagsdemokrati kommer säkert att starkt stimuleras när löntagarorganisationerna under året preciserar sin hållning. Socialdemokratin har i Kramforsmanifestet sagt ifrån att vi är beredda att medverka till att de fackliga kraven förverkligas.

De krav vi har tagit upp har med social rättvisa att göra. Det är fråga om ett förverkligande av ett jämlikhetsprogram. De innebär samtidigt ett verksamt medel att öka vår ekonomiska slagkraft. Däri ligger ingen motsättning.

Det är ett obestridligt faktum att drivkraften för den svenska reformpolitiken varit en strävan att skapa social rättfärdighet och större trygghet. Den har samtidigt varit en välståndsbildande kraft i det svenska samhället. Den har stärkt vår internationella konkurrenskraft.

Den erfarenheten gav oss 1930-talets krispolitik, de stora sociala reformerna, från folkpensionen till ATP, arbetsmarknadspolitik och skolreformerna. Vi kommer säkert att göra samma erfarenhet när vi i praktiken fått genomföra den socialdemokratiska partikongressens beslut.

Det är givetvis viktigt att man inte sträcker de sociala ambitionerna

längre än de ekonomiska förutsättningarna medger. Det får som alltid bli fråga om ett tålmodigt, långsiktigt reformarbete steg för steg. Stråvan till social rättfärdighet är framför allt fullt förenligt med, ja, förutsätter en omsorg om produktionslivets villkor.

Slutsatsen blir denna: Det är viktigt att vi som utvecklade industriland ligger långt framme när det gäller förnyelse av produktionen. Det är lika viktigt att vi ligger långt framme när det gäller förnyelse av människornas levnadsvillkor. Det är i sammansmältningen av dessa båda strävanden vi har att söka vår framtid.

Det räcker emellertid inte att stat och kommun genomför sociala reformer, att samhället träder in när teknisk och ekonomisk förändring hårt drabbat enskilda människor; det behövs också en aktiv näringspolitik.

Steg för steg har vi de senaste åren byggt upp instrumenten för näringspolitiken. Delvis har det skett under strid, men den praktiska erfarenheten har som väntat i hög grad tystat stridslarmet. Jag tror t. ex. inte att vi i år behöver riskera någon motion om avskaffande av Investeringsbanken. Den har visat sitt värde. Det herr Bohman sade får väl tolkas som moderata samlingspartiets definitiva kapitulation inför Investeringsbanken.

De olika instrumenten på det industripolitiska området, den nya länsorganisationen, kommunindelingsreformen, den fysiska riksplaneringen, är delar i ett mönster som syftar till en bättre planering. En ökad planmässighet är en förutsättning för att vi skall kunna påverka utvecklingen, bestämma över vår egen framtid i demokratiska former.

Vi är ännu alls inte färdiga. Men redan nu ger näringspolitiken bättre möjligheter till överblick, en slagkraftigare planering och en aktivare insats från samhällets sida.

Det är två aspekter jag i detta sammanhang särskilt vill betona.

Vi behöver en bättre samordning av utbyggnadsplanerna. Behovet därav är klart dokumenterat bl. a. i den näringspolitiska rapporten och i samarbetsutredningens förslag. Annars riskerar vi ett påtagligt slöseri med resurserna. Denna samplanering kan man bara uppnå genom att på olika vägar vidga kontaktytorna, förstärka planeringsresurserna, bredda debatten.

Vidare: Svenskt näringsliv står under de närmaste åren inför en rad besvärliga strukturproblem inom olika branscher. Skall de lösas på ett sätt som värnar sysselsättningen och främjar de ekonomiska framstegen, erfordras utan tvekan en aktiv medverkan från samhällets sida. Ett samarbete mellan samhället, industrin och de anställda blir sannolikt under de närmaste åren näringspolitikens viktigaste arbetsfält.

En näringspolitik med denna inriktning kommer att utsättas för angrepp. En del betraktar den som ett hot mot friheten, ett statens förkvävande grepp över det enskilda näringslivet. Andra vill tvärtom skildra den som en gigantisk konspiration mellan staten och kapitalägarna till förfång för det arbetande folket. Båda synsätten är lika felaktiga. Det finns ingen anledning att dölja de påtagliga intressekonflikter som finns i det svenska samhället, belysta senast i tidningen Metallarbetarens intressanta avslöjanden om de borgerliga partiernas överläggningar

omedelbart efter valet med det privata näringslivet. Men skall detta land ha en chans att hävda sig som ett av de mest utvecklade samhällen som finns och framför allt kunna gå vidare framåt, då måste vi också kunna finna förnuftiga vägar att samla krafterna i en gemensam satsning. Det är en linje som svensk socialdemokrati alltid följt. Den kommer vi att fortsätta.

Det ekonomiska läget ålägger oss i dag påtagliga begränsningar. Vi måste återställa balansen i våra affärer med utlandet. Det är mycket riktigt ett ultimativt krav som ställer anspråk på beslutsamma åtgärder från statsmakternas sida.

Vi måste hålla tillbaka efterfrågetrycket i vår ekonomi. Det krävs en stram och återhållsam ekonomisk politik. Men minns därvid att vi i verkligheten har ett decentraliserat ekonomiskt system, där avgörande ekonomiska beslut träffas av enskilda företag, kommuner och landsting, av parterna på arbetsmarknaden och av de enskilda konsumenterna.

Vi bör av egna och andras erfarenheter ha lärt oss något om betydelsen av men också om begränsningen i den ekonomiska politikens möjligheter. När man – i och för sig av goda skäl – talar för en ökad decentralisering, närdemokrati – eller vilka ord man nu använder – måste man vara medveten om att detta också med nödvändighet betyder en spridning av ansvaret, en positiv medverkan av de parter som bär upp en blandad ekonomi.

Detta är ofrånkomliga fakta. Men vi bör inte av problem och svårigheter förhäxas till passivitet. Vi måste bemästra problemen genom en offensiv, dynamisk politik som tar till vara den stora växtkraft och de utomordentliga möjligheter som detta samhälle besitter. Denna tankegång ligger till grund för de förslag som föreläggs årets riksdag. Den kommer att sätta sin prägel på det programarbete som bedrivs och intensivt kommer att fullföljas inom vår rörelse.

Ett reformprogram med en sådan inriktning innebär att vi fortsätter att arbeta inom ramen för blandekonomin. Det är självklart, men behöver kanske understrykas inför alla uppjagade farhågor för plötsliga och drastiska förändringar som från tid till annan växer fram. Men det innebär också en utveckling och en förstärkning av planekonomin. Det kommer obönhörligen att medföra en förändring av maktförhållandena – jag hoppas en fördjupad demokratisering, en ökad delaktighet och ett ökande bestämmande för människorna i de frågor, varav deras bärning och deras framtid beror.

Söker vi slå vakt om det oföränderliga, då kommer den obönhörliga förändringen att drabba oss med brutal styrka. Söker vi däremot styra förändringen har vi möjlighet att leda den mot ökat inflytande och större trygghet. Den blir fastare förankrad om den formas ut under demokratisk medverkan, i en ständigt fortlöpande dialog i ett öppet samhälle.

Ett reformprogram med denna inriktning vilar fast på den demokratiska reformismens grund. Det välfärdssamhälle som byggts upp i vårt land är visserligen ofärdigt, ännu fyllt av brister. Men det är på många sätt unikt. Och det är orimligt att förneka de utomordentligt påtagliga resultat, som nåtts för att förbättra vanliga människors trygghet och välfärd. Det finns ingen anledning att låta medvetandet om ännu

ouppnådda mål undanskymma en känsla av stolthet över det som faktiskt uppnåtts.

Det finns en konservativ kritik mot välfärdspolitiken, som på sina håll i världen fått karaktären av en reaktionär vind, som söker förringa möjligheten att genom en konstruktiv reformpolitik förbättra människors villkor. Den bottnar säkert ofta i känslan av hot inför de uppoffringar som reformpolitiken kräver av de bättre ställda. Den satsar i frihetens missbrukade namn på självhävdelse och egoism och riktar i grunden spjutspetsen mot den solidaritet och den förmåga till inlevelse i andra människors villkor som är reformismens kärna.

Det finns en annan kritik mot välfärdssamhällets reformism som förnekar framstegen, skildrar förändring som försämring, fnysande avfärdar det tålmodiga demokratiska reformarbetet som betydelselöst. Denna kritik är fången i sina egna slagords fördömelse. Den står handfallen inför vanliga människors vardagsproblem. Den är också i grunden konservativ.

Det finns egentligen en sällsynt ohelig allians mellan en reaktionär konservatism och en förment radikal anarkism. Den riktar sig mot de många människornas organiserade samverkan, som i en demokrati är den enda säkra grunden för en förändring av samhället och av maktförhållandena. När anarkister av olika varianter huserar med våldsterrorier, som bara retar vanligt folk, kan privilegiernas försvarare sova lugnt om natten – i den mån de inte väcks av sina egna barn förstås.

Demokratin och reformismen tål mycket väl en öppen och skoningslös kritik mot det bestående samhället. Därav kan man stundom mycket lära. Det kan bl. a. bidra till att förhindra att demokratin stelnar i sina former. Förutsättningen är att den behåller det grundläggande självförtroende som erfarenheten bör ha givit: den demokratiska vägen att förändra samhället har i praktiken nått bättre resultat än något annat samhällssystem. Den har dessutom – i all sin ofullkomlighet – förmått slå vakt om människornas värdighet och frihet.

Till sist, herr talman: Man har på senare tid talat en hel del om samförstånd och samlande lösningar. Och så har man riktat blickarna mot socialdemokratin. Det måste vara en naturlig strävan för varje regering att nå en så bred samling som möjligt kring sina förslag. Man bör kanske likväl vara aktsam om orden. Två regeringschefer har nyligen vid sitt tillträde förklarat som sin främsta ambition att samla nationen, företräda ett enat folk. Kort därefter framstår just dessa båda länder som mer splittrade än någonsin.

Det ligger utan tvivel ett värde i samlande lösningar i Sveriges riksdag. Det förutsätter en förmåga till öppenhet och hänsyn. Man skall inte vara så svag att man låter prestige och futtiga smågräl stå i vägen för en uppgörelse, när denna är möjlig. Socialdemokratin kommer för sin del att för riksdagen lägga fram den politik som vi format ut efter en intensiv diskussion inom vår rörelse och som vi lagt fram för väljarna inför valet. Det blir sedan oppositionspartiernas sak att ta ställning. Erfarenheten får visa hur långt samförståndet sträcker sig.

Det är emellertid några ting jag skulle vilja framhålla.

Jag vill än en gång understryka att vårt ekonomiska läge kräver fasthet och handlingskraft i politiken. En överbudspolitik som skulle medföra en

försvagning av finanspolitiken kan endast leda till en påspädning av inflationen eller till en åtstramning av kreditpolitiken som drabbar den önskade ökningen av industriinvesteringarna. Socialdemokratin kommer att slå vakt om den på kort sikt möjligen impopulära men på längre sikt nödvändiga stramheten i den ekonomiska politiken.

Vidare: Det parlamentariska läget kan erbjuda frestelser till taktiska manövrer, till ett spel med nålstringet som mål och endagsrubriken som pris. Vinsten får dagsländans karaktär. Det kan däremot allvarligt skada respekten för politiken bland medborgarna och därmed de demokratiska värden de politiska partierna skall värna.

Samförstånd är icke enbart en fråga om partiernas ställningstaganden i Sveriges riksdag. Det är först och främst en fråga om samförstånd mellan människorna ute i det svenska samhället, om deras önskemål, förhoppningar och drömmar. Om samförståndets pris är ett motstånd mot social förändring, ett avståndstagande från möjligheten att genom en aktiv reformpolitik förändra samhällsstrukturen efter människornas önskningsar, då kan enighet i riksdagen betyda en djup splittring av nationen. Ibland måste man kunna klart bekänna färg och välja sida. Samförstånd är i bästa fall ett uttryck för solidaritet. Och solidariteten måste i främsta rummet gälla de sämre ställda i samhället, de som hotas av arbetslöshet, de som upplever otrygghet, de som av materiell knapphet hindras i sina bästa stämningars längtan.

Kring en solidaritet av denna innebörd skall socialdemokratin, med öppenhet och hänsyn, söka samla Sveriges riksdag.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HEDLUND (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle tro att åhörarna i mångt och mycket av vad statsministern sade kände igen vad som uttalats tidigare här i dag. Vi har förut talat om miljöpolitiken, bl. a. om boendemiljön, arbetsmiljön och fritidsmiljön. Vi har talat om företagsdemokratin, om nödvändigheten för de anställda att ha något inflytande över förhållandena på sin arbetsplats, osv. Vi har talat om lokaliseringspolitiken. Jag kunde inte finna några stora skillnader mellan oss.

Vad beträffar nödvändigheten av återhållsamhet i fråga om utgifter var väl orden annorlunda, men innebörden var precis densamma.

Vi har också talat om nödvändigheten av att öka investeringarna för att bättre klara vår bytesbalans. Vi har även alla klart uttalat samma mening i fråga om neutralitetspolitiken.

Jag uppfattade knappast herr Bohmans uttalande om EEC som att han på något sätt ville skilja ut sitt parti från de övriga när det gäller neutraliteten — men det må han ju svara för själv. Regeringspartiet och centern har sedan många årtionden drivit samma utrikespolitiska linje och haft samma utrikespolitiska grundsyn. Så långt jag har kunnat bedöma är den grundsynen numera gemensam egendom för alla de demokratiska partierna i vårt land.

När det gäller neutraliteten undrar jag emellertid om vi ändå inte

syndar på nåden på en punkt. Vi vet att neutraliteten kräver god försörjningsberedskap i fråga om drivmedel, läkemedel och livsmedel. Om man får tro utredningar som gjorts på senare tid, så är det litet knappt med livsmedlen. Om jag inte missminner mig, sades det i den senaste skrivelsen till EEC för några månader sedan att vi förutsatte att vi skulle kunna upprätthålla – och har rätt att göra det – en självförsörjningsgrad som gör det möjligt för oss att under rimlig tid uthärda en avspärrning. Jag har inte den exakta ordalydelsen i minnet, men innebörden var den. I dag görs det gällande att det inte är alldeles säkert att vi har den beredskapen. Vi har inte i dag det lager av livsmedel som förutsatts. Att öka lagren i en situation när det blir besvärligt är väl inte så lätt. Och frågan är om vi inte får lov att tänka om helt när det gäller den så väsentliga livsmedelsförsörjningen, framför allt då mjölkproduktionen. Den kombinerade mjölk- och köttproduktionen bildar kärnan i vår livsmedelsberedskap. Nåja, i dag har vi i alla fall inte det problem som vi hade 1967. Då hade vi överskott av dessa varor. I dag är det tvärtom.

Det nordiska samarbetet ville vi driva så långt vi kunde nå enighet med de övriga nordiska länderna. När det inte gick, fanns inte mycket mer att göra. Jag är emellertid helt överens med statsministern om att vi nu skall stödja de andra nordiska länderna i deras strävanden, så långt de önskar vårt stöd.

Vad gäller EEC vill jag betona vad jag sagt förut i dag: Vi har helt enkelt inte råd att avstå från att söka samarbete med EEC! Jag understryker på nytt att frågan om formen för samarbetet bör kunna växa fram till en lösning vid de förhandlingar som nu pågår. Vi vet att en ökad frihandel kan drabba en del av de svenska företagen. Den kan drabba rätt ojämnt, och då är det angeläget att se till att inte några få grupper får bära bördan för den förbättring som det hela får. Det är mycket angeläget att se till att så inte sker. Här behövs samhällets stöd. De anställda är viktiga, men glöm i detta sammanhang inte bort de små, idoga, mindre företagarna!

När jag hörde statsministern nämna att det fanns grupper som ville låta det gamla klassamhället leva upp, så kände jag inte igen något från vårt parti i det sammanhanget. Inte någonting alls! Och inte heller kände jag igen det där om gaspedalen. Vi har inte bilar där man kan sitta på gaspedalen!

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palmes magistrala föreläsning innehöll ju långa partier som jag i likhet med herr Hedlund helt kan instämma i. De sex punkter i vilka han sammanfattade socialdemokratin mål är såvitt jag förstår inte i något hänseende partiskiljande. Den deklaration han gjorde om hur högt vi bör sätta människors värdighet och frihet finner jag väl motiverad, inte bara för att den råkar stämma överens med hur jag själv uttryckt det, utan för att det är en fin och snygg sammanfattning.

Men det finns kontroversiella punkter oss emellan, som herr Palme gick ganska noggsamt förbi. Av de sex frågor som jag ställde snuddade han bara vid frågan om investeringsfonderna. Om annonskatten inte ett ord! Det var en klädsam tystnad. Han kunde åtminstone ha svarat på frågan

om förslaget skall remissbehandlas. Men kanske är det så väl att man redan kastat in handduken. Det vore roligt att få höra det.

Det råder samstämmighet mellan oss om den äldre arbetskraftens situation. Nog kunde herr Palme hållit med om att det är rimligt att vi genom AMS får fram en fullständig inventering av arbetsplatser för just dessa människor som nu drabbas av en onormalt hård utstampning.

Vi hade också en parallell syn på EEC. Men jag kan inte hålla med om att det är rimligt att material bara ställs till partiledarnas förfogande. Nog borde regeringen ändå kunna medverka aktivt till att det materialet, som belyser verkningarna för det svenska näringslivet och löntagarna, kommer till allmänhetens kännedom, om vi inte når fram till den förhandlingslösning som angetts av regeringen själv.

Vi snuddade bägge vid utbildningsproblematiken. Men inte ett ord om varför regeringen säger nej till att göra en objektiv, opartisk och förutsättningslös utvärdering av frågan om den nya skolan når sina egna mål.

Inte heller ett ord om varför den av herr Palme själv utformade PUKAS-reformen skall betraktas som helig och inte får rättas till, när den av dem som handhar den uppfattas som liggande på "gränsen till knappologiskt vansinne".

Herr Palme snuddade också vid finansdebattens nya roll, men vi får inte veta något om huruvida det är regeringens avsikt att på ett sådant sätt ta ställning till det förslag som kommit från långtidsutredningen, att vi verkligen får en rejäl femårsplan att här diskutera.

Det är tydligt att herr Palme hade utarbetat hela detta anförande i förväg, och han tyckte väl inte att han hade tid att lägga in några ord om oss. Men det märkliga var att det plötsligt mitt inne i anförandet låg ett avsnitt där han fann det nödvändigt att moralisera över oppositionspartierna och deras förgångna. Vi hade retat upp honom, sade han. Men allt var som sagt mycket noga utskrivet hemma i förväg av herr Palme, så det hade ingenting att göra med vad vi hade sagt här i dag. Och jag är inte ett dugg rädd, herr Palme, för den fortsatta debatten. Herr Palme lovade ju att bli sig själv i fortsättningen efter den magistrala föreläsningen — först i replikerna skall vi få känna av den holmgång som är herr Palmes egen debattkonst.

Vi tycker det är bra att regeringen vill vara fast och beslutsam när det gäller den ekonomiska politiken — låt vara att det är kraftigt att begära att vi skall uppfatta den som fast och beslutsam när man accepterar en prisstegring för 1971 på nära åtta procent. Men det avgörande är vår fråga: Varför kommer denna fasthet och beslutsamhet först efter valet? Var det bara en tillfällighet att socialdemokratin i valrörelsen ville dimensionera ned problemen?

Herr Palme varnar mig för att vara efterklok, men bör han inte rikta den uppmaningen till sig själv? Jag har ingenting emot att gå tillbaka till fjolårets siffror. De som herr Palme tog fram var sagoberättarens, de var gripna ur luften. Skillnaden mellan våra faktiska budgetförslag och regeringens låg i fjol inom en promille av den samlade budgeten. De siffror som herr Palme tog fram hänförde sig till ändringsförslagen i fråga om skattereformen, där vi klargjorde att vi till sista öret var villiga att

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

täcka in kostnaderna för att skapa rättvisa åt vissa grupper.

Vad herr Palme helt glömde bort var emellertid den uppmaning som oppositionspartierna riktade till socialdemokratin att tillsammans med oppositionen sätta sig ned vid en stabiliseringskonferens, där vi skulle ha möjlighet att resonera oss fram till gemensamma lösningar som skulle ge löntagarna en berättigad känsla av att vi ville slå vakt om penningvärdet. Då skulle vi också ha haft en annan situation beträffande de pågående avtalsförhandlingarna än den som nu råder.

Detta var ett generöst erbjudande till regeringen från oppositionen strax före ett val, men herr Palme ville inte låtsas om det.

I slutet av sin magistrala föreläsning kom herr Palme fram till ett något neddämpat avsnitt om förutsättningarna för samarbete. Jag har ingenting att invända mot att samarbetet växer fram ur de faktiska diskussionerna. Men vad vi från folkpartiets sida inte finner rimligt med hänsyn till de allvarliga ekonomiska framtidsutsikterna och EEC-förhandlingarna är att skapa ett politiskt läge där socialdemokratin anser sig kunna säga till sina egna väljare: "Det är ju inga andra än kommunisterna som vill ha med oss att göra." Vi ser inte konstellationer av partier som ensamt avgörande – det är innehållet i politiken som kommer att bestämma vårt handlande. Vår huvudinriktning och våra mål för en liberal politik är väl kända; dem står vi fast vid.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Också jag tyckte att statsminister Palme höll ett vackert anförande, nästan litet för vackert; jag reagerade negativt mot den anspråksfulla – magistrala, sade herr Helén – och ensidiga redovisningen av vad socialdemokraterna har gjort och kommer att göra, vad oppositionen inte har gjort och inte kommer att göra. Det fanns ingenting av ödmjukhet inför en svår samhällsekonomisk situation, ingenting om de misstag som har begåtts vid den politiska bedömningen under de gångna åren. Det var återigen någonting av "hurra vad vi är visionära". Man frestas nästan att likt mötesledaren på ett politiskt möte för några år sedan efter anförandet utbrista: Ett fyrfaldigt leve för Konungen, fäderneslandet och föredragshållaren!

Har herr Palme glömt bort att vi i dag lever i ett samhälle med regleringsekonomi, att vi har prisstopp, en 25-procentig avgift på oprioriterade investeringar, att vi har reglerad kapitalinförsel och måst begära dispens hos OECD från de regler som annars gäller? Har herr Palme glömt att vi har en reglerad kreditmarknad, att vi har en ovanligt hög räntesättning, att vi hade en starkare prisutveckling förra året än flertalet andra länder, att vi har högre skatter i vårt land än i något annat land, att vi har ett enskilt sparande – ett hushållssparande, som ändå är det centrala – som ligger på hälften så hög nivå som 1965? Att vi har en hög kapitalbildning kan ju bl. a. bero på att vi bygger sådana riksdagshus som detta. Vi har en lägre investeringstakt än flertalet andra OECD-länder och vi har en lägre bruttonationalprodukt än vad som motsvarar genomsnittet i OECD-länderna. Och för nästa år pekar finansplanen på en ännu mera avsaknad utveckling av bruttonationalprodukten och ett minskat utrymme för den enskilda konsumtionen. Man frestas att travestera ett

bekant yttrande och säga: Gå hem och läs finansplanen, herr statsminister! Där redovisas realiteterna.

Även statsministern berörde till sist realiteterna. Efter rundmålningen av vad som krävs av samhället – och förvisso krävs det mycket och mer av samhället – gjorde han en reservation: ”Vi kan icke sträcka de ekonomiska ambitionerna längre än de ekonomiska förutsättningarna medger.” Därmed är vi tillbaka på den punkt där vi började, nämligen vid vår kritik av den finansplan som egentligen inte skall diskuteras i dag och vår kritik av den regeringspolitik som har bedrivits under de senaste åren.

I det sammanhanget vill jag invända mot herr Palme, som gjorde gällande att oppositionen ständigt skulle ha krävt en mindre offentlig sektor och ett minskat bostadsbyggande. Vad det har rört sig om har varit takten i den offentliga sektorns utveckling och takten i bostadsbyggandet. Vi behöver en utveckling av både den enskilda sektorn och den offentliga. Det är alltså fråga om ett både-och inte om ett antingen-eller, det är fråga om att dela kakan på rätt sätt och dessutom göra den större genom en effektiv stimulanspolitik.

Vi kommer inte ifrån de ekonomiska realiteterna. Hur gärna vi än vill kan inte ens staten ”trolla med knäna”. Vi är beroende av omvärlden, vi kan inte – om jag förenklar resonemanget – köpa mera från omvärlden än vad vi kan sälja dit och ställa till förfogande i form av tjänster. Där dras det en gräns.

Vi har från vår sida under de senaste åren krävt att den offentliga sektorn i princip inte skall öka i snabbare takt än vad våra produktiva resurser medger. Det har varit en riksläkare som vi har ställt oss bakom, Vi har blivit förhånade av regeringspartiets representanter, som påstått att vi därmed velat ”rusta ned reformpolitiken”. Hade herrarna på regeringsbanken följt vårt råd under de gångna åren, skulle man i dag inte ha befunnit sig i det tvångsläge som man har hamnat i och som finansplanen på ett mycket vältaligt sätt redovisar.

I ett avsnitt av sitt anförande gjorde herr Palme gällande att planekonomin skulle förstärkas. Vad detta egentligen innebär är svårt att bedöma. Kanhända var det bara ord utan egentlig innebörd, men om det ligger djupare avsikter bakom begreppet ”förstärkt planekonomi”, blir man orolig mot bakgrunden av de bedömningar som regeringen gjort då det gäller utvecklingen av vårt näringsliv och vår ekonomi. Jag nämner på nytt namnen Durox och Stekenjokk för att visa hur svårt det kan vara att planera och hur mycket bättre det är att decentralisera än att lägga alla ägg i en och samma korg.

Några siffror kanske belyser svårigheterna, herr statsminister. I förra årets finansplan förutsåg finansministern en prisutveckling på 3,5 procent. Det blev 7 procent. Vår handelsbalans skulle stanna vid en förlust på 510 miljoner. Det blev 1 330 miljoner. Bytesbalansen skulle stanna vid en förlust på 675 miljoner. Det blev 1 910 miljoner. Investeringarna skulle gå upp med först 10,5 procent och sedan 15 procent. De gick upp med något över 7 procent. Det säger väl en del om hur svårt det är att planera även uppe på de Olympens höjder där statsministern vistas.

Slutligen till resonemanget om Bryssel! Om vi skulle trappa upp vår ansökan i dag och begära medlemskap, skulle det vara ett brott mot

neutralitetspolitiken, sade herr Palme. Det är nonsens. Men skulle vi göra en sådan formell upptrappning just nu, vore det förhandlingsmässigt olämpligt. Nu har vi bestämt oss för hur vi skall ha det där nere, och att göra en ändring *uunder* pågående sonderingar vore oklokt. Därför har jag aldrig begärt detta, även om regeringen har förklarat att vår ansökan skall vara "öppen" – vi har ju *inte* uteslutit medlemskap, herr Palme. Frågan står fortfarande kvar. Vad jag har hävdat – om jag inte minns fel har även herr Hedlund gjort det – är att vi *från början* borde ha försökt komma fram på vägen: medlemskap med förbehåll för vår neutralitetspolitik. Om inte det lyckats, skulle vi ha tvingats pröva andra vägar med de principiella och taktiska olägenheter som detta måste komma att medföra.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Mot herr Hedlund har jag inte mycket att invända mer än på en punkt. Med hänsyn till hans rykte för ekvilibristisk på det politiska området vill jag säga att om det är någon som jag tilltror att kunna sitta och trycka på en gaspedal och prestera någonting som i alla fall ser ut som körning, så är det Gunnar Hedlund och centerpartiet.

Jordbruksproblematiken är reell och allvarlig, och vi får tillfälle att diskutera den rätt ingående framöver i samband med det förslag om stödet till det norrländska jordbruket som kommer att framläggas under jordbruksförhandlingarna.

Nu skall man inte vara enbart negativ till en viss sänkning av mjölkproduktionen, eftersom den betyder dels att människor inte tar på sig det slit som det innebär att sköta en liten besättning av kor, dels att vi nationalekonomiskt sett slipper ett stort smöröverskott, som vi måste försöka bli av med på världsmarknaden. Det finns här inte bara minusposter utan också plusposter.

Om jag alltså är ense med herr Hedlund så tycker jag, med all respekt, att herrar Helén och Bohman var mer än lovligt gnälliga. Herr Helén hade kommit på att han skulle säga att det var en magistral föreläsning som jag höll, och han ödde tiden med att upprepa detta fyra gånger. Dessutom satte han fart på herr Bohman, som fortsatte på den traden ett tag till. Jag försökte verkligen med markeringar av politikens begränsningar framhålla grundlinjen i vår politik, framför allt sammansmältningen av en satsning på produktion och en satsning på att förändra levnadsvillkoren. I början av anförandet bad jag också om tillgift för att jag, i syfte att inte ta för lång tid i anspråk, ville spara en del svar på era frågor. Men låt mig nu lämna några av dessa svar.

I sin skildring av det mörka läget i svensk ekonomi framhöll herr Bohman att bruttonationalprodukten i Sverige är lägre än genomsnittet för OECD-länderna, och han sade att vår investering också är lägre. Jag vill erinra om att år 1969 var bruttonationalprodukten per invånare i Amerika 24 148 kronor. Därefter kom Sverige med 18 400 kronor, därefter Canada med 17 800 kronor, Schweiz med 15 000 kronor och så de andra länderna med genomsnitt på 11 000–12 000 kronor per invånare. Att då säga att vår bruttonationalprodukt skulle vara lägre än genomsnittet tyder inte på särskilt utvecklat matematiskt sinne.

Det är samma sak med bruttoinvesteringarna. Sverige har 4 189 kronor i bruttoinvestering per invånare. På andra plats ligger Amerika med 4 107 och på tredje plats Schweiz och Canada med 3 900. När det gäller den privata konsumtionen däremot ligger både Förenta staterna och Canada före oss och Danmark näst intill. Detta är verkligheten.

När herr Bohman sedan säger att det hade varit mycket bättre om vi hade gått långsammare fram med ökningen av den offentliga sektorn, så frågar jag honom: Vad är det som vi skulle ha hållit tillbaka på? Är det försvaret, polisen, pensionerna, arbetsmarknadspolitikerna eller någonting annat? Man slänger ur sig en sådan generell tes som att det hade varit bra om vi gått fram långsammare med att bygga ut samhället, men var skulle vi ha hejdat oss, vad skulle vi ha skurit ned? Är det inte så att denna utbyggnad av den offentliga sektorn har inneburit att vi förnyat en stor del av vårt bostadsbestånd, att vi har byggt ut skolan och gjort det möjligt för praktiskt taget alla ungdomar att få en 11–12-årig utbildning, att vi byggt ut sjukvården, byggt ut den sociala tryggheten?

Detta är ju positiva faktorer, detta är en styrka för oss. Har vi kanske inte ett bättre utgångsläge då än länder som ännu har kvar att bygga bostäder för befolkningen, att skapa en ny skola, att röja undan social nöd och omfattande fattigdom? Dithän måste de ju förr eller senare komma.

Jag ser denna utbyggnad av samhället som en stark internationell konkurrensfördel. Vi har hunnit så långt att nu kan vi marginalförskjuta utbyggnaden i industriproduktionens riktning.

Jag var kanske mycket litet polemisk i mitt inledningsanförande. Men jag var tvungen att ta upp detta med överbudet, ty jag visste vad ni skulle komma att säga därvidlag – det har ni sagt i alla uttalanden sedan den 10 januari. Det är ändå så, herr Helén, att folkpartiet beträffande budgeten för 1970/71 framlagt förslag som – det är vad vi har räknat fram, och jag vill inte påstå att det slår exakt så, men det är i stort sett riktigt – skulle innebära en försvagning av finanspolitiken med 916 miljoner. Detta är ett faktum, och då säger herr Helén: Men vi hade förklarat att vi var beredda att i efterhand täcka in alla dessa påbättringar till sista öret. Ja, efter valet skulle ni göra det – men ni kom aldrig. Ni röstade för budgetförsvagningarna på Helgeandsholmen, men ni framlade aldrig några förslag, ni röstade aldrig för någonting som skulle täcka igen hålen.

Jag vill emellertid inte alls gräla om detta, ifall vi kan få klart besked att ni inte kommer att göra om det. Det är därför jag har tagit upp saken. Det är ingen idé att bråka om spilld mjölk. Mitt syfte var att förebygga ett upprepande. Jag upplever detta som en mycket viktig fråga i dag.

Sedan förödde herr Helén sin tid på att uttala sitt missnöje med att jag inte svarat på alla de frågor som han ställt, t. ex. om det när det gäller PUKAS är nödvändigt att ha så korta kurser. Ja, det är ju UKÄ, andra myndigheter och institutionerna själva som primärt bestämmer detta. Vi har sagt i riksdagsbeslutet, att kurserna inte får bli så korta att man förlorar chansen till överblick. Men vi har faktiskt decentraliserat frågan – närdemokratiserat den i någon mån. Jag vill emellertid inte alls utesluta att Gårding kan ha rätt – det får visa sig.

Beträffande annonsskatten redovisades här vad olika socialdemokra-

tiska tidningar skrivit. På en punkt håller jag helt med t. ex. Ragnar Furbo i Värmlands Folkblad. Jag tycker också att Gunnar Sträng är en utomordentlig teoretisk begåvning, även om han dessutom har praktiskt handlag. Men denna debatt om annonsskatten och presstödet har varit intressant, ty den inlevelse i pressens ekonomiska villkor som man ådagalagt bör ju ha skjutit tanken på en kommersiell television i detta land långt bort från tidningssidorna. Är man så angelägen om pressens villkor som herrar Bohman och Helén här varit – herr Helén har ju visat sig förnuftig när det gällt reklamfrågan – men samtidigt riktar det dråpslag mot tidningarna som kommersiell television skulle innebära, så hänger det hela inte alls ihop.

Inlevelsen i andratidningarnas villkor betraktar jag också som positiv. När vi i höstas tog upp risken för en monopolisering och faran för en pressdöd av mycket stor omfattning avfärdades vi ofta med en fnysning. Men nu har nästan varenda tidning här i landet med hela sin själ skrivit fast sig för andrahandstidningarnas bestånd, och det är två påtagliga vinster av debatten. Vi kommer att lägga fram förslag om annonsskatt och presstödet; vi arbetar med det. Och det är min förhoppning att det skall bli en bred samling i riksdagen kring de frågorna den dag förslagen föreligger. Vi får se hur det går. Som herr Helén mycket riktigt sade är det sakinnehållet i politiken som är det viktiga.

Jag skall sedan ta upp några andra frågor. Herr Bohman gjorde i sitt första inlägg stort nummer av kommunisterna och utskottsförhandlingarna. Jag vill då bara säga så här. Vi mötte från borgerligt håll den inställningen att kommunisterna inte skulle få vara med i utskotten, inte på grund av deras få mandat utan därför att kommunisterna inte var demokrater. Det tycker jag en orimlig ståndpunkt. Har man släppt in ett parti i Sveriges riksdag, så får man väl också ge partiets representanter möjligheter att arbeta i riksdagen på normalt sätt. Och om man är god demokrat, så skall man inte använda från demokratiska synpunkter tveksamma motiveringar.

Vidare har vi ju ett nytt, mera proportionellt valsätt vid valen *till* riksdagen, och det måste väl också påverka valen *i* riksdagen. Och det har förts förhandlingar med de borgerliga. Om det skulle ha förelegat något smussel i detta fall, varför skulle då Rune Johansson, Ingvar Svanberg och alla de andra ha suttit här vecka ut och vecka in och försökt komma överens med de borgerliga? En annan sak är att det inte gick att komma överens.

Det speglade sig litet av gråttenhet och besvikelse i herr Bohmans anförande, och det tolkar jag så att de borgerliga trodde att de genom att skrämman med kommunistberoende skulle kunna tvinga den socialdemokratiska riksdagsgruppen till mycket stora eftergifter. Kom ihåg att det sista budet från borgerligt håll var att man själv skulle ha majoritet i åtta utskott och socialdemokraterna inte i något. Man trodde sig kunna skrämman oss med att "om ni inte går med på detta, så kommer vi att resa land och rike runt och tala om att ni är beroende av kommunisterna". Det lyckades de borgerliga dock inte med. Och så fick man i stället en lösning som var ofantligt mycket sämre från borgerlig synpunkt än vad man skulle ha uppnått med vad vi erbjöd, alltså majoritet i fem utskott.

Det var väl den besvikelsen som nu kom fram i herr Bohmans anförande.

Vi betraktar inte detta som en ideologisk fråga utan som en rimlig metod att försöka ordna riksdagens arbetsätt.

Sedan skall jag något beröra ett par frågor som jag vill väva in i ett litet principresonemang. Vid remissdebatten för 15 år sedan höll Tage Erlander ett anförande över temat "de stigande förväntningarnas missnöje". I det expansiva välfärdssamhället hade människorna stora förväntningar inför framtiden och de förväntningarna riktade sig mot sådana ting som bostäder, skolor och sjukvård, vilka fordrade kraftfulla samhällsinsatser. Och slutsatsen blev att en utbyggnad av den offentliga sektorn var ett väsentligt led när det gällde att öka människornas frihet i det moderna samhället. Sådana tankegångar satte också sin prägel på den programskrift, Framstegens politik, som socialdemokraterna lade fram vid sin partikongress det året.

De borgerliga partierna begick i det läget det stora misstaget att försöka utmåla den offentliga sektorns ökning som ett hot mot enskilda människor. Man försökte skapa ett motsatsförhållande mellan samhället och den enskilda individen – det var framför allt högern och folkpartiet som gjorde detta. Och den ideologiska motsättningen levde med i den praktiska politiken under åtskilliga år.

I dag kan vi inte på samma sätt tala om ett missnöje som skapas av stigande förväntningar. I dag är det rimligt att också tala om ett missnöje som beror på en växande oro inför framtiden. Likadant förhåller det sig i alla utvecklade industriländer – ja, egentligen i hela världen. Man kan ha olika meningar om orsakerna till oron, men vi kan vara eniga om att de bl. a. är att söka i befolkningsexplosionen, hotet om förintelse i ett kemiskt krig eller ett kärnvapenkrig, stormakternas moraliska bankruttförklaring i Vietnam och Tjeckoslovakien, miljöförstörelsen som hotar livsbetingelserna, våldet och brutaliteten som sprider sig över världen och rädslan för den tekniska utvecklingens och marknadskrafternas spontana konsekvenser. Människorna är rädda för att mista jobbet, rädda för att slås ut av förändringar och de upplever en oförmåga att förutse, överblicka och påverka sin framtid. Det behövs oerhörda insatser, både internationellt och nationellt, för att vända oron till förväntan och förtroende.

En nödvändig väg är vidgad demokratisering, större möjligheter till påverkan av den egna situationen. När centern talar om decentralisering, de moderata om direktdemokrati och folkpartiet om närdemokrati menar de delvis detsamma. Herr Helén har utvecklat denna tankegång länge. Jag tycker att hans motiveringar för närdemokrati är sympatiska och att de i dag var mycket välformulerade. Jag har absolut ingenting att invända mot dem. Herr Helén är emellertid fortfarande missnöjd med att jag sagt att han fört "fel" debatt. Jag anser emellertid att man gör det alltför lätt för sig när man talar om den i och för sig önskvärda närdemokratin och sedan höjer ett anklagande finger mot samhället och säger, att samhället har alltför stort inflytande. Konsekvensen blir att i nästa led säga att vi måste ge mer åt marknadskräfterna, varigenom dessa kommer att styra allt till det bästa. Och då ökar friheten.

Då blir talet om en fin demokratisering, samtidigt ett återfall i en

gammal borgerlig ideologi – samma ideologi med vilken de borgerliga en gång angrep samhällets kamp mot massarbetslösheten och massfattigdomen, samma ideologi med vilken de angrep ATP och ökningen av den offentliga sektorn.

Jag tycker att herr Bohman på denna punkt var oerhört konservativ. Han hade i sitt anförande ett avsnitt om demokrati, i vilket han riktade hård kritik både mot samhället och mot socialdemokratin. Fackföreningsrörelsen fick en stor släng av slevan, därför att den inte har kontakt med sina medlemmar. Han antydde att det var socialdemokratis och fackföreningsrörelsens fel att vilda strejker och liknande förekommer. Men det föresvävade honom tydligen inte att det finns arbetsgivare med i bilden. I herr Bohmans resonemang om demokratin fanns inget avsnitt när det gällde företagen. Han sade endast, att det är bra om företagen är lönsamma, eftersom det påverkar arbetsmiljön och trivseln i gynnsam riktning. Men man fick å andra sidan ta det lugnt när det gäller åtgärder för att förbättra trivseln och miljön om dessa skulle påverka lönsamheten – det var hans budskap. Enligt hans uppfattning skulle friheten just bestå i att öka företagens och marknadskrafternas möjligheter – med andra ord det enskilda näringslivets makt.

Jag anser att ett sådant synsätt är allvarligt, därför att det enligt min mening ökar oron och osäkerheten inför framtiden. Det gör människorna i ännu högre grad till lekbollar för anonyma marknadskrafter. Och mot en sådan grundläggande tankegång kommer det slags reaktioner som vi kan se i en del länder ute i världen, nämligen att somliga säger: Vi klarar oss nog, bara de andra hålls nere. Det är en tankegång i vars yttersta förlängning – jag understryker det – jag fruktar den fascistiska polisstaten.

Andra blir desperata och säger: Låt oss slå sönder hela systemet, låt oss själva skapa katastrofen. Andra åter försöker gömma sig undan i knarkets, drogernas eller sekternas verklighetsflykt. I dess yttersta förlängning ligger sönderfallet och anarkin. Då får vi extremismen, polariseringen, söndersplittringen av en nation.

Man borde i stället säga: Låt oss i demokratisk ordning försöka styra marknadskrafterna, så att de tjänar människorna, låt oss söka nå ett större mått av planmässighet och av samverkan på olika nivåer, låt oss gå samman för att på samverkans och solidaritetens grund lösa våra gemensamma framtidsproblem. Och om man vill det kan man inte påstå att samhället skall ha mindre inflytande. Dess inflytande måste öka, om det över huvud taget skall kunna överleva och lösa våra sociala problem.

Låt mig ta några exempel och därmed också svara herr Helén. Jag kan börja med frågan om den äldre arbetskraften, som han berörde. Vi håller just på att försöka göra en inventering av den äldre arbetskraftens problem. Men hur var det 1968? Jo, man sade från borgerligt håll att man skulle kunna lösa dessa problem genom att generellt släppa på den ekonomiska politiken. Då skulle det skapas sysselsättning, och då skulle de äldre också få jobb. Men vi ansåg att det inte skulle gå utan att vi måste använda selektiva metoder och inrikta hjälpen på dem som blev arbetslösa. Vi gjorde det, men det räckte inte.

Vad har hänt? Jo, det vet vi nu. Vi har haft en exceptionell

högkonjunktur med en exceptionell arbetskraftsbrist. Samtidigt och parallellt med detta har situationen för de äldre på arbetsmarknaden ändå blivit sämre, och allt fler slås ut som handikappade. Vad blir konsekvensen? Inte den som herr Helén trodde för några år sedan, då han varnade för den alltför mäktiga AMS och för samhället. Nej, vi måste ge samhället större spelrum på arbetsmarknadens område, införa lagstiftning och sådant – som vi just nu håller på att studera möjligheterna för – i syfte att skapa ett verkligt effektivt skydd för den äldre arbetskraften. Vi måste sätta in samhällets resurser för att lösa dessa problem. Här är inte samhället ett hot, utan det enda stöd som vi kan mobilisera.

Låt mig ta regionpolitiken. Jag är anhängare av decentralisering. Den mest fantastiska åtgärden i sådan riktning är kommunalskatteutjämningen. I Norrbotten motsvarar den nu 1 000 kronor per invånare, vilket betyder att en familj i Norrbotten med två barn skulle få betala 4 000 kronor mer i kommunalskatt, om inte kommunalskatteutjämningen funnes. Transportstödet, lokaliseringsstödet är också centralt beslutade styrningar som människorna i respektive områden får ha hand om. Men vore det riktigt om vi sade till dem: Nu är ni så decentraliserade, att ni får klara er själva? Nej, de behöver fortfarande solidariteten från resten av landet.

Det talas om närdemokrati, men det är inte så enkelt som att människorna skall kunna bestämma var och en i sitt lilla område, i sin bygd och att man inte skall ha en mängd centralbyråkrater. Med sådant resonemang svär ni er fria från utvecklingen. Erkänn detta dilemma som måste vara ett samspel mellan en önskvärd utveckling av en närdemokrati, eller vad man vill kalla det, och en större planmässighet på det sociala området. Annars när vi aldrig lösningarna.

Eller tag den fysiska riksplaneringen. Jag blev rörd när jag hörde herr Helén läsa delar av mitt tal hos Föreningen för samhällsplanering för en del år sedan. Det var en dålig innovation att vi satte i gång med en riksplanering; inget av de borgerliga partierna hade krävt det. Jag fick inleda mitt tal med att säga att planering var ett fult ord i PHM-kampanjens spår, men att vi nu skulle genomföra riksplaneringen. Det har sedan tagit längre tid än jag trodde, men planeringen bedrivs med öppenhet, precis som Lennart Holm har sagt. Vi kan emellertid inte låta allt arbete avstanna i väntan på att denna riksplanering förverkligas, utan vi måste fatta olika beslut i konkreta frågor. Vad som för mig har varit viktigt är att besluten skall fattas på ett sådant sätt att de passar in i ett långsiktigt mönster.

Vindelälven var ett typiskt fall, då vi behandlade en konkret fråga. När vi behandlade den frågan sade vi oss att vi måste se alla de återstående älvarna och bedöma dem som en helhet. Först då kunde vi ta ställning beträffande Vindelälven. I fråga om Brofjorden sade vi oss att vi inte kunde besluta enbart om Brofjorden. Vi måste skaffa oss en överblick över läget för hela Västkusten och fatta ett beslut av riksplanekaraktär som täckte hela Västkusten. Det betydde att vi släppte fram en industrialisering av Lysehalvön. Resten fick bli fritt för friluftslivets behov. Det var just ett långsiktigt beslut, där man tog ett bredare grepp.

Folkpartiet gör det bekvämt för sig. Ett nej till Brofjorden är inte

vidare närdemokratiskt. Den överväldigande majoriteten bland bohuslänningarna vill ju ha sysselsättning och expansionsmöjligheter. De vill inte ha en koncentration till storstäderna. Då säger herr Helén – och det är på sätt och vis helt förklarligt – att vi får strunta i närdemokratin. Här måste ett statligt planbeslut avgöra var man får industrialisera eller inte. All right, då har vi fattat ett sådant beslut, vilket innebär att ett område får industri men inte ett annat.

Men folkpartiet gör det litet för bekvämt för sig, ty planering betyder att välja mellan olika alternativ. Trots allt väsen har jag inte kunnat finna att folkpartiet har tagit ställning till Brofjorden. Folkpartiet säger inte ja eller nej utan skyller på att den riksplanering, som man själv aldrig har krävt men som jag startade en gång, ännu inte är klar. Men planeringen kan inte användas för att smita om hörnet. Man kan aldrig fränsäga sig ansvaret att fatta beslut.

Hela miljöpolitiken innebär att vi måste ha en centralare planering. Den är ännu inte bra, utan vi måste utveckla den. Samtidigt kan vi ha ett lokalt inflytande, en decentralisering. Det är alltså 1970- och 1980-talens dilemma som måste lösas. Detta innebär inte på något sätt ett förhållande av staten. Det har den demokratiska socialismen aldrig gjort sig skyldig till. Det innebär krav på en demokratisering av staten och samhället. Det är förenligt med kampen mot en tungrodd byråkrati, där den förekommer, och mot rester av en gammal överhetsstat där den förekommer. Det förutsätter en strävan att decentralisera och öppna nya möjligheter för människorna att påverka politiken. Ställer människorna växande krav på samhället, får människorna också ta ett växande ansvar i decentraliseringens namn.

Det är däremot oförenligt med en tankegång, som det dess bättre fanns litet av hos herr Helén men dess värre mycket av hos herr Bohman, nämligen att uppamma en fiendskap mot samhället och en motsättning mellan individ och samhälle. Det är en tankegång som alltför länge har utgjort en kärna i en borgerlig ideologi. Då skall man veta att alternativet till den demokratiska samhällseliga vägen är till sist att utlämna människor som offer för multinationella företag, anonyma marknadskrafter och en s. k. spontan teknisk utveckling. Låt oss ha förtroendet att säga att vi skall gemensamt, planmässigt och demokratiskt på alla nivåer styra utvecklingen mot en bättre framtid. Det är den enda väg som enligt min mening kan på längre sikt stilla en oro, skapa förtroende för demokratin.

Herr HEDLUND (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har bara tre minuter till förfogande nu och överlåter därför till herr Fäldin att redogöra för utskottsförhandlingarna särskilt i vad gäller kommunisterna.

Jag tackar för betyget som god bilförare i samhället – inte bara i min ägandes bil. Jag tar också fasta på uttalandet beträffande vår beredskap och de åtgärder som där skall vidtagas.

När jag nu tar mig friheten nämna några ting där centerpartiet varit pådrivande gör jag det därför att man har talat så mycket om vad som gjorts från skilda håll att jag tycker att vi också borde få vara med på ett hörn. Vi anser att vi har varit pådrivande när det gäller lokaliseringen,

dvs. när det gäller att få ut näringsliv till glesbygderna och att hejda tillväxten av storstaden. Vi har varit pådrivande när det gäller miljöpolitiken, företagsdemokratien, decentraliseringen av bestämmanderätten och även beträffande kommunalskattutjämnningen.

Det är några saker som det finns anledning stryka under, sanningar som måste bli bekanta för allt fler. En sak är att man inte kan få löneförhöjningar totalt utöver de realpolitiska möjligheterna utan att det blir prisstegringar. Vi vet alla också att idealet – inga prisstegringar alls – inte kan uppnås, utan en viss prisstegring får vi finna oss i. Jag tror det finns skäl att tala om detta. Vidare vet vi att konkurrensen mellan olika grupper gör det svårare för oss att hålla oss så nära realnivån som vore önskvärt.

En annan sak som jag tycker det kan vara anledning att understryka är att framgång för näringslivet är framgång för oss alla. Det ger den gemensamma kakan som vi skall dela. Jag vet att finansministern har framhållit detta vid något tillfälle i någon skrift.

Reformerna på utbildningens område har syftat till ökad jämlikhet. Möjlighet för var och en att få utbildning enligt sina anlag och intressen var en målsättning. Det tycks råda en ganska utbredd uppfattning att språkfärdigheterna är sämre nu än tidigare, även när det gäller att hantera det egna modersmålet. Den nya skolan skall som vi vet ge en bättre förmåga att tala, även främmande språk, och det hälsar vi med tillfredsställelse. Men det är illa om andra delar av språkfärdigheterna försämras. Jag har även i ett tidigare sammanhang påpekat att vi skall ha samklang mellan utbildning och arbetsmarknad.

När det gäller samförståndslösningar talade statsministern om att ”vi kommer att lägga fram våra förslag”. Jag vet inte om han menade att samförståndet skulle bestå i att vi accepterar dem oförändrade. I så fall blir det nog inget samförstånd. Det måste förekomma resonemang om de olika förslagen antingen innan de läggs fram eller också därefter för att det skall finnas någon täckning för orden samförstånd, samarbete och samarbetsvilja.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Efter ett sådant anförande som herr Palme höll nyss framstår vår replikrätt som ännu mera orimlig. Den begränsning som vi har var en av anledningarna till att jag snubblade på orden och gjorde mig skyldig till en felsägning som herr Palme borde ha begripit var en felsägning om han tidigare hade deltagit i de ekonomiska debatterna. Vad jag syftade på var naturligtvis ökningstakten för bruttonationalprodukten och investeringarna.

Om vi har en hög absolut nivå på våra investeringar krävs det att vi ökar investeringstakten snabbare än andra länder. Jag har många gånger tidigare påvisat att det är betydligt dyrare att underhålla ett trevåningshus än en mycket liten kåk. Det borde herr Palme som sagt ha begripit.

Industrilandet Sverige måste följa med i ökningstakten. Det har vi inte gjort utan vi har släpat efter i förhållande till andra länder. Då jag nu och tidigare begärt att tillräckliga resurser skulle avdelas för att bygga upp den produktiva apparaten frågar herr Palme: Vad vill herr Bohman spara

på – försvaret, polisen? Det är samma fråga som jag alltid får av finansminister Sträng. Herrarna bortser helt från dynamiken i utvecklingen, nämligen att vi genom att bygga upp våra produktiva resurser i tillräckligt stor utsträckning kan producera mera och få mera över i samhället. Jag påvisade nyss att bara en procents större ökning av bruttonationalprodukten skulle ge oss 1,5 miljarder mera att dela på. Det är den problematiken som statsministern tydligen aldrig har velat lära sig, och det är den problematiken som varit avgörande för vår kritik emot regeringen på det här området.

Jag gjorde i avsnittet om demokratin ett försök att beskriva hur den enskilda människan upplever sin vardag. Jag tror inte att någon av dem som sitter i den här salen eller på läktaren anser att den beskrivningen var felaktig. Så upplever de enskilda människorna sin situation i dag. Och vi bör diskutera hur man skall bära sig åt för att ge dem en känsla av ett större medansvar, ett större medinflytande, större möjligheter att påverka sin egen tillvaro och sin egen miljö.

Jag medger, att jag inte talade så mycket om arbetsgivarnas skyldigheter, men jag pratade en timme, och jag tyckte nog att det var i längsta laget. Det är klart att jag kunde ha tagit upp även arbetsgivarnas skyldigheter. Jag hade kunnat tala om SJ och om problematiken SJ:s sociala ansvar och de marknadsproblem som SJ har att lösa, och många, många andra sådana frågor. Men jag sköt in mig rätt hårt på arbetsmiljön och identifierade mig med finansminister Gunnar Sträng, som i olika sammanhang har påvisat – jag tycker att han skall ha beröm för detta – att om vi inte har lönsamma företag i vårt land, då klarar vi inte de många olösta problemen och de brister som finns kvar i det svenska samhället. Jag tror att den saken förtjänar att åter och åter igen upprepas inför de många människor, som inte tänker på de ekonomiska sammanhangen. Det finns tillräckligt många som skriker och pratar och bara begär, men ge dem med på färden också en bit av realiteterna i tillvaron. Det tror jag de har nytta av.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Alla har väl nu klart för sig att herr Palme avsiktligt sparar de långa svaren till replikerna, då han har obegränsad tid och vi bara tre minuter var.

Han kommer nu med mytbildningen om utskottsförhandlingarna och glömmer att redovisa att det var socialdemokraterna som bröt dem utan att undersöka de slutliga kompromissmöjligheterna.

Han kommer med en mytbildning om riksplaneringen. Det finns, herr Palme, ingen redovisad fysisk riksplan för Västkusten, inga remisser, inga alternativ, ingen riksdagsbehandling. När herr Palme talar om att man tagit ett riksplanebeslut för Västkusten, så sviker han de idéer som han själv förde fram 1966 och fortfarande braverar med.

I fråga om åtgärder för den äldre arbetskraften krävde vi år 1968 liksom LO tidsbestämda generella åtgärder och begärde samtidigt en inventering av arbetsuppgifter för den äldre arbetskraften. Då kunde ni ha börjat.

Och så kommer mytbildningen om annonsskatten. Den skulle alltså

vara till för att stoppa kommersiell TV. Det var verkligen en praktisk vurpa. Om det är så man skall förstå huvudsyftet med detta huvudlösa förslag, ring då Sveriges Radio och tala om att det finns riksdagsbeslut. Men ring inte Sveriges Radio för att stoppa sanna nyheter.

Men det allvarligaste är frågan hur det skall bli med balanseringen av budgeten. Vi hade i fjol ett läge där vi sade att vi var villiga att i utskotten gemensamt komma överens om finansiering av önskvärda reformförslag. Det kunde ni ironisera över, för då hade ni egen majoritet. Men nu är ni en minoritetsregering och kan därför inte ironisera bort den situationen. Vi är som jag sade i mitt första inlägg beredda att i utskotten förutsättningslöst resonera om den ekonomiska stabiliseringspolitik som är nödvändig och rimlig. Vi är beredda att ta det fulla ansvaret för de åtgärder som är nödvändiga. Skall jag fatta statsministerns uttalande så att ni inte inser att i den nya situationen sådana allvarliga och förutsättningslösa resonemang skulle kunna föras i utskotten? I så fall är det djupt beklagligt, herr Palme.

Jag är ledsen om jag i min förra replik genom brådskan lät litet gnällig – det är verkligen inte min natur. Jag vädjar till statsministern att när han nu har obegränsad tid – låt vara att TV-kamerorna slutar arbeta om några minuter – ändå begagna detta tillfälle att tala om att ni menar allvar med den kompromissvilja som Ni talade om i slutet av Ert långa inlägg. Då kan den här allmänpolitiska debatten åtminstone har fört oss ett steg vidare i svensk politik.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Under två tredjedelar av sitt inlägg nu var tyvärr Gunnar Helén lika gnällig som gången före. Det är faktiskt inte i något slags konspiration utan av rimlig hänsyn till kammarens tid som jag har lagt upp mina svar på det här sättet.

Tanken att vi skulle föreslå annonskatt för att hindra reklam-TV är helt gripen ur luften. Jag sade bara att om annonskatt är så farlig för tidningarna, hur farlig måste då inte en kommersiell TV vara? Det var detta enkla konstaterande jag gjorde. De som vill ha kommersiell TV har genom motståndet mot annonskatten slagit undan benen under sig själva för framtiden.

När det gäller riksplanen var det faktiskt så att vi fattade ett beslut av riksplanekaraktär, där vi tog hänsyn till hela Västkusten. En total riksplan finns inte, men vi var tvungna att ta ett beslut, och då fick vi täcka in hela Västkustens behov. I det här läget måste man ta ställning och inte vänta. Jag tycker folkpartiet gjorde det enkelt för sig. Man skulle slippa gå till bohuslänningarna och säga: Nej, ni skall inte ha något raffinaderi i Lysekil, utan Lysekil får förtvina! Det slipper man säga. Man säger i stället: Vi kan inte ta ett beslut nu, utan får vänta på en plan. På samma sätt slipper man gå till Göteborg, som kämpar för sina intressen, och säga: Vi skall släppa fram ett raffinaderi. Man slipper alla obchagligheter genom att säga: Vi skall vänta.

Det kan aldrig vara god planering. Planering är att välja mellan olika alternativ.

Till herr Bohman vill jag säga att det inte är så uselt med en ekonomi

som under 1960-talet har utvecklats med 4 procent per år – mycket snabbare än någonsin tidigare. Under de två senaste åren har ökningen varit 5,7 procent och 4,3 procent. Procentuella ökningarna är svåra att nå, då som nu, därför att vi ligger så högt och har sådan begränsad arbetskraft. Men titta på produktivitetens utvecklingen hos de enskilda människorna i svensk industri! Den är inte dålig.

Vad min kritik gällde var följande! När herr Bohman talade om företagsidan, fanns hela tiden lönsamheten med som gräns för möjligheterna till förbättring. Men när han talade om samhället, fanns inte detta resonemang med alls. Det var bara en hård kritik mot en kall stat. Det fanns inget försonande hos detta samhälle.

Det anser jag vara en total brist på balans. Det är icke en verklighetsbeskrivning av det svenska samhället.

Så några ord om samförståndet. Visst lägger vi fram våra förslag – vi kan inte göra annat. Det är möjligt att man har resonerat på förhand, och man får fortsätta att resonera i efterhand. Men vi måste utgå ifrån vår politik. När de andra tagit ställning från sina utgångspunkter, då får vi se om det finns någon möjlighet att föra oss samman. Det är så man måste bedriva samförståndspolitik.

Herr Helén blev mot slutet väldigt magistral och lämnade det gnälliga skedet, och det var bra. Vi har ju ett särskilt utskott, finansutskottet, som skall behandla hela den ekonomiska politiken. Där har man möjlighet att öppet diskutera om stabiliseringspolitiken och ställa förslag. Jag har sagt att vi aldrig kan vara så bundna av prestige att vi säger oss, att inga andra förslag än våra egna är värda att övervägas. Vi får se på förslagen först. Innehållet är avgörande. Men det jag har varnat för är en tävlan i överbud, ty då förstör vi mycket mer än vi kan gagna något enskilt parti. Det får då erfarenheten visa. Och det som gäller finansutskottet måste i rimlighetens namn gälla alla andra utskott.

Vi kommer ju till slut fram till det, att de allmänna talesätten inte leder längre än till en viss punkt, när man talar om samförstånd. I nästa skede blir sakinhållet det avgörande. Då blir frågan om man kan bedriva en resultatpolitik, som Gunnar Hedlund brukar säga, eller inte.

Till sist, herr talman, bestrider jag inte alls att Gunnar Hedlund är en utomordentligt skicklig bilförare i politiken. Det var menat som ett beröm. Han är inte alltid helt trafiksäker, men det är den andra sidan av bilden.

Herr förste vice talmannen anmälde, att herr Bohman anhållit att till protokollet få antecknat, att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Om man har släppt in ett parti i Sveriges riksdag, bör det också ges normala möjligheter att arbeta här, sade herr Palme. Det var ju vänligt att släppa in oss – jag skall inte gå vidare in på den saken – men herr Palme skulle nog dra slutsatser av sin ståndpunkt också när det gäller debattordningen. Nu har fyra partier lagt beslag på hela den tid, under vilken direkt radio- och TV-utsändning pågår från remissdebatten. Sändningen slutar kl. 15. Planeringen är perfekt: Nytt hus, samma gamla innehåll.

Herr talman! Två huvudlinjer står alltmer emot varandra i politiken. Anhängarna av den ena anser att samhällsbygget i huvudsak är färdigt och att det inte behövs några stora sociala reformer, ännu mindre någon grundläggande förändring. De problem som finns och uppstår skall lösas genom utveckling av det kapitalistiska samhället. Den andra linjens anhängare hävdar däremot att nuvarande ägare- och maktförhållanden omöjliggör en lösning av tidens brännande problem. Det krävs en grundläggande förändring av samhället. Produktion och samhällsliv i övrigt måste bygga på nya principer, på socialistiska grundvalar.

Företrädarna för den första linjen har utvecklat sina synpunkter i 1970 års långtidsutredning, i årets finansplan och Industriförbundets skrivelser. De är anhängare av svensk anslutning till EEC och av den nuvarande regionpolitiken, som skapar en allt starkare obalans mellan olika delar av landet.

Anhängarna av den andra linjen säger nej till svensk EEC-anslutning och kräver en helt ny regionpolitik, som åt varje län skapar full effektiv sysselsättning utan avfolkning. De betraktar långtidsutredningen och dess omsättning i årets finansplan som uttryck för borgerliga, kapitalistiska värderingar och förkastar dem som grundval för arbetarrörelsens politik.

Motsättningarna mellan dessa bägge huvudlinjer i politiken är inte nya. De återspeglar klassmotsättningarna i det kapitalistiska samhället och är lika gamla som detta. De formulerades t. ex. av Axel Danielsson i en artikel skriven år 1892. Han sammanfattade den första linjen på följande sätt: "privataffär, banker, arbetsmarknad, pengar, ränta, jordegendom osv., med andra ord: bibehållande av det kapitalistiska samhällets produktions- och distributionssystem". Den andra linjens program var enligt Danielsson: "politisk och yrkesmässig organisation av arbetarklassen, kamp under sträng disciplin mot kapitalet, utbredning av ekonomiska kunskaper bland massan, parlamentarisk verksamhet av kritisk och agitatorisk art, reformarbete efter vissa bestämda metoder, varigenom en social revolution förberedes och underlättas". Det första programmet benämnde Axel Danielsson liberalism – och det omfattades av borgarklassen – det andra socialdemokrati, och för detta stod arbetarrörelsen. Svensk socialdemokrati har alltså inte alltid följt de linjer som herr Palme tidigare under denna debatt utvecklat. De ledande inom dagens socialdemokrati har övertagit det liberala programmet.

Den debatt som förs mellan den socialdemokratiska regeringen och de borgerliga partierna gäller därför – det har också framgått av dagens debatt – inte samhällets grunder. Den gäller enbart olika synpunkter på förvaltningen och skötseln av det kapitalistiska samhället. Därigenom utnyttjas inte den stora kraft som den socialdemokratiska rörelsen besitter och den massanslutning som partiet har i arbetarklassens intresse. Om denna kraft i stället sattes in för att bryta storfinsansens maktställning, skulle en verklig samhällsömdaning kunna äga rum. Nu finns det många socialdemokratiska partimedlemmar och väljare som kritiskt frågar var rörelsens socialistiska idéer finns gömda i långtidsutredningen och finansplanen.

Samtidigt växer inom olika grupper och rörelser fram en allt starkare kritik av normer, värderingar och utvecklingslagar vilka har sin grund i

det kapitalistiska systemet. Allt fler förstår att produktion och samhällsliv måste baseras på andra principer än profit och hänsynslöshet. De märker att mycket av det som kallas välstånd tillkommit till priset av miljöförstöring och förgiftning, att standardhöjningen delvis är skenbar, delvis har dyrt betalats av lönarbetarna med förslitning av kroppar och nerver. Vi blir inte friare med större avbetalningsskulder och hårdare ackordsarbete. Vi blir inte tryggare av att hela regioner avfolkas eller av att vi måste omskolas vart femte år. Vi får inte bättre service när avstånden blir längre till arbetsplats och butik. Välståndet stiger inte med antalet nedlagda trafiklinjer i glesbygden och antalet nyinflyttade i trista förortsområden. Vårt människovärde ökar inte med kapitalets koncentration och byråkratins makt.

Det räcker inte med att satsa på så stor produktion som möjligt. Vi måste också granska vad produktionen består av och söka bedöma om det är sådant som människorna själva har behov av och vill ha. Kravet på en mera rättvis fördelning måste också ställas i förgrunden. Nu växer klyftorna i fördelningen av inkomster och förmögenheter och klassamhället finns kvar på alla områden. Låginkomsttagare, pensionärer och barnfamiljer måste äntligen ställas i centrum för politiken och erhålla en rimlig standard. Prisstegringen måste stoppas, priser och hyror sänkas genom att mervärdeskatten tas bort på livsmedel, genom räntesänkning.

Ståndpunkter och krav som jag nu nämnt företräds inte enbart av vänsterpartiet kommunisterna utan även av växande delar av den fackliga rörelsen, av ungdomsorganisationer liksom av frontorganisationer över partigränserna. Men deras plats på den politiska kartan är framför allt till vänster. De krav som måste ställas på den socialdemokratiska regeringen är enligt vår mening att den omprövar den huvudlinje som kommer till uttryck i årets finansplan och i stället beslutar sig för en öppning åt vänster i politiken. Utan en sådan öppning åt vänster ges ingen lösning i arbetarklassens intresse av dagens brännande problem och kan inte heller någon hållfast grund läggas för framtidspolitiken. Risk finns då för att de borgerliga partierna i nästa val erövrar en majoritet i riksdagen.

Vänsterpartiet kommunisterna fortsätter att verka för en vänsterkurs i politiken såväl ute på arbetsplatserna och i bostadskvarteren som i riksdagen. Vi intar här ingen vägmästarställning, som det ibland brukar sägas och som också har påståtts i den föregående debatten, utan representerar ett socialistiskt parti som i alla politiska frågor kommer att försöka påverka avgörandena i löntagarnas intresse och utifrån socialismens idéer.

Regeringen motiverar sin finansplan med att jämvikt måste skapas i de utländska betalningarna, men det finns andra metoder att klara den uppgiften än att ensidigt satsa på de kapitalistiska företagens intressen. Under förra året tillät man en spekulativ uppbyggnad av företagens lager med över 5 miljarder kronor, i betydande utsträckning genom import. Lageruppbyggnaden antas bli mindre i år, men den beräknas ändå uppgå till ett par miljarder kronor. Denna spekulativa tillväxt i lagerinvesteringarna har varit så stark att den mellan första halvåret 1969 och första halvåret 1970 motsvarar en ökning av bruttonationalprodukten under samma tid med mellan 4 och 5 procent. Samtidigt försvagades mellan

dessa perioder handelsbalansen med cirka 950 miljoner kronor. Sambandet är klart. Men varför gjordes inga som helst ingripanden mot denna spekulation? Är det bara löntagarna och de små konsumenterna som regeringen vågar sig på?

Vårt parti har under en följd av år krävt en hårdare tillämpning av valutalagstiftningen men länge mötts med beskedet att detta inte var möjligt på grund av Sveriges internationella åtaganden. En viss åtstramning gjordes för något år sedan, men den är otillräcklig. Vi anser att en skärpning måste göras och strängare regler tillämpas när det gäller all verksamhet som reser anspråk på valutan.

Regeringens politik går ut på att öka export och investeringar på bekostnad av konsumtionen. I finansplanen hävdas att denna politik också skulle leda till förbättringar av arbetsmiljön och till en bättre regional balans. Påståendet torde vara falskt. En del av problemen i arbetsmiljön sammanhänger visserligen med äldre, omoderna arbetsplatser, men till övervägande del finns arbetsmiljöproblemen i den moderna industrin med löpande band, MTM, hets och stress för arbetarna. Teknisk modernisering av industrier löser alltså i och för sig inte problemen. För en lösning krävs makt för arbetarna i företagen. Men regeringens politik, som den linjeras i finansplanen, kommer i stället att ytterligare öka storfinansens makt.

På liknande sätt är det med regionproblemen. Påståendena att dessa nu är på god väg att lösas är verkligen överdrivna. Den regionala obalansen fortsätter att växa, och denna process kommer att ytterligare skärpas med regeringens politik.

Enligt låginkomstutredningen fanns det 1966 nära 400 000 personer som på grund av öppen arbetslöshet och mellan 600 000 och 700 000 personer som på grund av dold arbetslöshet endast delvis eller inte alls hade något förvärvsarbete. Summan av öppen och dold arbetslöshet utgjorde med andra ord grovt räknat en miljon personer eller drygt 20 procent av arbetskraften. Samma utredning konstaterar att av de anställda, de som var i arbete, hade drygt 18 procent en total inkomst understigande 10 000 kronor och cirka 35 procent en total inkomst understigande 15 000 kronor. Härtill kommer över 200 000 människor, som helt saknade inkomst och var hänvisade till socialvården för sin försörjning.

En stor och växande grupp människor i samhället löper risk att ställas vid sidan av arbetslivet redan då de är i arbetsför ålder, därför att de skadats i arbetet eller inte uthärdar den uppdrivna exploateringen. Medicinska experter har beräknat att denna grupp utgör 10 procent av landets befolkning eller över 800 000 människor. Inbillar sig regeringen verkligen att den politik man fastlägger i årets finansplan kan lösa dessa problem?

Regeringen har länge talat om jämlikhet. Nu säger den att först måste man öka exporten, öka investeringarna, stödja de kapitalistiska företagen med skattelättnader, bankkrediter och statligt förmedlade lån, sedan kan man börja fundera på jämlikheten igen. Regeringens valspråk tycks vara, med en travestering av Tolvskillingsoperan: Först kommer profiten, sedan kommer moralen.

Det är denna princip som ett växande antal människor – i arbetarklassen, bland ungdomen – vägrar att acceptera. De kräver att de arbetande människorna och deras behov och intressen skall bestämma utvecklingen, inte kapitalets profitkrav.

Regeringen borde vara medveten om att stark kritik mot långtidsutredningen och dess slutsatser kommer inte endast från kretsar som står till vänster om det socialdemokratiska partiet, utan också från starka grupper inom det egna partiet. Tidskriften Fackföreningsrörelsen anser "att hela utredningen baseras på en förlegad, borgerligt influerad syn på samhällsekonomin funktionssätt". Chefen för LO:s utredningsavdelning, Clas-Erik Odhner, säger: "Utredningens slutsatser präglas i hög grad av ett tekniskt-ekonomiskt och fruktansvärt begränsat synsätt, som är en kvarleva från den tid då BNP-begreppet på ett helt annat sätt än i dag motsvarade välfärdsmålsättningarna." Och Aftonbladet, LO:s tidning, skriver om långtidsutredningen att "vad som skenbart förefaller vara en objektiv statlig utredning i själva verket är en skrift som baseras på borgerliga politiska värderingar".

När finansministern och regeringen signerade årets finansplan visade de därmed att de struntar i den kritik som riktats mot 1970 års långtidsutredning. Eller kanske vill de inte förstå den. I vilket fall som helst, regeringen gör sig därmed skyldig till en politisk omdömeslöshet. Kritiken mot långtidsutredningen gäller nämligen ett av de största problem som varje regering står inför i dag i de moderna industrialiserade samhällena.

Frågan gäller: skall man fortsätta att bara slentrianmässigt använda summan av landets produktion av varor och tjänster – bruttonationalprodukten – som mätare på utvecklingen, välståndet eller vad det nu kallas? Måste man inte komma längre och i stället direkt ha som målsättning en ökning av människornas välfärd? Denna frågeställning har aktualiserats av många företeelser.

I dagens samhälle finns det många typer av »överflödsproduktion» som inte tjänar något förnuftigt ändamål. Redan etablerade varor ändras ständigt, ofta i oväsentliga detaljer, t. ex. kläder och bilar, för att öka konsumtionen. Reklamen skjuter in sig på prestige- och modernitetskrav. Det framställs ständigt nya produkter vilkas berättigande ofta kan ifrågasättas. Förpackningar och emballage bidrar till att öka varukonsumtionen och drar inte bara stora kostnader i sig utan också för renhållning och destruktion. Den yttre miljön förstörs och naturkapital fördärvas genom ohämmad exploatering och kapitalistisk produktion för profit. Människor slits ned fysiskt och psykiskt i produktionen och i ett samhälle som inte är byggt för att motsvara deras behov.

Bruttonationalprodukten ökar genom produktion av krigsmateriel – Industriförbundet vill ju nu att vi skall gå ännu längre på den vägen – , genom kvaddning av bilar som kräver reparation eller nyinköp, genom trafikolyckor som leder till långvariga sjukhusvistelser, genom att samma finansgrupp både förgiftar naturen och framställer och säljer medel för miljövården.

Människor stöts i allt större antal ut ur produktionslivet, och avfolkningsbygderna får allt svårare att överleva, men bruttonationalpro-

dukten ökar.

Jag vill fråga regeringen – här kanske jag får vända mig till det enda närvarande statsrådet fru Odhnoff: Är det inte hög tid att ställa målsättningen för samhällspolitiken på ett vidare sätt? Vill regeringen som en första åtgärd ta initiativ för att framlägga en annan typ av långtidsutredning som utgår just från dessa vidare målsättningar?

Den typ av kritik som jag här erinrat om kallas ibland kritik mot konsumtionssamhället eller överflödssamhället. Det kan vara missvisande termer. Alla människor lever verkligen inte i överflöd eller har en tillräcklig konsumtion i dagens svenska samhälle. Jag har redan erinrat om låginkomstutredningens uppgifter, och de sakförhållanden som ligger därbakom är det inte svårt att få kontakt med. Det gäller låginkomsttagare av olika kategorier, stora barnfamiljer, ensamstående kvinnor med mycket låga inkomster, pensionärer, på olika sätt handikappade, skadade i arbetslivet, dem som drar sig fram genom arbete i s. k. skyddade verkstäder, socialt utstötta, dem som stannat kvar i avfolkningsbygderna, utlandsfödda arbetare i storstädernas slumområden. Det är långt kvar till jämställdhet i samhället och det blir ännu längre kvar om finansplanens och långtidsutredningens målsättningar genomförs.

Det är nödvändigt att kämpa för en bättre fördelning av inkomster och förmögenheter, som innebär att de sämst ställdas standard förbättras och deras liv blir lättare. Pensionsåldern måste sänkas för alla till 65 år, pensionsbeloppen höjas i betydligt raskare takt än vad som nu sker. Utbyggnaden av daghemmen har släpat efter i många år och vad som nu föreslås är otillräckligt mot bakgrunden av att enbart under 1970 ytterligare 50 000 kvinnor gick ut i förvärvsarbete av vilka hälften hade barn i förskoleåldern. Bostadsbyggandet får inte pressas ihop som ett dragspel därför att exportindustrin reser anspråk. Planerna på att slopa hyresregleringen måste bekämpas, eftersom hyrorna genom en sådan åtgärd skulle öka ännu mera. Kampen för en bättre arbetsmiljö blir effektiv endast om den leder fram till så stränga normer för buller, förgiftningsrisker osv. att denna typ av skador i arbetslivet helt kan elimineras. Lönarbetarnas möjligheter att erövra ett verkligt inflytande inom företagen och på sina egna arbetsvillkor måste underlättas genom förbud mot bestämmelser av typen § 32 och avskaffande av strejkförbudet i kollektivavtalslagen.

Ansträngningarna att förbättra löntagarnas och pensionärernas levnadsvillkor underlättas om det blir en sådan prövning och en sådan ändrad inriktning av hur tillgångarna i samhället används, som jag förut har talat om. Olika användningssätt av tillgångarna måste ställas mot varandra. För oss – och jag tror inte att vi är ensamma om den värderingen – framstår det som orimligt att man inte skall kunna förbättra pensionerna och de lägsta inkomsterna ordentligt, liksom att man nu börjar ifrågasätta det beslut som tagits om ökningen av u-landsbiståndet samtidigt som militärapparaten kostar 7 miljarder kronor om året, en spekulativ lageruppbyggnad kan äga rum med 5 miljarder kronor på ett år och utlandsturismen kosta 2 miljarder kronor i underskott.

Det finns metoder att driva en utjämningspolitik inom vårt land utan

att betalningsbalansen därför behöver råka i fara. Och omvänt måste de problem som uppstår beträffande betalningarna i förhållande till utlandet lösas på annat sätt än genom åtgärder som innebär att storkapitalets makt och profiler ytterligare ökar, klassamhället befästs och en verklig politik av utjämning skjuts på framtiden. Vi anser att förslag i årets finansplan på ett oriktigt sätt gynnar de stora företagens intressen: investeringsavdrag, förturen beträffande krediter, Investeringsbankens nya giv med exportkrediter. Regeringen lär få svårt att övertyga lönarbetarna om att det, som herr Palme påstod i sitt tal här tidigare, egentligen är de som sparar genom dessa favörer till storföretagen.

Vad har det blivit av näringspolitiken med radikala förtecken som skulle bryta ner klassamhället? Vad har det blivit av jämlikhetspolitiken som skulle avskaffa klasskillnaderna och de sociala orättvisorna? Socialdemokratin får akta sig så att den inte kommer i samma läge som prästen i Sven Delblancs roman, som talat länge om jämlikhet utan att någonting hände och fick det omdömet av en av församlingsborna att det tydligen bara gällde "en jämlikhet i det andliga, som inte lägger så mycket som ett soppen i Signe Svenssons gryta — —". Och Signe Svensson tillade: "Men jämlikhet i anden är jag fan så litet betjänt av."

När vi hävdar att det från olika synpunkter skulle vara olyckligt om Sverige ansluts till EEC, så är det inte därför att politiken i vårt land som den nu förs skulle vara föredömlig. Det som brukar kallas strukturomvandlingen inom näringslivet har betytt större otrygghet, växande inkomstklyftor, ökad rovdrift med människor och natur. Där bygderna härjas av permitteringar och företagsnedläggningar erbjuds folket valfrihet mellan arbetslöshet och avflyttning. I de för storfinansen lönsamma expansionsområdena möter människorna en överexploaterad miljö med brist på bostäder, rekreationsmöjligheter och andra elementära livsbetingelser. Samtidigt som svenska företag flyttar sin produktion utomlands växer det utländska storkapitalets inflytande i flera viktiga branscher.

Det växande motståndet mot svensk EEC-anslutning bland arbetare, tjänstemän, småföretagare och ungdom grundar sig på konkreta erfarenheter av vad den monopolkapitalistiska strukturomvandlingen innebär. Man är medveten om att EEC betjänar samma slags utveckling — men i europeisk skala och under den västeuropeiska storfinansens direkta kontroll.

EEC är de västeuropeiska monopolens gemenskap. Den är en tullunion med en gemensam tullmur utåt, som i genomsnitt är högre än Sveriges och som särskilt drabbar import från icke industrialiserade länder. Herr Palme får nog svårt att klara ut hur högre tullar för vårt land till nackdel för u-länderna kan försvaras med principen om frihandel — för att inte tala om solidariteten med de fattiga folken. EEC är också en ekonomisk gemenskap. Som ekonomisk gemenskap syftar EEC i första hand till att garantera kapitalet full rörelsefrihet. Detta kräver inskränkningar i den politiska nationella självbestämmanderätten. Konsekvensen av den gemensamma marknaden är ett successivt upphävande av de anslutna ländernas möjligheter att föra en självständig politik.

Att ta ställning till svensk EEC-anslutning är därför att ta ställning för

eller emot nationell självbestämmanderätt. Det väsentliga är alltså inte de s. k. neutralitetsförbehållen – dessa är helt enkelt otillräckliga. Det borde vara självklart att svensk neutralitetspolitik har som första förutsättning att bestämmanderätten över alla avgörande delar av den svenska politiken ligger i Sverige. Varje form av anslutning till EEC omöjliggör en neutralitetspolitik därför att den innebär ett uppgivande av viktiga delar av den nationella självbestämmanderätten.

Vi anser det oriktigt att förhandla på den grundval som framlagts av regeringen vid sammanträdet i Bryssel den 10 november 1970. Det borde i stället klart sägas ifrån, att Sverige icke kan tänka sig någon som helst form av deltagande i utvidgningen av EEC, inte heller i formen av en tullunion, som bl. a. skulle försvåra handeln mellan vårt land och alla länder utanför EEC, däribland många u-länder. Det enda som kan accepteras är handelsöverenskommelser av normalt slag mellan suveräna stater.

Skulle regeringen försöka driva igenom en överenskommelse med EEC, som berör riksdagens och regeringens författningsenliga befogenheter, måste enligt vår åsikt ett sådant förslag underställas folkets ställningstagande genom allmän folkomröstning.

Herr talman! I sydöstra Asien fortsätter USA-imperialismen sitt brutala angreppskrig mot folken. Med flyngrepp och andra väpnade attacker försöker denna stormakt att förrinta det nationella oberoendet för folken i Laos, Kambodja, Vietnam. Vi är anhängare av och vill försvara den nationella självbestämmanderätten – det svenska folkets liksom andra folks. Det är en konsekvent internationalistisk ståndpunkt. Men den måste komma till uttryck även i handling, och därför kräver vi erkännande av den revolutionära regeringen i Sydvietnam och villkorslöst och ökat stöd till Nordvietnam och FNL.

I övrigt anser vi att Förenta staterna måste tvingas att upphöra med alla krigshandlingar i Sydostasien och fullständigt dra tillbaka sina trupper.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Jag skall inte orda mycket om överläggningarna angående fördelningen av utskottsplatser. Men ett uttalande av herr Palme tidigare i dag gick ut på att vi från de tre stora oppositionspartierna skulle ha ställt som villkor att socialdemokraterna icke skulle ha majoritet i något utskott. Får jag säga rakt ut att det inte finns någon grund för ett sådant påstående av herr Palme. Det måste bero på att han är dåligt informerad om vad som ägde rum vid dessa förhandlingar. Vi förklarade uttryckligen vid bordet att vi självfallet inte skulle lägga oss i hur socialdemokraterna utnyttjade de utskottsplatser som de då förhandlade om med de tre stora oppositionspartierna.

Vi förklarade dessutom att om vi nådde en överenskommelse om å ena sidan det antal utskott i vilka de tre stora oppositionspartierna skulle ha majoritet och å andra sidan det antal där socialdemokraterna skulle ha

majoritet och om socialdemokraterna därefter önskade ta upp diskussioner med kommunisterna, som då icke var närvarande, för att ställa ett antal platser till deras förfogande, så var vi också beredda att rösta på en gemensam lista där kommunisterna fanns placerade. Jag tror det är rätt viktigt att slå fast att detta sades rakt ut och öppet vid förhandlingsbordet, varför det icke finns grund för det påstående som herr Palme gjorde här nyss.

Men hellre än att flytta sig från den position som socialdemokraterna intagit – 12 utskott med majoritet för socialdemokrater eller socialdemokrater plus vpk och 4 utskott med majoritet för centern, folkpartiet och moderaterna – så valde man valsamverkan med vpk. Socialdemokraterna är i sin fulla rätt till detta. De gjorde sitt val, och vi noterade det som ett politiskt faktum.

När det gäller de övergripande målen i den ekonomiska politiken har ända sedan 1930-talet framför allt tre mål stått i förgrunden – full sysselsättning, snabb produktionstillväxt och stabila priser. Periodvis har man också uttryckligen betonat ett fjärde mål, nämligen inkomstutjämning. Men i årets finansplan finns, som jag uppfattar det, en nyhet i detta avseende. Där nämns också som en övergripande målsättning för den ekonomiska politiken en bättre regional balans. Det är såvitt jag kan erinra mig första gången som man på mera auktoritativt håll inom socialdemokratin har lagt fram kravet på utjämning inte bara mellan olika individer utan också mellan olika landsdelar i detta sammanhang.

Regional balans är i många avseenden enligt min mening en förutsättning för full sysselsättning, för prisstabilitet, för snabb ekonomisk tillväxt och för inkomstutjämning. Att den är en förutsättning för den fulla sysselsättningen behöver jag väl inte närmare utveckla. Inte minst de senaste årens erfarenheter bör ha lärt oss alla att vi inte rår på arbetslöshet och undersysselsättning, hur bra arbetsmarknadspolitik än må vara, om vi inte samtidigt inriktar oss på att först och främst försöka skaffa människor arbete i de regioner där de är bosatta, där de vill bo och arbeta.

Sambandet mellan regional balans och snabb expansion framstår inte minst i dagens läge tydligt. På många håll klagar man nu över arbetskraftsbrist, men samtidigt gör vi oss skyldiga till slöseri med arbetskraftsresurser genom att vi inte utnyttjar arbetskraften i vissa regioner fullt ut. Här finns det en reserv som kan användas för en fortsatt snabb produktionsökning.

Då det gäller påverkan på prisutvecklingen tror jag också att man numera allmänt inser att de överhettade områdena – främst storstadsområdena – utgör inflationshärddar av stora mått. När inflationsbrasan flammar upp med jämna mellanrum hämtar den mycket av sin näring ur arbetskraftsbristen men också ur överefterfrågan på mark och andra nyttigheter i storstadsområdena.

Likaså går det lätt att finna ett samband mellan de senaste årens regionala obalans och tendenserna till växande klyftor i inkomst- och standardhänseende. Svårigheterna för många i utflyttningsregionerna att över huvud taget få jämn sysselsättning är naturligtvis den grundläggande orsaken, men den regionala obalansen ger också utslag i stor lönesprid-

ning mellan dem som har jobb.

Regional balans bör emellertid inte bara ses som ett sätt att uppnå full sysselsättning, expansion, någorlunda lugn prisutveckling och ökad jämlikhet i inkomstavseende. När vi från centerns sida drivit kravet på bl. a. bestämda befolkningsramar för olika områden har vi självfallet gjort det för att på sikt trygga människors standard inte bara när det gäller inkomster utan också när det gäller sådant som tillgång på skolor, vägar och annan samhällsservice samt förutsättningarna för kommersiell service. Utflyttningen kan ju inte få drivas hur långt som helst – och jag frestas tillägga hur planlöst som helst – utan att möjligheterna att ge människorna lika standard i det avseendet rycks undan ganska snabbt. Det är därför enligt min mening angeläget att ha med regional balans som ett övergripande mål för den ekonomiska politiken, och jag är naturligtvis glad för att denna tanke har fått komma till klart uttryck i finansplanen.

Sedan gäller det förstås att se till att målsättningen kan förverkligas. Man blir ju en aning betänksam i det avseendet om man läser långtidsutredningen, som bör vara något av en vägvisare åtminstone för första hälften av 1970-talet. Där avvisas inte bara ”en mera bunden planering av olika regioners utveckling i form av vissa ramar för befolkningstillväxt, investeringar etc.”, utan utredningen förutser också att det på längre sikt kan visa sig nödvändigt att successivt minska stödet till områden och tätorter som saknar tillväxtmöjligheter. Man skulle alltså minska det stöd som i dag utgår till ifrågavarande områden och tätorter! Om detta skulle få bli vägledande för det regionalpolitiska handlandet är jag övertygad om att man har mycket små möjligheter att uppnå samtliga de målsättningar som ställts upp i finansplanen. Det skulle vara intressant att veta vilken kurs socialdemokratin tänker hålla när det gäller dessa anvisningar från långtidsutredningens sida.

Finansministern anmäler i finansplanen att de nödvändiga förbättringarna av balansen i utrikeshandeln måste sökas på varusidan. Underskottet i handelsbalansen måste vändas till ett kraftigt överskott säger finansministern, och det är ju en målsättning som alla måste dela. För att vi skall kunna nå detta mål krävs att resurserna inriktas på att öka exporten och att en ”fortsatt snabb utbyggnad av den utlandskonkurrerande hemmaindustrin kommer till stånd”.

Jag skulle tro att det är ytterligt få som har kunnat uppfatta vilka politiska åtgärder från regeringens sida som under senare år har varit ägnade att underlätta en snabb utbyggnad av den utlandskonkurrerande hemmaindustrin. Under flera år har från centerns sida krävts att statsmakterna skulle lägga fast ett näringspolitiskt handlingsprogram, men regering och socialdemokrater har varit direkt kallsinniga inför denna propå. Eljest hade man ju i ett sådant sammanhang haft en möjlighet att ange efter vilka vägar man hittills har försökt främja den importkonkurrerande hemmaindustrin och på vilket sätt man nu kommer att förstärka dessa åtgärder.

Jordbruksnäringen kan i långa stycken jämföras med den importkonkurrerande industrin. Det finns emellertid en avgörande skillnad, och den ligger däri att alla industriländer av skilda anledningar – främst beredskapskäl – har utformat skyddsregler för att upprätthålla en viss

Nr 8

Tisdagen den
19 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

inhemsk produktion. För Sverige, som har valt att stå vid sidan av alla försvarsallianser, är det särskilt viktigt att upprätthålla en nödvändig inhemsk livsmedelsproduktion. När principerna för den nuvarande jordbrukspolitiken fastställdes handlade socialdemokraterna under uppenbar påverkan av en ekonomisk teori som gick ut på att strukturomvandlingen av svenskt jordbruk skulle ske så snabbt som möjligt. Man tog inte hänsyn till att processen redan gick så snabbt att verkningarna för enskilda och bygder var smärtsamma nog. Under utredningsskedet talade man t. o. m. om att genom prispress påskynda den processen. Varje varningens ord avisades som uttryck för ett överdrivet gruppegoistiskt intresse. Man förespeglade konsumenterna långtgående prissänkningar, bara den socialdemokratiska jordbrukspolitiken fick sättas i verket. Dessutom skulle den s. k. resursöverföringen av arbetskraft och kapital innebära klara vinster för hela folkhushållet också i andra avseenden.

Dessa teser drev man trots att erfarenheterna av strukturomvandlingen inom näringslivet i dess helhet redan var dystra nog. Det var fullt klarlagt att en god del av de anställda vid ett företag som tvingades lägga ner trots högkonjunktur som regel inte kunde få nya arbeten ens i våra största tätorter, där näringslivets differentiering är som bäst.

På socialdemokratiskt håll säger man det inte rakt ut, men även där är man nog innerst inne medveten om att jordbrukspolitiken har gått fel. Prissättningen liksom rationaliseringskungörelsens utformning har lett till en kraftig avgång från jordbruksnäringen, så kraftig att man befarar att vår självförsörjningsgrad ligger *under den nivå som till varje pris måste upprätthållas*. Det är den ena effekten. Den andra är inte mindre allvarlig och verkligen intressant mot bakgrunden av den deklaration i finansplanen som jag nyss återoppat om fortsatt satsning på den utlandskonkurrenrande hemmaindustrin.

För friställda äldre jordbrukare gäller detsamma som för friställda äldre inom näringslivet i övrigt: det är svårt – ja, hart när omöjligt – att få ett nytt arbete. Och svårigheterna ökar naturligtvis med avståndet till tätorterna. Denna delvis frammanade arbetslöshet har fått mötas med arbetsmarknadspolitiska åtgärder av olika slag. Det är självklart. Ingen grupp får ställas utanför. Vi har också efter måttet av vår förmåga försökt att driva på detta för att göra det sociala skydds nätet tätare. Men dessa åtgärder för att ordna sysselsättning och försörjning har naturligtvis rest krav på statskassan.

Sambandet mellan å ena sidan jordbruket och å andra sidan natur- och miljövården har kommit att framstå allt tydligare ju längre jordbruksnedläggningen fortgått. Det sambandet har framstått klart även för den mest motsträvige. För att över huvud taget kunna rädda värdefulla delar av vårt kulturlandskap har kommunerna och staten fått ta på sig betydande kostnader. Tillsammans med andra kostnader har dessa självfallet medverkat till att öka statens upplåningsbehov och minska utrymmet för t. ex. näringslivets investeringar. Som en ytterligare följd av jordbruksnedläggningen har nu uppstått ett behov av att importera jordbruksprodukter. Detta behov täcktes tidigare av människor som ingenting hellre skulle ha önskat än att få fortsätta med sin verksamhet fram till

pensionsåldern — om förutsättningarna hade getts dem. Denna nya import, som försämrat och försämrar vår handelsbalans, medverkar naturligtvis till de bekymmer som finansministern nu har att brottas med.

Förmodligen har denna utveckling lämnat positiva spår i bruttonationalprodukten. Man har plötsligt börjat mäta en massa saker som icke har mätts förut. Men finns det egentligen någon som vill stå upp och göra gällande att denna strukturomvandling — påskyndad genom medvetna politiska åtgärder — är uttryck för en god, önskvärd och förnuftig ekonomisk utveckling?

Det är fullt klart att utvecklingen för svenskt jordbruk måste vändas. Vi kommer att motionsvägen ta upp frågan i hela dess vidd.

Det är en generell regel att vid varje företagsnedläggning 15 — 20 procent av de anställda kommer att ha ytterligt små möjligheter att få ett nytt arbete i den s. k. öppna marknaden. Det gäller hur stora ansträngningar arbetsmarknadsverket än gör, hur gott varsel man än har, hur noga man än på den sidan försöker förbereda det hela och möjliggöra för människor att få nya anställningar. Det blir alltid 15 — 20 procent åt vilka det inte går att hitta ny sysselsättning. Egendomligt nog gällde detta även under den högkonjunktur vi just har upplevt. Företag efter företag ropade efter folk, men denna andel av de anställda vid ett nedlagt företag har inte kunnat placeras. Ju snabbare strukturomvandling, desto fler måste beredas sysselsättning och försörjning genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. För att undvika varje missförstånd vill jag ha sagt att centern aldrig tvekat att genom samhällets försorg garantera dem utkomstmöjligheter som ställts utan arbete. Vi har också alltid varit beredda att medverka till den inkomstförstärkning som krävs för förverkligandet härav. Men alldeles oavsett takten i nedläggningarna är det en oroande utveckling att vi håller på att få en grupp på arbetsmarknaden som ställs utanför. Det kan inte vara någon tvekan om att effektivitetskravet har en felaktig inriktning om detta har drivit fram denna utveckling. Det är en kortsiktig arbetsgivarinställning att tacka nej till arbetskraft därför att den uppnått en viss ålder.

Alla undersökningar tyder på att det är arbetskraften som kommer att bli den avgörande knapphetsfaktorn i vårt land under den överblickbara framtiden. Det nödvändiga arbetskraftstillskottet kommer att utgöras av gifta kvinnor och invandrare. Finansministern prioriterar med all rätt varuproduktionen och det är viktigt att denna sektors behov av arbetskraft kan tillgodoses. Vi kan notera att praktiskt taget varje länsarbetsnämnd anmäler, att industrin har ett behov av yrkesutbildad arbetskraft som inte kan tillgodoses. Men ännu allvarligare är det man kan få veta vid personliga samtal med arbetsförmedlare. Erfarenheten hos dem är enahanda — det är allt färre ungdomar som är intresserade av industriarbete. Arbetsvalet skall naturligtvis vara fritt för var och en, men om det visar sig vara en ihållande tendens att ungdomarna vänder industrin och kroppsarbetet ryggen är det fara å färde. Vi kan av en mängd olika skäl inte lita till att invandrad arbetskraft skall ta jobb som vi svenskar inte vill ha.

Vad är det som är orsaken till att en allt mindre del av ungdomen inte är intresserad av dessa arbeten? Har det att göra med sociala värderingar?

Beror det på erfarenheter som föräldragenerationen har gjort? Vad är det i så fall för erfarenheter som är så negativa, att inte yrkesstoltheten leder föräldern att försöka föra yrkesskickligheten vidare till nästa generation? Är det lönesättningen? Eller är det arbetsförhållandena—arbetsmiljön—arbetsvillkoren? Har det med arbetsgivarens sociala ansvar att göra? Är det har det med utformningen av utbildningsväsendet att göra? Är det möjligen så att utbyggnaden av attraktiv yrkesutbildning fått komma i andra hand? Och har detta i så fall kommit att innebära att den som en gång börjat med teoretiskt inriktade studier därefter inte kan tänka sig industri- eller kroppsarbete? Hur är de ekonomiska villkoren för den enskilde vid grundläggande yrkesutbildning i jämförelse med motsvarande villkor vid omskolning? Är arbetsdemokratins villkor sämre för den som utövar kroppsarbete än för andra anställda?

Det finns säkert fler frågor som kan ställas i detta sammanhang. Det går inte att i dag ge detaljerade svar, men jag tror att vi måste få fram dem för att bli i stånd att göra dessa arbeten attraktiva — få dem att framstå som meningsfyllda för den unga generationen. Vi kan aldrig komma ifrån att det är fråga om att klara av grundvalen för hela vår ekonomi.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Vi har ju samlats här under nya förhållanden. På en punkt tycks dock en förändring beklagligtvis inte ha skett. Under herr talmannens benägna medverkan har denna remissdebatt förvandlats till en allmänpolitisk debatt med olika ämnesområden. Förhoppningen var givetvis att statsråden skulle spela med i denna strävan att åstadkomma något nytt. Men jag har observerat att statsrådsbänkarna stod tomma under herr Hermanssons anförande och under herr Fälldins anförande liksom nu. Vi begär självfallet inte någon respekt för vår person, men vi begär respekt för de väljare och de partier som står bakom oss. De socialdemokratiska statsrådets nonchalans är alltså riktad mot dessa.

Jag skall liksom herr Fälldin göra några kommentarer till herr Palmes uttalande om utskottsförhandlingarna, men jag skall dröja till slutet av mitt anförande med att göra det. I stället vill jag börja med att erinra om den situation som rådde i mitten av 1969. Det utbröt då nästan panik i vårt land, valuta hade fortsatt att strömma ut så att vi bara hade drygt 55 procent kvar av vår valutareserv. Sådana situationer brukar traditionellt mötas med en eller flera av följande metoder: importreglering, valutareglering, kreditpolitik eller stram finanspolitik. Socialdemokratin valde mest att satsa på räntehöjning och kreditåstramning. Samtidigt var man givetvis medveten om att det var nödvändigt att stimulera exportindustrin för att kunna uppnå en bättre balans mellan import och export. Industrins, inte minst exportindustrins, investeringar behövde därför stimuleras. Finansminister Sträng hade ju också under flera år klagat över de låga investeringarna inom industrin.

Den ensidiga satsningen på en järnhård kreditpolitik visade sig ur en

strängt administrativ synvinkel vara ett lyckokast – men endast ur den synvinkeln. Utan tvivel blev detta grepp en bidragande orsak till att valutautströmningen hejdades. Dock gick inte allt så bra som herr Sträng trodde för 8 månader sedan, men det brukar det ju sällan göra. I maj trodde herr Sträng att handelsbalansen för 1970 skulle visa ett underskott på en halv miljard kronor. Det blev över 1,3 miljarder kronor. Herr Sträng trodde att bytesbalansen skulle visa ett underskott på 800 miljoner kronor. Det blev inemot 2 miljarder kronor.

Det socialdemokratin lyckades med var att radikalt skära ned näringslivets möjligheter att få krediter. Jag skall göra ett experiment och se hur vår interna TV verkar. Det är inte riktigt säkert att den är i funktion. Jag hoppas att jag med några ord kan tala om vad kurvan på TV-bilden innebär.

Kurvan visar den från 1969 brant sjunkande möjligheten för näringslivet att låna på kreditmarknaden och på kapitalmarknaden. Det är tolv månaders uppgifter och nettobelopp. Som bevis för kreditåstramningens verkan är denna kurva onekligen mycket talande, men som uttryck för en metod att söka uppnå det andra mål som herr Sträng under flera år har talat om, nämligen en ökning av industrins investeringar, innebär den ett stort misslyckande. Kreditpolitiken knäckte investeringslusten. Lyckokastet blev en bumerang.

Vi pekade redan i samband med kreditrestriktionernas införande på att om denna metod användes under någon längre tid skulle betydande svårigheter uppstå. De industriella investeringar som kom till stånd har till stor del skett genom stora företag. De mindre och medelstora företagen klämdes åt hårt. Ett bättre bevis på ekonomiskt politiska strävanden, som slår ihjäl varandra med en förödande effekt, får man leta efter. Herr Strängs politik under 1969 och 1970 kommer nog att gå till historien såsom exempel på klassisk ekonomisk felplanering.

När vi i valrörelsen underströk att det både i svensk ekonomi och i regeringens anföranden fattades någonting väsentligt förnekades detta ivrigt. Efter valet blev, såsom herr Helén påpekade, klarsynen på regeringshåll plötsligt mycket bättre. Det påminner om historien när ett amerikanskt plan tappade en bomb utanför Palomares i Spanien. De amerikanska myndigheterna försökte dölja detta faktum i 44 dagar. Det gav upphov till följande dialog vid en presskonferens.

Journalisten: "Kan ni säga om ni har lokaliserat den förlorade bomben?" Svaret från pressofficeren: "Jag känner inte till någon förlorad bomb, men vi har ännu inte helt och hållet lyckats lokalisera det jag tror att ni tror att vi håller på att leta efter." Det är Bruce Ladd som talar om denna händelse i en bok, som bär den talande titeln "Kris för förtroendet".

För att industrin skall kunna investera mera måste det bli en ordentlig ökning av kreditmöjligheterna. Jag förutsätter att riksbanken kommer att medge detta. Finansministern kan väl inte ha någon annan mening.

Det höga ränteläget kommer att lägga hinder i vägen för en del företag att göra investeringar. I de flesta länder har nu räntorna sänkts i en eller flera etapper. Ränteläget i olika länder kan inte jämföras så enkelt som att man bara tar diskontosiffrorna, men det går ändå att påstå att det

skulle vara mycket egendomligt om Sverige under någon längre tid skulle bibehålla nuvarande ränteläge. Detta säger jag med all reservation för oförutsedda händelser.

Finansminister Sträng föreslår ett tioprocentigt investeringsavdrag som stimulans till investeringar. Det är till glädje för de företag som verkligen har vinsten att dra av, men många företag, särskilt de mindre och medelstora, har inte den chansen på grund av för dem ogynnsam vinstutveckling. De övriga åtgärder herr Sträng föreslår ger inte någon tillräckligt trygg bild av att även dessa företag skulle kunna investera mera. Hur ser egentligen herr Sträng på detta? Dessa företag svarar ju för en mycket betydande del av vår export. I detta sammanhang vill jag också fråga: Varför gör man inte en kraftig förstärkning av AB Exportkredit?

Nödvändigheten av upplåning på den internationella marknaden ter sig nu mera påtaglig än tidigare. Det behövs ett ganska stort och långfristigt lån. Även staten behöver utnyttja affärsbankernas erfarenheter och kontakter då den skall gå ut för att låna. Självfallet kommer villkoren för sådana lån att bli avgörande för om vi skall ta dem. Villkoren ter sig nu mindre realistiska att acceptera än för några månader sedan.

Jag vill ställa denna fråga till herr Sträng: Vad har herr Sträng för avsikt med de nu för andra året i rad gjorda påpekandena om utländsk upplåning? Gäller det fortfarande enbart för det enskilda näringslivet eller ämnar finansministern på allvar undersöka möjligheterna även för statens del?

Man får inte företagen att investera, om de inte tror sig kunna ha rimliga förväntningar på att insatserna blir räntabla. Vinstförväntningar är i högsta grad berättigade känslor. Företagsklimatet förbättras emellertid inte av alla de anklagelser och misstänkliggöranden som slängs ut mot företagsamheten från både socialdemokratins vänsterflygel och de mer marxistiska grupperna. Många företagare upplever detta som ett hot, som när som helst kan resultera i drastiska åtgärder mot företagsamheten. Från vissa synpunkter är herr Strängs finansplan ett svar till dessa nyvänstergrupper. I princip bekänner sig herr Sträng till en ekonomi där det är nödvändigt att stimulera det enskilda näringslivet till ökade insatser. Det skall bli intressant att höra om det från socialdemokratiskt håll här i riksdagen kommer att föras fram andra synpunkter.

Så några ord om de enskilda människornas ekonomi. Prisstegringarna har, som flera talare här redan påpekat, visat en mycket oroande tendens. År 1968 steg priserna med 2,2 procent, 1969 med 4,6 procent och i fjol med 7 procent. Prognosen för år 1971 är att prisstegringen skall bli 7,7 procent. Med den optimism som alltid präglar finansministerns uttalanden på dessa punkter är det tyvärr antagligt att prisstegringen kan bli både 8 och 9 procent.

Herr Palme sade att det behövs en fast ekonomisk politik för att hålla tillbaka prisstegringarna. Tycker alltså herr Palme att en prisstegring på inemot 8 procent är uttryck för en fast ekonomisk politik, som verkligen ger resultat? Ja, tydligen.

I nationalbudgeten utgår man från att hushållens disponibla inkomster i år skall öka med 1,1 procent. Eftersom konsumtionen väntas öka mer,

blir resultatet ett minskat personligt sparande. På denna punkt sade herr Palme att det enskilda sparandet är av central betydelse och tillade: De enskildas förtroende är avgörande. Men i nationalbudgeten räknar man med att det enskilda sparandet under detta år skall gå ner med 2,9 procent. Resultatet torde innebära att ett sämre utfall av personligt sparande än på 1950- och 1960-talen kommer nu på 1970-talet.

Nu måste man erkänna att det inte är så konstigt om vi får ett minskat sparande. Om priserna officiellt beräknas stiga med 8 procent och högsta inlåningsräntan just nu är 7 procent, vore det egendomligt om resultatet skulle bli en väsentlig ökning av sparandet. Det behövs ju stimulans för att folk skall spara.

Att det just nu är viktigt med ett ökat sparande är uppenbart, eftersom konjunkturerna är förhållandevis goda just i dag. Jag säger "förhållandevis". En ensidig kreditexpansion utan sparandeökning är under sådana förhållanden ett inslag som annars kan leda till rubbad balans. Från vårt håll har vi under många år krävt att statsmakterna skulle intressera sig för hur löntagarna skulle kunna få del av företagens långsiktiga sparande. Vi har diskuterat former för andel i vinst och andra direkta medel för att stimulera ett sådant sparande. Alla borde vara medvetna om att företagens sparande ur denna synvinkel är ett problem. Socialdemokraterna har varit mycket obenägna att intressera sig för löntagarnas roll i det här sammanhanget. Den rad skäl man staplat upp mot redan tanken att undersöka detta problem är ganska förbluffande.

Så mycket mera glädjande är att konstatera att tjänstemännens internationella organisation givit sin exekutivkommitté i uppdrag att undersöka möjligheterna till löntagarnas andel i företagens sparande. När skall de svenska socialdemokraterna begripa att detta är en stor och betydelsefull fråga? När skall de vara villiga att på allvar ta upp till utredning detta förhållande mellan företagen och de anställda? Det kunde vara ett lämpligt tillfälle att få svar i dag.

En mycket väsentlig fråga är hur medborgarna under det här året kommer att uppleva sin egen ekonomi. En har med tanke på herr Strängs skattereform lovats att två tredjedelar av dem skall få skattesänkning. Alla får det inte. Jag skall visa med en enkel bild hur några grupper verkligen inte får någon skattesänkning.

Den som har en årsinkomst på 20 000 kronor får, om han är ensamstående och har ett barn, en skattehöjning på 130 kronor. I en familj utan barn där hustrun inte är förvärvsarbetsande och inkomsten densamma får man en skattelättnad med 330 kronor. Årsinkomst 25 000 för ensamstående med ett barn: skatteökning med 280 kronor. För makar utan barn går det jämnt ihop vid samma inkomst. Årsinkomst 30 000 kronor: ensamstående med ett barn får en skattehöjning på 560 kronor, makar en skattehöjning på 280 kronor. Årsinkomst 35 000: ensamstående med ett barn en skattehöjning på 1 040 och makar en skattehöjning på 900 kronor. Årsinkomst 40 000: ensamstående skattehöjning 1 640 kronor och makar en höjning med 1 390 kronor. Jag har då räknat med en genomsnittlig kommunal skattehöjning på 1:50, höjd moms och höjda barnbidrag. Många i det svenska samhället kommer inte att känna sig förtjusta över skattereformen. Man bör då observera att jag

inte tagit med skattehökningarna på sprit och bensin.

Jag skulle i detta sammanhang vilja få svar på två frågor. Det är inga statsråd närvarande nu, men jag skulle vilja läsa in mina frågor till kammarens protokoll. För det första: Är regeringen beredd att tillsätta en snabbt arbetande expertgrupp med uppgift att undersöka hur de nya skatterna verkligen slår för olika inkomsttagargrupper? För det fortsatta reformarbetet är det ju alldeles nödvändigt att få klarhet i hur situationen verkligen är efter omläggningen och vilka konsekvenser den totala skatteutvecklingen har för den enskilde. För det andra: Är regeringen beredd att ompröva sin inställning till frågan om att indexreglera skatterna? Det system vi nu har innebär i själva verket att inflationens alldeles godtyckliga verkningar slår sönder de fördelningspolitiska målsättningar som riksdagen angett. Vad är det för fel på att riksdagen och ingen annan beslutar om de statsskatter som skall uttas?

Vi skall ha en särskild ekonomisk debatt, fru talman. Jag gläder mig åt att vara den förste som får använda detta uttryck – den möjligheten har kommit alldeles för sent i Sveriges riksdag.

Jag skall dock sammanfatta några punkter, där jag tycker att finansminister Sträng kommit in i ett verkligt dilemma, ja inte bara i ett, utan i ett femfaldigt dilemma.

Finansministerns uppläggning av den ekonomiska politiken innebär en klar tyngdpunktsförskjutning. Tidigare år har han talat om önskvärdheten i att uppnå balans i utrikesbetalningarna, dock utan att göra några egentliga insatser. Nu satsar han för första gången en del på det här. Det är då finansministern kommer in i ett femfaldigt dilemma.

Det första dilemmat ligger i det följande. För att kunna öka exporten är det nödvändigt att hålla tillbaka den privata konsumtionen, hävdar finansministern.

I det läge till vilket den socialdemokratiska politiken fört vårt land förefaller slutsatsen tyvärr vara ofrånkomlig.

Docent Gunnar Eliasson har i den intressanta analys av 1970-talet, som Gunnar Helén tidigare berört, ifrågasatt om det är möjligt att hålla nere den privata konsumtionen och dämpa den ekonomiska aktiviteten på hemmamarknaden så att vi på kort sikt kan få en ökad andel av produktionen att sälja på export.

Särskilt svårt är detta, säger Eliasson, om inte utlandets efterfrågan på våra varor är stadd i kraftig tillväxt. Och av alla tecken att döma kommer detta inte att vara fallet de närmaste åren.

Den dämpning av den privata konsumtionen finansministern eftersträvar är, ora den blir verklighet, en metod att minska sysselsättningen. Därtill kommer, om den inte snabbt får en positiv effekt på vår export, att finansministern råkar in i ett verkligt dilemma: otillfredsställande konjunkturen både hemma och på exportmarknaden är inte någonting avundsvärt.

Finansministerns andra dilemma är detta: När han vill stimulera exportnäringarna måste han också tänka på hemmamarknadsindustrin. Man kan inte i sådan utsträckning gynna exportindustrin att hemmamarknadsindustrin inte får en chans att rationalisera sina företag. Dessa företag måste nämligen rimligen kunna konkurrera med utländska

företag, så att svenska varor säljs i vårt land. I annat fall importeras det ju. Vi har redan nu ett antal krisbranscher i vårt land av typ textil. Sko-, gläs-, möbel- och träbranscherna är i större eller mindre utsträckning på väg in i en situation som kan ge upphov till motsvarande svårigheter. Skulle dessa branscher mer eller mindre komma att stampas ut, blir vi i än större utsträckning beroende av importen, och detta kommer att direkt motarbeta det uppsatta målet: balans i utrikesbetalningarna.

Strukturomvandlingen kan inte stoppas, men det är nödvändigt att se till att statsmakterna handlar på ett sådant sätt att den inte går så fort att irreparabla skador uppstår, lokalt eller regionalt. Målet, den yttre balansen, kan härigenom bli omöjligt att uppnå. Man bör i detta sammanhang notera, att under 1970 berördes dubbelt så många arbetstagare av nedläggningar och driftinskränkningar som under 1969. Detta är ett allvarligt tecken på väggen. Här finns statsrådet Strängs andra dilemma.

Jag vill tillägga att det är nödvändigt att mer effektivt angripa de poster i vår ekonomi som har betydelse för bytesbalansen. Dit hör tjänstenettot. Vi får inte helt defaitistiskt ge upp inför den negativa turistbalansen, utan bör via statliga insatser satsa på svensk turism.

Än väsentligare är att underskottet inom vad man kan kalla intelligensbalansen minskar. Med detta menar jag skillnaden mellan exportinkomster och importutgifter för licenser, royalties och patent. På detta område har skett en ständig försämring under 1960-talet. Den trenden måste brytas, och det finns alla skäl att närmare undersöka vad som ligger bakom utvecklingen. Svensk industri får inte förlora sin förmåga till förnyelse.

Herr Strängs tredje dilemma: Önskemålet om full sysselsättning i normal verksamhet kommer genom herr Strängs ekonomiska politik att i angelägenhetsgrad flyttas ned en smula. Självfallet kan detta leda till viss olust inom det ekonomiska livet och vara ett hinder för att uppnå den önskade ökningen i industrins investeringar. Det blir nödvändigt att med stor urskillning sätta in arbetsmarknadspolitiska åtgärder, och det blir likaledes nödvändigt att mycket noggrant följa utvecklingen av industrins investeringar. Beträffande ett frisläppande av investeringsfonderna instämmer jag med vad herr Helén redan sagt.

Riskerna från sysselsättningssynpunkt visar att herr Strängs ekonomiska politik konjunkturmässigt sett är dåligt anpassad. Herr Sträng måste väl ändå hålla med om att vid företagsplanering är det jämna tillflödet av krediter en avgörande sak. Ryckighet i fråga om kredittillgång och andra ekonomisk-politiska åtgärder är det allvarligaste för företagen, som redan nu befinner sig i svårigheter i många fall. Hur detta skall ordnas är finansministerns tredje dilemma.

Långtidsutredningen har åter visat hur nödvändigt det är med planering på lång sikt. Från folkpartiets sida har vi upprepade gånger krävt en rullande årsplanering av statsverksamheten, av reformernas insättande, av utgifter och inkomster. Herr Sträng är ganska ointresserad av detta.

Det fjärde dilemman: Får vi en stark höjning av kostnader och priser under 1971, kan detta sätta stopp för stora förhoppningar om fin

exportkonjunktur. De svenska varorna kan bli så dyra, att vi inte klarar av den ökning av exporten som är nödvändig. Herr Strängs påpekande i finansplanen, att pris- och kostnadsutvecklingen under 1970 inte skulle ha försämrat näringslivets konkurrenskraft, är en klen argumentation. Alla vet ju att om kostnaderna hållits nere på en lägre nivå, skulle vår konkurrenskraft varit bättre. Detsamma gäller givetvis för 1971.

Självfallet är herr Sträng medveten om detta, och det är mot bakgrunden härav som hans förhoppningar om en lugn avtalsrörelse skall ses. Lugn förefaller dock inte att vara det mest kännetecknande för de preludier som spelats upp inför avtalsrörelsen. Detta är herr Strängs fjärde dilemma. Om det blir kostnadsstegringar på tolv procent per arbetstimme under 1971 och vi fortfarande har prisstopp, kan ju företagens reaktioner inför önskvärldheten av att öka investeringarna verkligen bli avvaktande. Hur tänker herr Sträng klara upp det?

Det femte dilemmat: Dämpningen av efterfrågan på varor inom Sverige bidrar till att vår samlade produktionsökning förutspås bli sensationellt låg. Av de västeuropeiska industriländerna samt USA, Canada och Japan finns det bara ett land som beräknas öka sin produktion mindre än Sverige, och det är det stackars England – landet som nu under ett antal år råkat ut för ständiga ekonomiska kriser. Sverige ligger alltså ur denna synpunkt i den absoluta bottenklassen, om man skall tro OECD-statistiken. Genomsnittet av industriländerna kan räkna med en ökning av bruttonationalprodukten som är en tredjedel större än den svenska. Någon utväg ur det dilemmat har herr Sträng inte anvisat.

Utöver dessa synpunkter som jag nu har lagt på finansplanen skulle jag vilja tillägga ännu några ord om ekonomin, och det gäller en mycket angelägen sak. Det är ju ett allmänt känt faktum att idéer och köpvanor sprider sig allt snabbare mellan de olika länderna. Men inte bara det. De ekonomiska förbindelserna blir ett alltmer finmaskigt nät, som täcker allt fler länder.

Inte minst har kreditaffärer under 1960-talet kunnat göras i allt snabbare takt tvärs över gränserna. Där behov av kredit föreligger har man nu bättre förutsättningar att få dem tillgodosedda. Detta gäller framför allt transaktioner i bankvärlden och mellan andra enskilda kreditinstitut.

De statliga organen och centralbankerna har inte i samma mån nått en ökad effektivitet, i varje fall inte en önskad effektivitet. Detta har i sin tur lett till att i en del länder besvärliga situationer har uppstått, inte minst när det gäller valutatillgångarna. De speciella dragningsrätterna är inte ett tillräckligt effektivt instrument för att klara av dessa situationer. Från folkpartiets sida har vi upprepade gånger understrukit angelägenheten av internationella statliga överenskommelser för att underlätta en samordning av konjunkturpolitiken. Men det gäller också i hög grad de internationella kapitalrörelserna och kreditpolitiken i allmänhet.

Från regeringens sida har vid några tillfällen gjorts uttalanden – i OECD t. ex. – om önskvärldheten av sådana internationella uppgörelser. Jag är fullt medveten om att det inte räcker med att *ett* land förordar det. Jag skulle dock önska, att regeringen mer energiskt engagerade sig för att skapa samförstånd mellan en grupp av länder för en långt gående

internationell samverkan på detta område.

Jag kan förstå hämningarna. En finansminister i ett land kan då inte på egen hand bestämma politiken, om han i större utsträckning skall ta hänsyn till andra. Herr Sträng lär ju ha sagt för några dagar sedan: "Ladies and gentlemen, leave it to me!" Världens finansministrar kanske inte är beredda till det, det behövs ju en samverkan, och det får även herr Sträng finna sig i.

Jag kan också förstå det socialdemokratiska partiets svårigheter att med iver tala om att verka för internationell ekonomisk samverkan, samtidigt som man föredrar att ligga relativt lågt när det gäller den ekonomiska samverkan som förekommer inom EEC. Regeringen är givetvis medveten om behovet av allt detta. Det är inte den bristande kunskapen som är anledningen till den bristande handlingskraften. Det är viljan det kommer an på.

Några få ytterligare ord om EEC. Först vill jag för att inget missförstånd skall råda instämma i vad herr Helén sade i denna fråga. Jag vill emellertid tillägga att det med rätta sägs att det kan uppstå hinder för upprätthållandet av vår neutralitet, om vi går in i EEC. Men märkligt nog är det helt tyst om det rakt motsatta argumentet, nämligen att en förutsättning för att ett land av Sveriges typ skall kunna föra en alliansfri neutral utrikespolitik är att vi har en stark och ständigt växande ekonomi. Annars kan vi riskera ekonomiska påtryckningar av olika slag. Det är väl sannolikt att den finska självständigheten i fråga om utrikespolitiken växt och fått stöd i och med att landet stärkt sin ekonomi.

Vid ett av sina framträdanden i samband med framläggandet av statsverkspropositionen sade herr Sträng, att han trodde att det kommer att bli svårt att höja biståndet till de fattiga folken enligt den förutsedda planen. Jag hoppas att han inte skall bli sannspådd. Jag vill erinra om att folkpartiet och centerpartiet både 1969 och 1970 uttalade sig för överläggningar mellan partierna för att Sverige så snabbt som möjligt skulle kunna ge sitt bidrag till att lösa denna vår tids största jämlikhetsfråga. Socialdemokraterna har visat totalt ointresse för en gemensam lösning.

Jag vill tillägga att u-ländernas representanter vid världsbanksmötet i Köpenhamn för en tid sedan hårt kritiserade de rika länderna för deras oförmåga att bedriva en samordnad konjunktur- och kreditpolitik. För u-länderna är detta ett av de största problemen. De måste ju kunna planera på sikt, och inte bara för det tillfälliga konjunkturläge, som kan väntas råda under de närmaste sex månaderna.

På det utrikespolitiska fältet finns det tyvärr inte möjlighet att göra några särskilt glädjande konstateranden. Oron i Mellanöstern fortsätter. USA har enligt min mening inte gjort tillräckligt för att få slut på det förödande kriget i Vietnam. Vi kommer emellertid senare att få tillfälle att diskutera dessa frågor mera ingående.

Till sist, fru talman, några ord om läget i riksdagen. Socialdemokraterna har trots sitt valnederlag känt sig föranledda att försöka regera i minoritetsställning. Det finns inget principiellt skäl mot sådana regeringar. Under de decennier parlamentariskt styre funnits i demokratierna

har det ofta gått bra med denna metod, och ibland har det gått riktigt illa. Det avgörande har varit i vilken utsträckning minoritetsregeringarna förstått nödvändigheten av att jämka sina positioner, att ta hänsyn till andra partier.

När herr Palme efter valet under de senaste månaderna sagt att han inte tänker ta några hänsyn och inte avser att göra någon bedömning av möjligheterna att genomföra regeringens förslag i riksdagen vet alla att detta är att blunda för verkligheten. Påståendet är djupt graverande för en person i herr Palmes ställning. I själva verket skulle det vara mycket allvarligt, om en statsminister i en minoritetsregering inte mycket noggrant övervägde hur det skall vara möjligt att genomföra förslag i riksdagen, hur dessa skall utformas så att de utan att man uppger några väsentliga värden kan bli beslut av Sveriges riksdag. Detta är helt enkelt herr Palmes plikt när han nu åtagit sig att leda en minoritetsregering.

En minoritetsregering har tre huvudalternativ, som den kan välja mellan då den skall bedöma möjligheten att få igenom sina förslag. Den kan för det första själv göra bedömningen innan förslagen överlämnas till riksdagen. Den kan för det andra söka kontakt med andra partier innan förslagen lägges fram. Den kan för det tredje vara villig att i utskotten göra de järnkningar, som kan vara behövliga för att man skall få igenom förslagen. Herr Palmes uttalanden i dag har verkligen inte givit någon klarhet om hur han tänker välja mellan dessa alternativ – om han över huvud taget väljer något av dem. Det är inte så svårt att förstå att för en maktfullkomlig socialdemokrati ter sig dessa olika vägar avskräckande. Förhandlingarna om fördelningen av utskottsplatserna vittnar om detta. Där tillkom ju också herr Palmes otroliga valhänthet att först tillsätta en förhandlingsdelegation på tre personer, varav två inte skulle återkomma i den nya riksdagen och därför inte kunde beräknas fullfölja arbetet. Sedan satte han till ytterligare två personer. Under viss tid fanns det alltså två socialdemokratiska förhandlingsgrupper. Herr Palmes ovana vid förhandlingar ledde givetvis därför till onödiga missförstånd och svårigheter. Utgången för herr Palme ledde åt vänstermarxismen.

Jag vill instämma med herr Fälldin som framhöll att vi från vår sida icke reste några som helst hinder för att socialdemokraterna skulle få egen majoritet i för dem viktiga utskott. Jag har precis samma uppfattning som herr Fälldin på den punkten. Det är ganska fantastiskt att det socialdemokratiska partiets ordförande kan stå här i talarstolen och säga någonting annat. Det finns bara två möjligheter som ger honom chansen att säga det. Var och en förstår vilka två möjligheter det är – jag behöver inte närmare exemplifiera vad de innebär. Ingen av dem är särskilt tilltalande.

Herr Palme står nu inför sitt verkliga prov. Från sådana prov klarar man sig inte genom att förneka att de existerar. Det skall bli intressant att se om herr Palme kommer att följa sin danske partivän Jens Otto Krag som, då han var i en liknande situation, valde att göra ett formligt samarbetskontrakt med förre kommunisten Aksel Larsen. Väljarna måtte ha tyckt att detta var förnedrande, eftersom de danska socialdemokraterna i det därpå följande valet tillfogades ett rejält nederlag.

Den närmaste framtiden kommer att bjuda på mycket intressanta

politiska avgöranden. Intresset flyttas från regeringens hus till riksdagens, och flyttningen från den fridfulla Helgeandsholmen till det mer händelserika Sergels torg kan bli något symboliskt.

Nr 8

Tisdagen den
19 januari 1971

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Jag trodde ett slag att jag skulle bli smått historisk och få vara den förste som yttrade dessa ord i kammaren. Nu var herr Dahléns något före mig, men jag har åtminstone privilegiet att få gå till historien som den förste som har *inlett* ett anförande med dessa förträffliga ord.

Jag vill instämma i herr Dahléns yttrande att det är förvånande att samtliga statsråd när de nu har bara en kammare att vara i ändå är frånvarande. Statsråden är frånvarande, och med dem är också respekten för ett inslag i demokratin frånvarande.

Fru talman! Många av våra debatter och beslut kommer att gälla ekonomisk tillväxt, vilka önskningsar vi har och vilka metoder vi skall använda för att nå dem. Men jag tror att vi har allt större anledning att uppmärksamma att ekonomisk tillväxt inte är något problemfritt, även om man skulle nå de uppställda målen. Längre har vi föreställt oss att ekonomisk tillväxt ger mer av allting, att det uppstår ett totalt välstånd. Detta är en felsyn. Det är en farlig missuppfattning.

Att välståndet inte är totalt utan i stället partiellt märker vi tydligast i vår miljö. En ökande produktion och en ökande konsumtion leder bäggedera till påfrestningar på miljön. Man måste köpa vad som förr var gratis, och mycket av vad som hör till en ren miljö och som man skulle vilja skaffa sig med tillväxtens nya pengar står helt enkelt inte att få. Vi har här ett ansvar att bryta med det kortsiktiga och opportuna som kan hota en livsbejakande miljö. Man måste visa varsamhet och aktsamhet genom en planering av våra resurser.

☛ Socialdemokraterna talar ofta om "det starka samhället", väsentligen en demagogisk fras som döljer att det mest är kanslihusets inflytande man vill stärka. En sådan generell strävan att vidga den statliga makten anser jag farlig för människornas ställning. Men på vissa områden fordras det i ett avancerat samhälle en starkare statsmakt. Ett sådant område är miljövårdens. Regeringen har också långtgående befogenheter. Det finns olika instanser som bedriver eller försöker bedriva en riksplanering eller regionplanering, och jag anser att det är beklagligt att den regering som vill vara så stark inte i kloka och demokratiska former bättre utnyttjat dessa sina medel, när man nu länge gått omkring och sagt att dessa är bra medel i miljövården. Man hade kunnat göra det i den engagerande frågan om Oljekonsumenternas raffinaderi i Brofjorden. Låt mig bara nämna att jag i morse när jag kom hit läste ett brev från 357 västsvenska arkitekter och samhällsplanerare, som avgett en kollektiv protest i denna fråga. Tidigare generationer visade ett förutseende krav på långsiktighet, när man avsatte vissa områden för nationalparker. Inte desto mindre vill regeringen av kortsiktiga ekonomiska skäl bryta mot detta förutseende och göra ytterligare ett intrång i Stora Sjöfallets nationalpark, ett intrång

som blir mera motbjudande på grund av att det även drabbar redan undanträngda samer. Herr Palme sade i morse att i avvaktan på en riksplanering måste vi ändå handla, och dessa handlingar måste inpassas i ett klokt, långsiktigt mönster. Ungefär så tror jag att orden föll. Men då undrar man verkligen: Att bygga sönder en nationalpark, är det någonting som rimligen kan anses vara ett långsiktigt mönster?

De centrala befogenheterna för statsmakten på miljövårdsområdet behövs för att reglera och kontrollera miljöfarlig verksamhet inom företagen, ty sådan finns. Men det är en vanlig visa att allt miljöelände härrör ur företagets vinstsökande verksamhet, och den visan är fel. Med ett balanserat synsätt som fordras för att man skall nå rätt framtid måste det erkännas att svårigheterna ligger djupare än så. Utan att några enskilda vinstintressen gör sig breda utgör t. ex. sjukhusen med orenade utsläpp på många håll en miljöfara. Kommunala utsläpp försämrar vattnet. Enskilda människor som konsumenter sliter på naturen. Låt mig också bara säga att även i Sovjet där det enskilda vinstintresset inte gör sig brett har man allvarliga miljöproblem.

Vad som fordras är ett allmänt ansvar för vår miljö såväl i produktion som i konsumtion. Det politiskt opportuna är kanske inte att gå omkring och ställa krav och t. ex. påpeka att de enskilda människorna har ansvar för den egna miljön. Men likväl finns detta ansvar, och det kommer att växa allteftersom konsumtionsmöjligheterna växer. Vägar och skärgårdar, vatten och fjällnatur håller man inte rena med paragrafer utan med ansvar.

I den moderata politiken talar vi ofta om ansvar, eftersom detta ansvar verkligen föreligger. Att det iakttas är en viktig förutsättning för att samhället skall fungera och för att människorna skall ha en meningsfull uppgift utöver att snurra i fabriker och butiker. Medbestämmanderätt talas det ofta om. Socialdemokraterna som ensidigt vill stärka den centrala makten motverkar denna medbestämmanderätt. Vi som gärna erkänner människornas ansvar verkar för medbestämmanderätt.

Miljövårdsdebatten rör sig mycket om bilvrak och avgaser, den ena² eller andra kemikalien, engångsglas eller flerfaldig upplagring i vävnader, fartygshaverier och industrilokaliseringar. Men alla dessa viktiga ting är dock symtom på något som är mera komplicerat, nämligen att all verksamhet utgör ingrepp i naturens balans. Verksamheterna växer, och balansrubbningsarna växer därför också. Men av det ekologiska samspelet i naturen känner vi ganska litet. Vi tycker illa om den ena lösningens symtom, men vi känner inte till de verkningar som alternativet kan ha. Samspelet i naturen kan vi lära oss mer om endast genom ytterligare forskning, och detta samspel måste vi känna till för att välja rätt framtid. Det sägs ibland om politiker att de ropar på forskning för att skjuta på beslut, men min önskan om en vidgad forskning är av annan karaktär. Forskningens resultat har genom den avancerade tekniken och ekonomin skapat många faror och spänningar, men om vi inte vill avsäga oss allt fortsatt framsteg måste vi lita till de insikter ytterligare forskning kan ge. Vad som fordras är en medveten forskningspolitik och ekonomiska resurser som ger resultat. Det är beklagligt att regeringen bryter mot båda dessa krav. Enligt samstämmiga rapporter från forskare har en likgiltighet

för forskningens problem numera gripit regeringen. Forskningsberedningens ställning är svag. Resurserna till forskning är urvattnade.

Den försämrade grundutbildningen på olika plan inom utbildningsväsendet utgör ett hot mot forskningen. Man börjar från en lägre nivå. Forskarreformen har genomförts men endast på papperet, och dess konstruktion är sådan att om den inte backas upp med ekonomiska resurser utgör den en försämring. Byråkrati har pressats på universiteten. Alla som har någon praktisk erfarenhet av forskning vet att endast ostörd och oavbruten forskning ger resultat. Men professorerna nu för tiden – och docenterna ibland också – är sammanträdeshästar och blankettslavar. De negativa konsekvenserna av dessa försämrade förhållanden kommer att endast långsamt göra sig gällande men verkningarna är djupt allvarliga. Vi får sämre möjligheter att hävda oss internationellt både ekonomiskt och intellektuellt. Men vad som är mera allvarligt är att vi minskar våra möjligheter att genom en riktig forskningspolitik utvärdera de olika alternativen, t. ex. på miljövärdområdet, för att därigenom finna rätt framtid.

Framstegspolitikens dilemma ligger i att vissa villkor måste uppställas för att man skall styra rätt men att dessa villkor inte blir uppfyllda om inte ett snabbt ekonomiskt framsteg ger resurser därtill.

Ett exempel på det har vi mött under de senaste dagarna. Vi har sett eller hört en finansminister i ekonomiskt trångmål som lockat honom till tankar på en omprövning av våra internationella åtaganden gentemot u-länderna. Hur många nedlåtande uttalanden har svensk socialdemokrati inte gjort om andra, mindre rika länders biståndspolitik? Var finns nu dessa röster? Var finns de som på ganska svaga grunder brukar förklara att Sverige med sina höga biståndsam ambitioner är för fint för EEC-länderna?

Det har inte varit någon konst att förutse att vi när u-landsstödet växer skulle få en ny intensiv debatt om detta stöd. Det är då med beklagande – eftersom jag vill ha ett u-landsstöd – som jag konstaterar att regeringen med utformningen av vår u-landshjälp väljer att göra den mera kontroversiell och därmed svårare att genomföra och få politiskt stöd för. Förslaget om ett nytt stöd till Cuba av mera politiska än andra skäl har denna verkan. Jag beklagar också att regeringen finner för gott att experimentera med vår neutralitet genom att med viss u-landshjälp blanda sig i andra länders interna stridigheter. Man kan vara hur kritisk som helst mot vissa regimer, men skall vi föra en neutralitetspolitik får vi ta obehaget att inte i handling ge uttryck åt sådan kritik, om inte dessa handlingar sker i samklang inom internationella organisationer.

I den knipa som uppstår när resurserna tryter efter en så kortsiktig ekonomisk politik som bedrivits här i landet under de senaste åren kommer de långsiktiga synpunkterna lätt i skymundan. Detta drabbar satsningar på sådant som miljövärd, forskning och u-landsstöd – tre frågor som jag har snuddat vid. Det blir därför betydelsefullt att förbättra den ekonomiska politiken.

Den skattepolitik som förs är ganska utvecklingsfientlig. Regeringen har sagt att den nya skattereformen skulle ge två tredjedelar av svenska folkets skattesänkning. Denna bluff – det har sagts vara en bluff och det

är en bluff – kommer nu att avslöjas. Lönehöjningarna, som till en del går åt till att kompensera inflationen, för folk upp i högre skatteklasser än finansministern behagat räkna med. Genom de stora krav staten har ställt på kommunerna, t. ex. genom arbetsgivaravgiften, har stora kommunala skattehöjningar blivit nödvändiga. Tillsammans leder detta till att två tredjedelar snarare får skattehöjning än skattesänkning, och genom de i det nya systemet höjda marginalskatteerna kommer allt flera med tiden att få högre skatter än de annars skulle ha fått vidkännas.

Marginalskatteerna är helt orimliga. De kan icke bidra till stabilitet och framsteg i ekonomin. För att detta inte skall stå bara som ett blankt påstående från denna talarstol vill jag gå igenom ett enkelt exempel. Låt oss se hur det går för herr Svensson! Anta att han tjänar 30 000 kronor om året, att han har tre barn, att han bor i en lägenhet med en hyra av 600 kronor i månaden och att han för ett av barnen har hittat en daghemsplats. Anta vidare att han nu får en löneökning om 2 000 kronor per år. Av dessa 2 000 kronor får han först och främst betala 1 200 kronor i direkt skatt. Sedan minskar bostadstillägget för honom med 50 kronor i månaden, eller 600 kronor per år. Redan då återstår bara 200 kronor av löneökningen. Men så ökar barndaghemsavgiften, när inkomsten stiger, med ungefär 1 krona om dagen, naturligtvis beroende på var man bor. Låt oss säga att det blir 200 kronor per år. Av den här löneökningen på 2 000 kronor har nu Svensson inte ett öre kvar. Ovanpå detta kommer sedan inflationen. Anta att prisstegringen inte är mer än 5 procent. Den drabbar den inkomst som han har disponibel efter att ha betalat skatt, dvs. de pengar som han skall använda i butikerna. Låt oss säga att han har 20 000 kronor kvar efter skatt. En prisökning med 5 procent innebär då ett bortfall av 1 000 kronor. Det innebär att de 2 000 kronor som Svensson fick i inkomstökning – 30 000 kronor är inte någon ovanlig inkomst – försvinner helt och hållet genom marginalskatte, minskade bostadstillägg och ökade barndaghemsavgifter. Ovanpå det kommer alltså de verkningar som inflationen har på hans möjligheter att göra sig gällande när han vill köpa någonting.

Om det med normala skattehöjningar och normala prishöjningar inte blir någonting kvar av normala löneökningar, då får man räkna med att det blir onormala lönekrav. Lika orimliga som lönekraven nu är, sedda från vår strävan att bevara ekonomisk balans, lika rimliga är de sedda från vars och ens strävan att något förbättra sitt ekonomiska läge eller åtminstone hålla sig skadeslös för prisstegringar och skatteskärpningar.

Jag tror att många människor har gjort den erfarenheten att det blir svårare och svårare, trots allt tal om ekonomisk tillväxt, att få ekonomin att gå ihop. När man ser på mitt lilla räkneexempel förstår man varför. Och det hela blir ännu mera brydsamt, om man betänker att det utöver bostadstilläggen finns en hel flora av inkomstprövade förmåner som mannen i mitt exempel genom sin inkomsthöjning avlägsnar sig ifrån.

Ett skattesystem som detta kan inte vara resursskapande. Det uppmuntrar inte till nya satsningar. Det försämrar stabiliteten och framtvingar därför en tillväxthämmande restriktivitet av den typ som vi nu har i vår ekonomiska politik. Trots gynnsamma förutsättningar har vi under de senaste åren haft en lägre framstegstakt än andra jämförbara

länder. Om vi under 1970, för att ta ett exempel, hade haft samma tillväxttakt som genomsnittet av med oss jämförbara länder, skulle vår nationalprodukt ha varit 1,5 miljarder större och herr Sträng skulle ha haft 800 – 900 miljoner mera att röra sig med. Det är därför naivt när socialdemokraterna i debatten – som herr Palme i morse – hela tiden frågar: ”När ni kräver att det skall ges mera till en utbyggnad av produktionsapparaten i vår ekonomi, vad är det ni då vill dra in på?” Vi vill inte dra in på någonting, tvärtom. Hade det förts en klokare ekonomisk politik tidigare, hade vi i dag haft betydligt större möjligheter att utöka på alla de plan där finansministern nu har varit så aktiv med rödpennan.

Det problem som vi har är att finna tillräckligt mycket pengar för att bygga ut vår ekonomi snabbt nog för att möta alla krav som ställs på våra resurser. Det behövs helt enkelt mera sparpengar. Sparpengar låter inte så roligt, men det är precis vad som behövs för att klara upp våra ekonomiska problem. Det finns fyra sätt att få nya kapitaltillgångar. Man kan ha offentligt sparande, man kan låna i utlandet, man kan låta företagen bedriva sparande och man kan låta de enskilda hushållen spara. Socialdemokraterna tycker riktigt bra bara om offentligt sparande, men de erkänner naturligtvis att så länge som vi har ett enskilt näringsliv måste det också finnas visst sparande i företagen för riskfyllda investeringar. Men mer än så vill man inte ha och knappt det.

Vad beträffar de enskilda människorna ser socialdemokratin naturligtvis med förtjusning om de genomsnittliga inkomsterna stiger, men man är inte speciellt förtjust om de genomsnittliga tillgångarna hos de olika hushållen skulle öka.

Jag tror att denna uppläggning när det gäller att skaffa pengar mycket lätt havererar. De höga skatterna och utgiftstrycket gör att det är mycket svårt för staten att över sina budgetar bedriva något sparande. Men hellre än att då stimulera företags- och hushållssparandet låter regeringen läget drivas i riktning mot en omfattande upplåning i utlandet. Den metoden innebär att man skjuter svårigheterna framför sig. Kortsiktiga politiska intressen kanske gör att det är lockande att skjuta på svårigheterna på det sättet. Men vi hoppas ändå alla att vårt samhälle skall existera även i framtiden, och då kommer det att med denna metod krävas mera resurser för räntebetalningar och amorteringar till utlandet. För att vi skall nå balans fordras stimulans till enskilt sparande, vilket herr Dahlné också underströk. Vi för vår del avser att i konsekvens härmed framlägga långtgående förslag, ägnade att underlätta ett sådant sparande för det stora flertal som inte har skattepliktig förmögenhet. Dessa sparförslag avser vi att utforma så att de samtidigt kan tjäna vissa socialpolitiska och konjunkturpolitiska strävanden. Vi vill också göra det lättare för de anställda att bli meddelägare i företagen för att på den vägen få riskvilligt kapital samtidigt som en eventuell värdestegring i företagen sprids på flera händer och därigenom blir mera acceptabel.

Ett decentraliserat ägande är viktigt inte bara för att skaffa fram pengar för att bygga ut grunden för fortsatta inkomstökningar utan också för att bygga ett alternativ till socialismens statskapitalism. Statskapitalismen har misslyckats både ekonomiskt och demokratiskt i alla länder

som prövat det systemet. Därför blir jag oroad när jag hör herr Palme tala mycket nonchalant om marknadskrafter, trots att han inom sin egen domvärjo, t. ex. SJ, har mycket näraliggande exempel på att dessa marknadskrafter när det gäller lönsamhet tycks kunna tvinga fram både det ena och det andra som är obehagligt. Vi anser att de experiment som vi haft med statligt företagande ger klart belägg för att detta inte kan vara något alternativ till det system som har fört Sverige fram till rangen av ett av världens rikaste länder.

Jag har, fru talman, under de senaste åren ägnat en hel del tid åt att försöka följa vad som händer i de statliga företagen, inom vad som så vackert kallas "aktiv näringspolitik". Det finns välskötta och bra statliga företag, och alla anställda i de statliga företagen gör säkert en lika bra insats som de anställda i andra företag. Men systemet med dess blandning av partipolitik och företagande utan någon klar uppdelning av funktionerna är olyckligt. Det finns många exempel på underligheter i de privata företagen, men med den kontrollerande verksamheten skild från den företagande finns det bättre garantier för att man skall nå balans. Jag skall inte göra någon exposé över märkvärdigheter som man kan finna när man granskar den aktiva näringspolitiken – den statliga företagsamheten. Jag skall bara slå fast att konstigheter inom den aktiva näringspolitiken inte längre förvånar mig. Det har sagts att det i Stekenjokk endast brytes löften. Detta är riktigt, men det är inte vilka löften som helst. Det är landets regering som i ett valtaktiskt tänkande framträdde på ett sätt som måste få de norrländska glesbygdernas befolkning att känna att den inte bara har en hård tillvaro utan dessutom måste tåla aktiva förödmjukelser.

Vi har de senaste dagarna läst om riksrevisionsverkets granskning av förenade fabriksverken – tidigare försvarets fabriksverk. Jag har för min del länge haft mer eller mindre klart för mig att fabriksverken haft ekonomiska svårigheter, och jag har försökt att ur tillgängligt material konstatera arten av dessa. De svårigheter jag har mött att få någon insyn med hjälp av de officiella siffrorna förklaras av att bokslutsmaterialet enligt pressrapporter – jag har inte läst utredningen ännu – tycks gränsa till det helt oacceptabla och att inte ens ledningen på grund av dåliga kalkylmetoder och budgetsysteem haft någon egentlig insyn i sin verksamhet.

Och låt mig ta ett annat exempel: Jag har i min ägo ett brev där industriministern helt framt förklarar att han inte ens känner till att ett visst bolag ägs av staten – och det trots att staten inköpte bolaget ett antal månader innan brevet skrevs. Jag upprepar, fru talman, att jag icke längre blir förvånad över konstigheter inom denna sektor.

I budgeten talas mycket litet om aktiv näringspolitik. Om detta avspeglar ett nytänkande, så anser jag att det är ett av de bästa dragen i denna budget. Det ekonomiska läget ställer oss inför realiteter. Herr Sträng har upptäckt att här behövs rejäla anläggningar – inte den aktiva näringspolitikens fräsfabriker.

En sak som också förbigås med några få rader i finansplanen är våra strävanden att vinna långtgående samarbete med EEC. På denna punkt finner jag däremot regeringens tystnad beklaglig. Genom det, som jag tycker, felaktiga grepp som man från början tog har vi hamnat i ett läge

där vi inte förhandlar tillsammans med våra grannländer Norge och Danmark. I själva verket förhandlar Sverige inte alls. Vi redogör för våra synpunkter men är inte med om att påverka utformningen av det Europa som kommer att växa fram om England och de andra medlemskapssökande länderna kommer med.

När nu regeringen har valt att i denna viktiga fråga göra en s. k. öppen ansökan stöder vi den – stöder den helt och fullt. Men det krävs då också, tycker jag, att regeringen försvarar sin egen handlingslinje. Som det nu är bedrivs under regeringens tystnad en kampanj om nej till EEC, en kampanj som till stor del bygger på vidunderliga vantolkningar av vad de enskilda EEC-länderna står för, vad samarbetet dem emellan går ut på och vad ett svenskt deltagande skulle innebära. Jag är tacksam över de klara uttalanden som herr Palme gjorde för att rätta till en del missförstånd i dag på förmiddagen. Men trots dessa uttalanden är regeringens tystnad långtgående. Tystnaden har sträckt sig så långt att man inte ens föranstaltat om publicering av ett utmärkt informationsmaterial som sammanställts inom kommerskollegium och handelsdepartementet på grundval av löpande undersökningar som där görs. Materialet, som ger stöd åt föreställningen att det skulle vara svårt för vår ekonomi att inte anknytas till EEC, lär i stället åtminstone delvis vara hemligstämplat.

Det är min uppfattning att många underskattar svårigheterna att kunna klara en lösare anknytning till EEC. Jag skall anföra två exempel för att illustrera de svårigheter som kan uppstå när man är med men ändå inte är med.

Hur skall man kunna vara med i den gemensamma jordbrukspolitiken utan att vara med i de gemensamma institutionerna? Det sker dagliga överläggningar och fattas ofta beslut som inverkar på de medverkande länderna. Att ställa sig utanför dessa diskussioner men ändå vara direkt beroende av besluten är inte acceptabelt.

Det andra exemplet gäller kol- och stålunionen. Även på detta område har man en marknadsreglering – ganska lik den som finns på jordbrukssidan – där institutionerna spelar en stor roll. Det är svårt att ställa sig utanför debatt och beslut i institutionerna. Att ha en förhandlingsomgång efter de gemensamma överläggningarna och besluten är ur alla synvinklar omöjligt.

Sedan biskop Thomas' dagar har begreppen frihet och suveränitet blivit mera komplicerade. De som vill ställa sig utanför EEC tror att vi på det viset bättre bevarar vårt oberoende. Men man måste hela tiden hålla i minnet att större möjligheter på papperet att formellt fatta olika beslut helt på egen hand inte är samma sak som att i praktiken ha större manöverutrymme. Oberoendet gäller inte bara möjligheterna att fatta beslut utan även de krafter som uppträder och som inverkar på beslutssituationen. Om t. ex. vår ekonomi försvagas genom att vi möter högre handelshinder och flera diskrimineringar minskar vårt manöverutrymme. Det blir precis som i årets statsbudget, där resursernas skärpta knapphet ger liten plats för extraturer. Om andra länder fattar beslut som inverkar på våra yttre förutsättningar och vi inte får vara med och delta i dessa beslut, så är vi mera beroende än om vi kunnat inverka på besluten.

*Allmänpolitisk
debatt*

Om vi håller oss för bättre och finare än vår omvärld och förolämpar den mer eller mindre men ändå i praktiken är starkt beroende av den för livsviktig försörjning av strategiska varor, så minskar vi vår självständighet. Om Sverige som är ett litet land inte deltar i många former av samarbete med de länder som mest liknar oss kommer vi där stordrift och samarbete fordras, t. ex. vid kontroll av multinationella företag eller när det gäller forskningspolitik, att hamna i ett kringskuret läge.

EEC är en form för samarbete som ökar de europeiska ländernas möjligheter. De olika parlamenten har vidare utrymme än om länderna står ensamma vart och ett för sig. Sverige skulle i samarbete med EEC ha ett parlament som inte uppgivit sin ställning utan som hade större reala möjligheter att påverka utvecklingen mot ett bättre samhälle. Så länge vi inte vet om England, Danmark och Norge kommer med i ett utvidgat EEC blir EEC-debatten i viss bemärkelse hypotetisk för alla som inte vill säga tvärt nej. Vi vet inte vad våra alternativ exakt kommer att vara. Men vi vet att vi mycket plötsligt kan ställas inför sådana klara alternativ som fordrar snabba beslut. Och då, fru talman, vill vi inom moderata samlingspartiet verka för att Sverige i ett sådant läge får en långtgående anknytning till EEC med klara neutralitetsgarantier.

På framställning av fru andre vice talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 8 Föredrogs en fråga från herr Gunnar Helén, som den 6 maj 1970 utsetts till suppleant i riksbanksfullmäktige för herr Olle Dahlén för valperioden 1970–1973, inkommen skrivelse, däri denne avsåg sig sitt uppdrag som suppleant i riksbanksfullmäktige.

Med anledning härav beslöt kammaren dels att godkänna avsägelsen, dels ock att val av en suppleant för fullmäktig i riksbanken efter herr Helén skulle anställas i föreskriven ordning.

§ 9 Interpellation nr 23 ang. visst stöd till turistnäringen och vinteridrottsorganisationer

Ordet lämnades på begäran till

Herr NORRBY i Gunnarskog (c), som yttrade:

Fru talman! Vintern 1971 torde gå till historien som en av de mildaste och snöfattigaste på mycket länge. Denna omständighet har medfört minskade utgifter för stat och kommun när det gäller kostnader för plogning och bortforsling av snö på vägar och gator, minskning av kostnaderna för sandning och isborttagning på vägarna osv. Mildvädret och den uteblivna snön betyder miljontals kronor i besparing för sjöfarten, för skogsnäringen, byggföretag, fastighetsägare m. fl.

Det finns dock andra näringar, som för sin existens är beroende av snö och kyla, nämligen de som driver fritidsanläggningar av skilda slag såsom sporthotell, stugbyar och framför allt skidliftnar och andra anordningar för skidsport. Turistnäringen, som fyller en viktig lokaliseringspolitisk funktion och som i många fall har uppbyggts med stöd av statliga medel,

har på grund av rådande förhållanden råkat i en svår situation. Den uteblivna vintern orsakar betydande inkomstbortfall som kan få katastrofala följder för dessa anläggningars fortsatta existens. I sammanhanget bör erinras om det svåra läge olika idrottsorganisationer råkar i genom uteblivna inkomster från märkesförsäljning, startavgifter o. d.

Med stöd av vad som anförts anhåller jag om kammarens medgivande att till herr jordbruksministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd vidtaga åtgärder som gör det möjligt för turistnäringen och vinteridrottsorganisationerna att klara av de ekonomiska problem som blir följden av snöbristen under vinterns första del?

Denna anhållan bordlades.

§ 10 Interpellation nr 24 ang. omlokalisering till Örebro av yrkesskola för urmakare och optiker

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Örebro (fp), som yttrade:

Fru talman! Sedan år 1940 bedriver Sveriges urmakare- och optikerförbund (SUOF) utbildning av urmakare och optiker vid den av förbundet ägda skolan i Borensberg i Östergötland. SUOF, som är huvudman för skolan, har ca 1 000 medlemmar och har en årlig kostnad för skolverksamheten på 70 000 till 80 000 kronor utöver statsbidraget.

Inför den yrkesskolereform som träder i kraft den 1 juli 1971 då yrkesutbildningen integreras i den gymnasiala skolan beslöt SUOF att verkställa en utredning av sin skolverksamhet. Utredarna hade enligt direktiven som sitt uppdrag att med hänsyn till de snabba framsteg som skett inom urtekniken och till elektronikens alltmer dominerande roll inom branschen klarlägga, om den nuvarande utbildningen mot bakgrund av detta kunde anses svara mot de krav man rimligen har rätt att ställa på en välutbildad yrkesman i branschen. Man skulle även göra en översyn i vad mån SUOF ekonomiskt kunde medverka till detta.

Av utredningen framgick att SUOF med dess begränsade medlemsnumerär hade betydande ekonomiska svårigheter med skolans nuvarande utbildningsstandard. Det framgick också av utredningen att någon vidgad utbildning som svarade mot den tekniska utvecklingen och samhällets krav ej var möjlig med SUOF som huvudman. Detta ledde till att kontakter upptogs med ett flertal kommuner i Mellansverige angående huvudmannaskapet för skolan. Förbundet stannade för en lokalisering av SUOF-skolan till Örebro.

Den 7 oktober 1969 tillskrev SUOF skolöverstyrelsen med ansökan om dess bifall till att förlägga SUOF:s yrkesskola till Örebro från och med den 1 juli 1971, dvs. det datum som Kungl. Maj:t fastställt för gymnasiereformens ikraftträdande. Efter femton månader och endast sex månader före gymnasiereformens ikraftträdande har skolöverstyrelsen ännu icke meddelat beslut över förbundets ansökan.

SUOF har vid flera tillfällen, senast i brev den 4 januari 1971, för skolöverstyrelsen framhållit vikten av att beslut meddelas, bl. a. därför

att en omlokalisering är förenad med en planering, som ofta medför praktiska problem när det gäller lärarnas bostadsfråga eller elevernas inackordering m. m. Likartad framställning har gjorts från vederbörande skolmyndighet i Örebro stad, där man likaledes är angelägen om ett besked med hänsyn till erforderlig planering. Något besked har icke meddelats av skolöverstyrelsen, vilket försvårar eller omöjliggör den tänkta omlokaliseringen av SUOF:s yrkesskola till Örebro till den angivna tidpunkten för gymnasiereformens genomförande. Skolöverstyrelsens senfärdighet medför att SUOF ytterligare ett år får påtaga sig de kostnader som är förenade med skolans drift, och som enligt skolreformens syfte skall övertagas av det allmänna.

Denna förhållning av ärendet är desto mer anmärkningsvärd som det i yrkesutbildningsberedningens betänkande framhålls vikten av samverkan mellan skola och näringsliv. Ett förverkligande av gymnasieskolans mål fordrar i hög grad också samverkan mellan myndigheter och näringsliv. Det är därför av vikt att berörda parter, Sveriges urmakare- och optikerförbund och skolstyrelsen i Örebro stad, får ett klart besked i denna fråga.

Med hänvisning till det anförda får jag till herr utbildningsministern ställa följande fråga:

Är statsrådet villig medverka till att Sveriges urmakare- och optikerförbunds yrkesskola omlokaliseras till Örebro?

Denna anhållan bordlades.

§ 11 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed får vi anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under nedanstående tider för deltagande i Europarådets rådgivande församlings session i Strasbourg.

Stockholm den 18 januari 1971

Stig Alemyr	20 – 23 januari
Astrid Bergegren	20 – 28 ”
Kaj Björk	20 – 28 ”
Gösta Bohman	21 – 23 ”
Uno Hedström	20 – 28 ”
Bengt Sjönell	25 – 28 ”
Ingvar Svanberg	21 – 25 ”
Daniel Wiklund	23 – 28 ”
Nils E. Wååg	21 – 26 ”

De begärda ledigheterna beviljades.

§ 12 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 85 av herr *Björk* i Göteborg *m. fl.* om utredning angående rättsregler för s. k. åsiktsannonsering, m. m.

Nr 86 av herr *Helén m. fl.* angående närdemokrati

Nr 87 av herr *Romanus m. fl.* om regler för rökning i riksdagshuset

Nr 88 av fru *Hörnlund m. fl.* om avtrappning av avdraget på den slutliga skatten

Nr 89 av herr *Sjönell m. fl.* om omläggning av drivmedelsbeskattningen i miljöpolitiskt syfte

Nr 90 av herrar *Andersson* i Örebro och *Petersson* i Röstånga om bidrag till nämndemannaföreningarnas kurs- och upplysningsverksamhet

Nr 91 av herr *Wiklund* i Stockholm angående polisnämndernas informations- och kontaktverksamhet

Nr 92 av herr *Wiklund* i Stockholm angående föredragningen av personundersökning och rättspsykiatriskt utlåtande vid huvudförhandling i brottmål

Nr 93 av herr *Björk* i Göteborg angående SIDA:s information om svenskt humanitärt bistånd och utbildningsbistånd till befrielseörelser m. m.

Nr 94 av herr *Björck* i Nässjö angående kompetensområdet för värnpliktsriksdag

Nr 95 av herr *Lundberg m. fl.* angående vapenfrinämndens handläggning av ärenden rörande vapenfri tjänst

Nr 96 av herr *Wikström m. fl.* om tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst

Nr 97 av herr *Jonasson m. fl.* angående låginkomsttagares ställning inom den allmänna försäkringen

Nr 98 av herr *Helén m. fl.* om samrådsnämnder m. m. vid statliga och kommunala vårdanstalter

Nr 99 av herr *Helén m. fl.* om vidgad skol- och universitetsdemokrati

Nr 100 av herr *Taube* angående regleringen av förluster vid export av brödspannmål

Nr 101 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.* om åtgärder för att effektivisera djurskyddstillsynen

Nr 102 av herrar *Hedlund* och *Helén* om höjt anslag till Främjande av utrikeshandeln m. m. för budgetåret 1971/72

Nr 103 av herr *Helén m. fl.* om vidgad insyn i statliga och kommunala företag

Nr 104 av herr *Stridsman m. fl.* om förläggning till Norrbotten av LKAB:s huvudkontor

Nr 105 av herr *Bergman m. fl.* angående placeringen av handikappade i arbetslivet

Nr 106 av herr *Hedlund m. fl.* om avveckling av dyrortsgrupperingen av de statsanställdas löner

Nr 107 av herr *Helén m. fl.* om stimulerande av det arbetsdemokratiska reformarbetet

Nr 108 av herr *Helén m. fl.* om fördjupad företagsdemokrati

Nr 109 av herr *Hellström m. fl.* om utredning angående arbetsmark-

Nr 8

Tisdagen den
19 januari 1971

Nr 8

Tisdagen den
19 januari 1971

nadspolitiken som fördelningspolitiskt och strukturpolitiskt instrument
Nr 110 av herrar *Svanberg* och *Björk* i Göteborg angående placeringen
av vissa östeuropeiska flyktingar i svenskt arbetsliv
Nr 111 av herr *Wikström* om arbetslivsorientering för invandrare
Nr 112 av herr *Helén m. fl.* angående den fysiska riksplaneringen
Nr 113 av herr *Helén m. fl.* om fördjupad demokrati inom försvaret.

§ 13 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 15 januari av

Nr 30 Herr *Nordgren* (m) till herr utrikesministern angående beskattningen av transporter över norska gränsen:

Avser herr utrikesministern kontakta Norges regering i syfte att utverka att de svenska åkerierna med transporter över norska gränsen i likhet med de norska åkerierna får dispens från den nya norska kilometerbeskattningen fram till den 1 juli i år?

den 19 januari av

Nr 31 Herr *Nordgren* (m) till herr finansministern om avveckling av guldsmedsskatten:

Avser herr finansministern att under vårriksdagen framlägga förslag om avveckling av guldsmedsskatten?

Nr 32 Herr *Pettersson* i Lund (s) till statsrådet fru Odhnoff om ändring av bestämmelserna angående statligt familjebostadsbidrag:

Avser statsrådet att föreslå en sådan ändring av Kungl. Maj:ts kungörelse om statliga bostadstillägg till barnfamiljer att det kan förhindras att personer, som med hänsyn till *aktuell* inkomst uppenbarligen inte borde vara berättigade till familjebostadsbidrag, erhåller sådana?

Nr 33 Herr *Clarkson* (m) till herr justitieministern angående straffansvaret för fartygs oljeutsläpp:

Kommer herr statsrådet att vidtaga någon åtgärd, så att fartygsbefälhavare kan bli föremål för allmänt åtal om hans fartyg gör oljeutsläpp på svenskt vatten?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 17.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert